

K^{26.634}₂

UNIVERSITY
OF TORONTO

K 26.634
2

საზოგ. გამოცემა, № 168

პირველი წიგნი

ავტორის ხელნაწილი

მეორე გამოცემა

ტფილისი.

ქალაქთა კავშირის სტამბა.

1919

ქ. შ. წერა-კითხვის გამ. საზოგ. გამოცემა, № 168.

პირველი წიგნი

K26.634
2

მ. არამიასპირელი

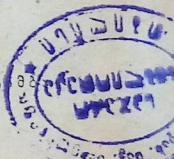
ავტორის სუბსტიტუტით

მეორე გამოცემა

ტფილისი.

ქალაქთა გავშირის სტ.

1919

დედი,
მიიღე მცირე ძღვნად
ეს პირმშო შენის შვილისა!

შ. არაგვისპირელი.

„ესაა ჩვენი ცხოვრება!“

(სურათი)

— აბა, თითო ტაქანი არაყი დაგვისხი, რო ერთი კარგა შეგვახუროს! — უთხრეს გლეხებმა მედუქნეს, როცა შეშის ცარიელ ურმებში საქონელი შეაბეს.

— ეხლავე მოგართმევთ! — მედუქნე შევიდა ღუქანში და გლეხებიც შეჰყვნენ. მედუქნემ დახლზე გადმოაწყო ჭიქები და მერე არაყით დაავსო.

— მიირთვით, თქვენი ჭირიმეთ!... სხვას ხომ არას მიირთმევთ? — ცოტა ხნის შემდეგ დაეკითხა მედუქნე.

— არა, ჩემო შაქრო! — უბასუხა ერთმა გლეხმა და არაყით სავსე ჭიქას ხელი წამოაფლო; მერე მიუბრუნდა დანარჩენებს და უთხრა:

— დალიეთ, ნულარ ვიგვიანებთ!

სხვა გლეხებმაც აიღეს ჭიქები და მედუქნე ადღეგრძელეს, რომელმაც სამაგიეროდ უსურვა ყოველივე კეთილი.

— მაშ არ იშლით, მიდიხართ? — ჰკითხა

მედუქნემ გლეხებს, როცა ქიქები გამოსცალეს, თითო ლუკმა გამხმარი პური, მედუქნისაგან გადმოღებული, პირში ჩაიდეს და საცოდავად ალავლავებდნენ.

— ალარა, შენი ქირიმე! სხვა დრო რო იყოს, კიდევ დავრჩებოდით,—დაიწყო ერთმა გლეხმა:—საქონელსაც ბოსელში თბილათ შევი-
ნახავდით და ჩვენც კარგად დავიძინებდით; მა-
გრამ, რა უყოთ, ხვალინდელ დღეს არ ეღალა-
ტება. თუ ამდამ შინ არ მივედით, არ იქნება.
ზოგს დანიშნულისთვის „ბუზიკა“ მიგვაქვს, ზოგს
ნათლიდედისთვის კელაპტარი, „პოლშაპოჭკი“
და ზოგს კიდევ ვისთვის... თუ ხვალ ადრინათ
არ ჩავუგზავნეთ, მერე მადლი აღარ ექნება.

ამ ლაპარაკის დროს გლეხმა უბიდგან ამო-
იღო ცხრად ჩანასკული მჩვარი, რის ვაი-ვაგლა-
ხით განათავისუფლა შიგ მომწყვდეული შაური-
ანი, დახლზე გადაატყაპუნა და თანაც დაუმატა:

— ენდე, შეილოსა, ეგლა დამრჩა ხუთი
მანათიდან და ეგეც შენა!

— ხუთ-ხუთ მანათად გაჰყიდეთ. შეშა?—
ჰკითხა მედუქნემ და მერე დაუმატა:—კაი მაზანდა
ჰქონია!

— კაი მოგცეს ღმერთმა, რო კაი მაზანდა
აქვს ახლა, მაგრამ სადაა ე ოხერი შეშა!—თი-

თქმის ყველამ ერთად უთხრეს და თანაც დახლ-
ზედ შაურიანებს რახა-რუხი აუყენეს.

— აგაშენოთ ღმერთმა! — უთხრა მედუქნემ
და შაურიანები დახლის უჯრაში მოაქცია.

— აბა, ახლა-კი წავიდეთ, თორემ დაგვიგვი-
ანდება! — მოაგონა ერთმა გლეხმა წასვლა და
გარედ გავიდა.

ამას სხვებიც მიჰყვნენ და გარედან შემოს-
ძახეს მედუქნეს:

— გამარჯვებით იყავი, შაქრო!

— გამარჯვებით მგზავრობა მოგცესთ ღმერ-
თმა! — დახლიდან გასძახა მედუქნემა.

გლეხები გაემგზავრნენ შინისაკენ და ხმა-
მალლივ ლაპარაკობდნენ, მომავალს ბედნიერს
დღეს რა ნაირად გაახარებდნენ საჩუქრებით
იმათ, ვისთვისაც რამ მიჰქონდათ; თანაც თავი-
ანთს საჩუქრებს აქებდნენ და აზვიადებდნენ.

— ჩემი ბუზიკა ასეთია, რომ თავი-თავად
დაუკრამს, — დაიწყო ერთმა.

— კაცო, ი მამაცხონებულმა მებუზიკემ, —
განაგრძო ისევ მან: — ისე დააწიკწიკა, რო არ ვიცი
როგორა!.. სამი მანათი რო დაეფასებინა, მიმცემი
ვიყავი, მაგრამ ღმერთმა უშველოს, ორათ მომცა.

— არ გინდა, ილიკო, ისე ჩაწიკწიკება
შენც იცოდე? — ჰკითხა ერთმა მეურმემ.

— ჰაი, ჰაი, რო მინდა! ღვთის წყალობა გაქვს, მაშინ მე ჩვენებურს გოგოებს გულს აუთამაშებდი! — სიცილით უპასუხა ილიკომ.

— ბუზიკის დაკვრა-კი არა, გინდა დაირის დაკვრა ისწავლო, მაინც ჩვენებურს გოგოებს გულს ვერ აუთამაშებ. შენ, ჩემო ძმაო, აგი-თვალწუნეს, აღარ მოგთხოვდებიან...

— ი სალავათ-დასაქცევები ქოქოლას მაყრიან ხოლმე, როცა მე თვალს ჩაუკრენხამ, კაცო, და პირს მამიჩემი სალოცავისკენ მიიბრუნებენ ხოლმე.

— შენი თვალის კრენხვას ისე ყურს არ უგდებენ, როგორც ბეხრეკი ძაღლის ღრინვა-სა, — გაეხუმრა ერთი მეურმე.

— აკი რო ეგრეა, შვილოსა! ი ურჯულოები რაში მწუნობენ, მე რა სხვაზე ნაკლები ბიჭი ვარ?.. ერთი ხუთზე მაინც არ დავაპირე დანიშვნა, რო მე არ მამთხოვდნენ და სხვებს კი გაჰყვნენ. ლამის არის ესე დამაბერონ!

— დაბერებული თუ არ გგონია შენი თავი?! — სიცილით უთხრა ერთმა მეურმემ და სხვებმაც სიცილი ასტეხეს.

— მართლა, ილიკო, ბუზიკა ვისთვის იყიდე?

— ვისთვის ვიყიდდი, ჩემი დისთვის ვიყიდე! ეს ოხერი, კაცო, ნათლიათაც არავის მივ-

ყევარ; ჯერ ერთი ნათლი-დედაც არა მყავს!—
გულ-ნაკლულად და ღრეჯით წამოიძახა ილიკომ.

— რაკი დაგიბრიყვეს, ჩემო ილიკო, და-
გიბრიყვეს, ველარას გახდები...

ასე ლაპარაკით და ხუმრობა-სიცილით კარ-
გად დაშორდნენ სოფ. მცხეთას. ბოლოს ძი-
ლი მოერიათ და, ფარაჯებსა და ნაბდებში გა-
ხვეულებმა, ურემბში ჩაიძინეს.

— აბა, სიმნო, ხალისიანად გარეკე ე შენი
კამეჩები, აგება შინ დილაზე ღამიანათ მივიდეთ,
რომ მეკვლეები ჩვენ ვიყვნეთ,—დაუძახა ილი-
კომ წინა ურემზედ მჯდომს ცხრამეტისა თუ
ოცის წლის ახალგაზდა მეურმეს, როცა ისიც
მოზღუნძული ურემში მიეგდო.

— რა ხალისიანად გავრეკო, მამლი ყიუ-
ლამდე შინ მივალოთ.

— ნეტა არ იქნება!—წამოიძახა ილიკომ
და მერე ხმა აღარ ამოუღია.

დაეძინათ მეურმეებს. დასძინებიათ აგრე-
თვე არაგვის გაღმა-გამოღმა თეთრად შემოსილს
მთებსა და მინდვრებს; ამ მთვარიანს ღამეს,
რაც იშვიათად არ არის არაგვის ხეობაზედ,
ტკბილს ძილს არა არღვევს-რა. არა სძინავთ
მხოლოდ ურემში შებმულს დაჩულოულს ხარ-
კამეჩებს, რომლებიც ცოხნითა და კუდის ოდ-

ნავ ქნევით ძლივს მიათრევენ ფეხებს თეთრად შემოსილს მთა-ბარს შუა გაკვერილს, შავის ზოლივით მიკლაკ-მოკლაკნილს გზა-ტკეცილზედ; არა სძინავს აგრეთვე სიმნოს, რომელიც წინა ურმის კოფოზედ მობღუნძულა და მწარედ დაძლულუნებს ურმულს, რაც მხოლოდ იმისს „ლომას და ნიკორას“ ესმის. სიმნოს შეურყეველს და წმინდა აკანკალებულს ხმაში რა არ იხატება?!... თითქმის მთელი იმისი, მარტო იმისი არა, ყველა იმის მოძმეთა არსება, მთელი მათი წარსული, აწმყო და მომავალი ცხოვრება, — მათი სიხარული და სიმწუხარე, ავი და კარგი სულ ერთიანად იხატებოდა ამის სიმღერაში და ამ გულის სიღრმიდგან ამომჩქეფარს გლახთა ცხოვრების ვაებას ანდობს მხოლოდ თავის ერთგულ საქონელს: ლომას და ნიკორას, რომელთაც სიმღერის ყოველს მუხლსა და მუხლს შუა წასძახებს ხოლმე: — „თბფეო, ნიკორავ!“ თითქოს იმას უნდა ამითი უთხრას ნიკორასა და ლომას: — „არ დაგეძინოთ, ყური დამიგდეთ!... ხომ ხედავთ, თქვენ მეტი ყურის მგდებელი და გულშემატკივარი არავინა გვყავს!“ — კამეჩებიც სიმნოს ყოველს ამისთანა მიმართვაზედ წაიშმუილებენ, თითქოს ეუბნებიან: — „ნუ გეშინიან, გულს ნუ გაიტეხო!“ — წახალისებული, რომ ყუ-

რის მგდებლები მყავსო, სიმნო უფრო მწარედ, უფრო გრძნობით დაჰლიდინებს და მოსთქვამს ლექსებს.

ერთმანეთის გულის-პასუხებში გართულებს სიმნოსა და იმისს საქონელს არ გაუგიათ, თუ როგორ მიაღგნენ ნარეკვავის თავდაღმართს, საიდგანაც აღმოსავლეთით მოსჩანს საგურამოს ტყით შემოსილი მთები, დასავლეთით-კი—ტრი-ალი და დაცემული საწილკანო და სამუხრანო ჭალა-მინდორი. სხვა დროს მშვენიერი სანახავი, ეხლა ერთგვარს მოსაწყენს სურათს წარმოადგენდა მთებიცა და მინდვრებიც; ეხლა ისინი ერთნაირად იყვნენ თოვლით გადაღესილნი და სიცოცხლის ნიშანი არც ერთს არ ეტყობოდა. ამ გვარი სურათი მგზავრის თვალს უწყალოდ ღლის, ასუსტებს და ძილს აპარებს.

ამ სურათმა თავისი მოქმედება თითქოს სიმნოზედაც იქონია. აგერ იმანაც გულზედ თავი მძიმედ ჩამოაკანტურა და ღიღინში თვალები მილულა, შესწყდა იმისი ღიღინი. ნარეკვავის თავდაღმართში ურმებმა ლომას და ნიკორას წინამძღოლობით თავიანთ ნებაზედ ჩაიარეს, გასცდნენ ნარეკვავის დუქანსაც, რომელიც იქვე თავდაღმართის ძირშია და საიდგანაც ეხლა ოდნავ-ღა გამობჟუტავდა სინათლე...

ლომა და ნიკორა მიიზღაზნებოდნენ და თან ელოდებოდნენ თავის პატრონის გამამხნე-
ვებელს ხმას, მაგრამ, აგერ რამდენი ხანია,
იმას აღარ დაუძახნია და სძინავს. რაკი ველარ
ელირსნენ პატრონის ხმის გაცემას, იმათაც მოი-
წყინეს და მძიმედ შედგნენ, რომ თითონაც
ძილს მისცემოდნენ. მაგრამ გარემოების შეც-
ვლაზედ სიმნომ მაშინვე გამოიღვიძა და „თბუფ“
დასძახა. კამეჩებმა ხმის გაგონებაზედ კვლავ გას-
წიეს და ურემი მძიმედ გააგორეს. სიმნომ-კი
ისევ მოხუჭა თვალები და მიიძინა...

ამ დროს გამოჩნდა პირდაპირ ამათკენ მო-
მავალი ეტლი, რომელსაც წინ და უკან ორი
შეიარაღებული ჩაფარი მოსდევდა. ეტლი თან-
და-თან უახლოვდებოდა ურმებს და უფრო გა-
რკვევით მოისმოდა ცხენების ფრუტუნის და მათის
ფეხების აჩქარებული ხათქა-ხუთქი. წინამორბე-
დმა ჩაფარმა ურმებს თვალი მოასწრო და ცხე-
ნი გამოაჩქარა. იმას მეორე ჩაფარიც წამოეწია
და ორნივე საჩქაროდ ურმებთან დაიბადნენ.

— აი, თქვე ასეთ-ისეთებო! — დასჰყივლეს
ჩაფრებმა და მძინარე სიმნოს და იმის კამეჩებს
მათრახები დაუშინეს.

საცოდავი სიმნო დაფეთიანებული წამოვა-
რდა და უეცრივ ურმიდან თავდაყირა გადაიარა.

— მირეკეთ იქით! მირეკეთ! — ლანძღვა-გინებით და მათრახების ჟაპა-ჟუპით ჩაუქროლეს ურემს.

აირივნენ ურმები და მეურმეები ერთმანეთში. ამ უეცარს ჭყვილსა და ცემაზედ დაფეთიანებული მეურმეები გონს ვერ მოსულიყვნენ და „ჰოი, ჰო“ — ს ძახილით ზოგი საით გარბოდა და ზოგი საით. ასე ეგონათ, მილეთის ჯარი თავს დაგვესხა და ლამობენ ჩვენს ამოჟლეტასაო. ურმებიც ზოგი გზიდან გადავარდა და ზოგი გზის პირის თხრილებში გაიხიდა და ისე იდგა.

ამ არევ-დარევის დროს ურმების გვერდით გაიგრიალა კავკავიდგან მომავალმა ეტლმა და მეურმეებიც გამოლაგდნენ გზაზედ.

— ეტლი ყოფილა ეგ ვერანი! — წამოიძახა ილიკომ, როცა ჯაგებიდგან გამოძვრა და გაიხედა იქით, საითკენაც მიქროლავდა ეტლი.

— ეეი, ის უღმერთოები, რანაირად იცემებოდნენ! — სთქვა ერთმა ზურგის ქექით.

— ერთი ისეთი გადმომიჭირა იოჯახ-ჩანელებულმა ზურგში, რო თვალებიდგან სულ წინ-წკლები წამომცვივდა! — სთქვა მეორემ.

— მე რომ დროით არ გამომღვიძებოდა და თავისათვის არ მეშველა, მეც-კი მითავაზებდნენ, — სთქვა ყველაზედ ბოლოს ილომ.

— შენ რა, შვილოსა, ყველაში ეშმაკი ხარ, უკან იმითვის არ მოექცეცი?!—უპასუხა ერთმა.

— ე გველი რო ხარ, იმითვის გწუნობენ ჩვენებური გოგოები,—უთხრა ახლა მეორემ.

— ნეტა არ იქნება, გველი ვიყო, რომ ი ჩვენებურ გოგოებს...—წამოიძახა სიცილით ილიკომ.

— აი, გამჩენმა ამოგაგდოს, გამჩენმა, კაი ადამიანიშვილი შენა ხარ!—თითქმის ყველამ ერთად უთხრეს სიცილით ილიკოს.

ამ ლაპარაკში იმათ თავ-თავიანთი ურმები მოაბრუნეს და გზაზე დააყენეს. ის იყო გამგზავრებას აპირებდნენ, რომ ერთმა მათგანმა გზის პირას თხრილში გახილული ურემი დაინახა და დაიძახა:

— აი ვისი ურემი დგა „კანაოში?!“

ყველამ იქით მიიხედეს და დაიძახეს:

— ვინ გვაკლია?!

— სიმნოს ურემია, ბიჭებო!—წამოიძახა ერთმა და მერე იკითხა:—თითონ სად-ღა წასულა?

— სიმნო!—დაიძახა ერთმა, მაგრამ პასუხი არსაიდან მოესმა.

ილიკო გადმოხტა ურმიდგან და საჩქაროდ სიმნოს კამეჩებთან მიირბინა, უეცრივ შესდგა და ფერ-მიხდილმა ძლივსლა წამოიძახა:

— ე რა უბედურება დატრიალებულა, თქვენი პირიმეთ!!

— რა, კაცო?!—ელდა-ნაკრავებმა ერთხმად იკითხეს და საჩქაროდ ილიკოსთან მიიბრინეს.

თქვენი მტერი გაშრეს ისე, როგორც მეურმეები გაშრნენ და პირი დაადეს, როცა კამეჩებთან ახლო გულდაღმა გაშხლართული, საფეთქელ-გახეთქილი სამნო დაინახეს...

— ახლა ამი დედის საცოდაობას ვილა იხილავს?!—წამოიძახა ისევ ილიკომ.

— ბედნიერი დღე უბედურად არ შეეცვლება იმ საცოდავს!—სთქვა ერთმა და თავი ნადვლიანად ჩაჰკიდა.

მეურმეები შემოეხვივნენ სიმნოს გვამს და კარგა ხანს მწარედ დაღვრემილები და ათასნაირს შავს ფიქრში გართულები ხმის ამოუღებლად, მუნჯად დასცქეროდნენ.

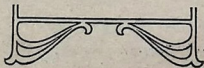
თითქო ლომამა და ნიკორამაც იგრძნეს თავიანთ პატრონის უბედურება, იმათაც მოიგრიხეს კისრები და წყლით სავსე თვალები მოწყენით სიმნოს მიაპყრეს და სხვაგნით აღარსაით აღარ იხედებოდნენ; შესწყვიტეს ცოხნა და ხამუშ-ხამუშ ოხვრის მაგივრად ღრმად წამოიფუშუვლებდნენ ხოლმე.

მთვარე-კი გულ-გრილად, შეუბრალებლად
 დასცქერის ზემოდგან და თითქოს ეუბნება:—
 „აი, თქვე საცოდავებო, თქვენა!... რა ჩაგიკიდ-
 ნიათ თავები და ჩამოგტირისთ ცხვირ-პირი?!
 მაგ ერთი მლილისათვის თქვენ მაგრე იქრუშე-
 ბით და იწუხებთ თავებს... მაშ მე რაღა უნ-
 და ვქნა, როდესაც ჩემ თვალ-წინ უსამართლოდ
 დახოცილის ხალხის სისხლის მორევები დგება,
 როდესაც მრავალი ერი სხვის ხელში უსამარ-
 თლოდ იღუპება და ანთხევს სისხლს?!. ეეჰ,
 თქვე უბედურებო, თქვენა!“

ამ დროს მთვარე ნაწყვეტს ღრუბელს მოე-
 ფარა და მიხუჭა თვალები, თითქოს ამითი უნდა
 ანიშნოს მეურმეებს, საკმარისია წუხილიო...

— ესაა ჩვენი ცხოვრება!..— წამოიძახა დი-
 დის ხნის სიჩუმის შემდეგ ერთმა მეურმემ და
 მწარედ ჩაიქნია თავი; რამდენიმე ტყვიასავით
 ცხელი ცრემლი გადმოვარდა და სიმნოს გაყი-
 ნულს სახეს დაეცა...

1889 წ.

მ ო გ ო ნ ე ბ ა

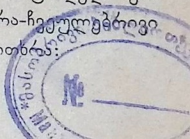
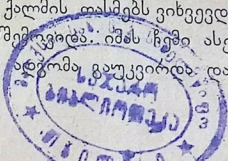
(ცმაწვილების ცხოვრებიდან)

I

კვირა დილით ძილში სტვენა შემომესმა. საჩქაროდ ლოგინიდან წამოვხტი და პერანგა გარეთ გამოვვარდი. მეც გავუსტვინე. ერთი კიდევ გამოუსტვინეს და შემდეგ სტვენა აღარ გაუმეორებიათ. მე შინ შევბრუნდი ტანისამოსის ჩასაცმელად.

მე, სოსომ, შაქრომ და გიგლამ სამწყეროდ წასვლის პირობა შევკარით. დედა-ჩემი, როცა კი გაიგებდა, რომ მინდორში წასვლას ვაპირებ, გვერდიდან აღარ მიშორებდა და სულ იმას ცდილობდა, როგორმე შინ დავეჭირე. აი, ამისთვის, დასაძახებელ ნიშნად სტვენა გვქონდა. დედა ამას ვერ მიჰხვდებოდა ხოლმე და მეც თავისუფლად გავდიოდი სოფლის გარედ, სადაც ჩემი ამხანაგები მიცდიდნენ.

ქალმის თასმებს ვიხვევდი, როცა დედა-ჩემი შინ შემოვირბო. იმას ჩემი ასე არა-ჩვეულებრივი ადრე აღვმოვა გაუკვირდა და მითხრა:

— ეს როგორ მოხდა, შვილო, რომ ადრე გაგიღვიძნია?! ხომ არავინ იყო?

— ვინ უნდა ყოფილიყო, — ვუპასუხე თავ-
ჩაღუნულმა. ვატყობდი ჩემ თავს, რომ ვწი-
თლდებოდი, და ამისათვის თავი მაღლა ველარ
ავიდე.

— უთუოდ წასვლას აპირებ სადმე და იმი-
ტომ ეგრე გაფაციცებული იცვამ. — არ მეხსენ-
ებოდა დედა ჩემი.

— სად უნდა ვაპირებდე? — ვუთხარი და უფ-
რო ძალიან გავწითლდი.

პატარა ხანს სიჩუმე ჩამოვარდა. დედა-ჩემი
რალასაც ფიქრობდა. ბოლოს, მოვიდა ჩემთან
ახლოს და -მიტხრა:

— შვილო, გულის ნუ მიხეთქავ!.. სხვების
აქოლა შენ არ გამოგადგება. გიგლასა და შაქ-
როს რომ დასდევ, აბა, რას მოგიტანს იმათი
აქოლა? იმათ დედ-მამას იმათ გარდა სხვებიცა
ჰყავთ, შენ-კი დედის ერთა მყევხარ. შენ რომ
მოგივიდეს რამე, ხომ მეც თავს მოვიკლავ, თავს
როგორღა ვიცოცხლებ!..

მე თავ-ჩაღუნული და ტუჩ-დაშვერილი ყურს
ვუგდებდი. მეორე ფეხზედ ნახევრად შემოხვეუ-
ლი თასმა ხელში ისე დამრჩა.

— შენოდენას ეხლა მინდორში როგორ

გავსვლება! გუშინ ახსაბაძიანთ დათა კინალამ
ცოფიან ძაღლს დაეგლიჯა...

დედა-ჩემმა ამ დროს თვალი მოჰკრა კატას,
რომელიც საწველელს მიჰპაროდა და რძეს სლა-
პავდა.

— აცხა, აცხა!... აი შე ვერანავ, შენა!... —
დაუყვირა კატას დედა-ჩემმა და საწველელისკენ
გაეშურა. კატა ძირს გადმოხტა და გარედ გა-
ვარდა.

— ამ ვერანას შიშით თავ-ახდილი ველარა
დამიდგამს რა! — სთქვა, საწველელს ჯამი დაჰ-
ხურა, მერე მომიბრუნდა და მითხრა:

— სანდრო! აქ იყავი, თვალ-ყური დაიჭი-
რე აქაურობაზედ. ძროხას გავაგდებ ნახირში,
ეხლავე უკან დავბრუნდები და ვენახში წავიდეთ.

დედა-ჩემი რომ გარედ გავიდა, მე ისევ ისე
ვიჯექი. მომაგონდა, რომ სამწყერაოდ უნდა
წავსულიყავი, მაგრამ იმის სიტყვებმა როგორ-
ღაც დამაფიქრა და დამაღონა. ცოფიანი ძაღლის
ხსენებაზედ ხომ ტანში სულ ჟრუანტელმა დამი-
არა. ერთი კვირის წინათ დიდდედა-ჩემმა მიაგმო,
რომ ცოფიან ძაღლს ერთი კაცი დაეგლიჯა და
ის კაცი გაცოფებულიყო: „მუცელში ძაღლის
ლეკვები გაუჩნდაო და სულ ერთიანად გამოა-
ქამეს გულ-ღვიძლიო“.

ეს სიტყვები გულში ჩამეჭრა, ეხლა ცოფიანის ძაღლის ხსენებაზედ მომაგონდა და არ ვიცოდი, შინ დავრჩენილიყავ, თუ სამწყერაოდ წავსულიყავი. ბოლოს მაინც სამწყერაოდ წასვლის სურვილმა დამძლია. საჩქაროდ დავიხვიე მეორე ქალმის თასმა, ტახტის ქვეშ შევძვერ და ჩემი სხალტა *) გამოვიტანე.

პატარა ხანს შემდეგ, მე და ჩემი ამხანაგები ლაპარაკით ორლობეზედ მივდიოდით მინდვრისაკენ. უფრო სხალტებზედ გვქონდა ბაასი. ყველანი თავ-თავის სხალტას და ჩვენს მარჯვე სროლას ვაქებდით. გიშერა კი წინ მიგვიხტოდა: წავიდოდა შორს ხტუნაობით და სიხარულით; კარგათ რომ დაგვშორდებოდა, უეცრად შედგებოდა, შეჰყეფდა, მოტრიალდებოდა და ისევ ისე ხტუნაობით ჩვენკენ წამოვიდოდა. მოვიდოდა, ყველას სათითაოდ დაგვსუნავდა, მოგვეალერებოდა და ისევ გასწევდა წინ.

მზემაც მთის წვერიდგან თავი ამოჰყო.

— ბიჭებო! — გვითხრა გიგლამ: — ასე აღრიანად რომ მივდივართ, შვილოსა, რას გავაკეთებთ: სანამ არ დაცხება, ხომ ვერ ვიმწყერავებთ!

*) სხალტა — ჯოხია, რომელსაც გვერდებზედ დამწვეტებული ტოტები აქვს. ყმაწვილები ამას მწყერაობის დროს ხმარობენ.

— ჰოდა მინდორში რას გავაკეთებთ!—

კვერი დაუკრა სოსომ.

— სანამ დაცხებოდეს, წყაროს პირას ვითამაშოთ,— გვირჩია შაქრომ.

ყველანი დავეთანხმენით და ხტუნაობით წავედით კიდეც, მაგრამ ღობის პირას მდგომმა მწიფე თუთამ შეგვაყენა.

— ერთი ამას შეხედეთ, ბიჭებო, რანაირად მწიფს, ეი!— წამოიძახა სოსომ,— მოდი ვკამოთ.

— მართლა რანაირად მწიფს! თამაშობას, შეილოსა, ესა ვკამოთ!— სთქვა შაქრომ.

— ყადაღა რომ არის,— ვუთხარი მე:— მეველეებმა თუ მოგვასწრეს, ძროხას დაგვიკლავენ.

ამ სიტყვებმა ყველანი შეგვაყენა და დაგვადლონა. მწიფე თუთა კი თავისკენ გვიზიდავდა. მოშორება აღარ გვინდოდა. სულმა წაგვძლია, შაქრომ აიღო ქვა და თუთას ესროლა. რამდენიმე მარცვალი ღობეს გარედ ჩამოცვივდა. ქორებივით დავეხვიენით და საჩქაროდ ავკრიფეთ.

— უჰ, უჰ, რა ტკბილია!— ტუჩების ცმაცუნით და სიამოვნებით ვიძახდით ყველანი.

— ბებიანთ თუთაც ძალიანა მწიფს,— გვითხრა გიგლამ,— იქ წავიდეთ, მეველეები რომ მოვიდნენ კიდეც, არას გვეტყვიან. ბებემ მეველეებს უთხრა: „გიგლას ნუ დაუშლითო“.

გიგლას ბებიანთ ვენახი იქვე ახლოს იყო. სიხარულით გადავხტით ღობეზედ და იქით გავეშურენით. გიშერაც თან მოგვყვა...

II

შუადღემ მოატანა. გაცხარებულები ვმწყერაობდით. კიჟინითა და სხალტების ქნევით ერთის ნამკლიდგან მეორეში გადავრბოდით. თავპირზედ წურწურით ოფლი ჩამოგვდიოდა. ჩვენ მაინც რაღაც სასიამოვნო სურვილი გვიზიდავდა და ძალას გვაძლევდა. თუმცა კარგმა ხანმა გაიარა, ვმწყერაობდით და ყველას რამდენიმე მოკლული მწყერი, კაი მონადირეებსავით, ქამრებზედ გვქონდა ჩამოკიდული, მაგრამ არც ერთ ჩვენგანს მაინც დასვენებაზედ ხმა არ ამოგვიღია და თითქმის დაღლილობაც არ გვიგრძნია.

სიცხის გულზედ მწყერი ბუზივით ამოდის. ხანდისხან ცხვირ წინ აგვივლიდა. ვინც კი მოასწრებდა, მაშინვე უკან სხალტს გააყოლებდა, და მწყერიც სხალტთან ერთათ ძირს ვარდებოდა ან ფრთა-მოვარდნილი, ან თავ-მოგლეჯილი, ან კიდევ, როცა სხალტა მარჯვედ და მაგრად მოჰხვდებოდა, ზედ შუაზედ გაგლეჯილი.

რა სიამოვნებით გვიხტოდა გული, როცა მკვდარი მწყერი ძირს ჩამოვარდებოდა, და რა-

ნაირი სიხარულით მივრბოდით მწყრის ასაღებად! რა თავმოწონედ დავანახვებდით ხოლმე ერთმანეთს ჩვენგნით მოკლულს მწყერს!..

რაც უფრო ბევრსა ეხოცდით, მით უფრო გვიცხოველდებოდა მწყერაობის სურვილი, მით უფრო გვეხალისებოდა მწყერაობა და ძალაც გვემატებოდა.

„ნახე, ნახე“!..—ვუძახდით გიშერას, როცა მწყერი აღარ ამოდიოდა.

გიშერაც გამალებული დაეძებდა, ხანდის-ხან შესდგებოდა და ერთ ადგილს დიდხანს კულის ქნევით უცქეროდა. ეს იმის ნიშანი იყო, რომ მწყრის სუნი აიღო და ახლა მწყერს ეძებს. ჩვენც გარს შემოვერტყმოდით და გულის ფანქალით ველოდით მწყრის ამოფრენას. გიშერა ხშირად უფრო გვატყუებდა და მწყრის მაგივრად თავის სოროებს ეძებდა. განგებ კი არ ჩადიოდა ამას, არა, — თითონაც სცდებოდა, რადგან მწყრის სუნსა და თავის სუნს ერთმანეთში ვერ არჩევდა.

ერთი ნამკლის თავში გიშერამ კიდევ მოგვატყუა. ჩვენ გვეგონა, მწყერს დააცქერდაო, და თავმა-კი ფეხებში გაგვირბინა.

— აი, შე ოხერო, შენა! — სიცილით დავძახეთ ყველამ.

— ვა-ვა, ვა-ვა! ქვით-კირი, ქვით-კირი! — მოისმა ამ ღროს ნამკლის ბოლოდგან მწყრის ძახილი.

— არიქათ, ბიჭებო, წავიდეთ იქით! დედა-მწყრის ხმაა. რანაირ მქახედ იძახის! — გვითხრა სოსომ და გაიქცა ნამკლის ბოლოსკენ.

ჩვენც მაშინვე უკან გავყევით.

გიშერას ერთი ალიაქოთი შევუყენეთ: „ნახე, გიშერ, ნახე!“ და „ჰაი-ჰაა, ჰაი-ჰაი“-ს ძახილს ერთმანეთს აღარ ვაცდიდით. საწყალი გიშერა ხან ერთს შემოგვხედავდა და ხან მეორეს, არ იცოდა, საით წასულიყო და ან როგორ დაეწყო ძებნა.

ბოლოს, როგორც იყო, მიაგნო მწყრის კვალსა და გაცხარებულმა დაუწყო ძებნა... აგერ, გიშერა შედგა, აიღო კუდი მაღლა, ყურები დააქვიტა, თვალები დიდათ დააქვიტა და თავი წინ წაიღო! ჩვენ სულ გავინაბეთ და გარს შემოვერტყით. ჩამოვარდა სიჩუმე. გულმა აჩქარებით დაგვიწყო ფანცქალი... სუნთქვა შევაყენეთ...

გიშერამ სახე შეიქმუხნა, უეცრად გადახტა და წინა ტოტები მიწას მაგრად დაარტყა... მოგვესმა რაღაც წრიპინი. გიშერამ თავი მაღლა აიღო და იმის პირში დავინახეთ საცოდავად გამომცქერალი დედა-მწყერი.

რანაირი სიბრალოელი აღმეძრა!.. ჩემ დღე-
ში არ დამავიწყდება იმისი ცრემლ-მორეული
თვალები!..

„რა გინდათ ჩემგან, რა დაგიშავეთ, რად
მისპობთ სიცოცხლეს და შვილებს ობლად რად
მიტოვებთ?!. თუ თქვენ გინდათ სიცოცხლე,
მეც მინდა ვიცოცხლო!“ თითქოს გვეუბნე-
ბოდა საბრალო მწყერი ამ საყვედურით სავსე
სიტყვებს.

გიგლა მაშინვე მიჰვარდა გიშერას და მო-
მაკვდავი მწყერი პირიდგან წაჰგლიჯა. საწყლის-
თვის გიშერას კბილი შიგ გულში ჩაეყარა!

გიგლას დიდხანს ექირა ხელში და გაშტე-
რებით დასცქეროდა. ჩვენც გარს შემოვებვიე-
ნით და გაჩუმებულები შევცქეროდით მწყერს.
ყველას ნაღვლიანი სახე გვქონდა, ყველას გულ-
ზედ ლოდივით რაღაც დაგვაწვა.

მწყერი-კი ძლივს-ღა სუნთქავდა. თავისს
პატარა ქრელ თვალებს ძალას ატანდა, თვალის
ქუთუთოებს რაც შეეძლო სჭიმავდა, — ეტყო-
ბოდა, თვალთ-უბნელდებოდა და ბუნდად-ღა
ჰხედავდა.

— სანდრო, წავიდეთ ჩქარა შინ, — შემომ-
ხედა თვალ-ცრემლიანმა გიგლამ და მითხრა: —
დედა-შენს კარგი მალამო ექნება, იქნება მორჩეს.

— რას ამბობ, ბიჭო, ეს ეხლავ მოკედება, — ვუპასუხე მე.

გიგლამ ერთი კიდევ დაჰხედა მწყერს.

— აჰა, დაიქი!.. — მომაწოდა მწყერი და ქვითინი ამოუშო.

— თავი მაინც მოჰგლიჯეთ, ნუ სტანჯავთ! — ტირილით გვეუბნებოდა გიგლა.

თავის მოგლეჯა ვერავენ გავბედეთ. მწყერმა უკანასკნელად გადაატრიალ-გადმოატრიალა თვალის კაკლები, დაგვათვალიერა ყველანი, თითქოს გვემშვიდობებოდა, და სამუდამოთ დახუჭა თვალები.

— ეს ვერანა, ესა!.. — ტირილით ჯავრობდა გიგლა გიშერაზე, — გულში რომ არ ეკბინა, არ იქნებოდა?!.

გიშერამაც იგრძნო თავისი დანაშაული და საცოდავით მოიბუზა.

ჩვენ ყველამ გადავწყვიტეთ მწყერის დამარხვა, — გავთხარეთ ღრმად მიწა და მწყერი ჩავფალით, ზედაც ნიშნად დიდი ქვა დავადეთ.

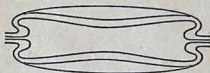
დაღონებული წამოვედით შინ. გიგლამ თავისი მოკლული მწყერები ჩვენ მოგვცა.

— მე არ მინდა! — გვიპასუხა გიგლამ, როდესაც ჩვენ ვკითხეთ: „შენ-კი არ გინდაო?“

ამ სურათმა გიგლაზედ ისე იმოქმედა, რომ

მერე ჭიანჭველასაც-კი არ დაადგამდა ფეხს. „ეგეც
სულდგმულიაო“, — იტყოდა ხოლმე. სახლში რომ
ეხვეწნონ, ქათამს ვერ დააკვლევინებენ, თუმცა-
კი ის ეხლა წვერ-ულვაშით არის შემოსილი.

1890 წ.

ახალწლის ღამეს

(ეტიუდი)

სანთლების ანთების დროს გიგოლას სახლის ტლანქმა ფიცრის კარებმა გულის გასაგმი-რავი ქრიალი მოიღო და უეცრად ერთის ვაი-ვაგლახით კედელს დაეძგერა. სახლში ავადმყოფმა გიგოლამ ამ ბრახუნზედ წამოიწია, უნდოდა წამომჯდარიყო, მაგრამ წელი ველარ აიტანა და ისევ ისე ბალიშზედ მიესვენა.

— დედი, დედი!.. — კარების ბრახუნთან ერთად დაიძახა ცხრა წლის ყმაწვილმა, რომელიც სიხარულით შემოვარდა სახლში. ყმაწვილი ჩქარა შედგა, რაკი დედის ხმა არსაიდგან მოესმა, თავი მოიფხანა და ცხვირ-პირი ჩამოუშვა; რალაც უკმაყოფილება გამოიხატა იმის სახეზედ.

— დამაცალოს იმ შავ-ქალამა!.. — წაიბუტბუტა ყმაწვილმა.

— რა იყო, ნელო ვერ გააღებ, შეილო, კარებს, რომ ეგრე არ დაარახუნო? — მიმქრალის ხმით უთხრა გიგოლამ თავისს შვილს.

— მე ვაყურებინებ იმას!.. — კიდევ წაიბუ-
ტბუტა ყმაწვილმა.

— შავ-ქალამ რაღა დაგიშავა, რო ემუ-
ქრები?

— ისა, რომ მომატყუილა!

— ეჰ!.. რა მოგატყუილა, რატომ... სწო-
რედ... არ მეტყვი?! — სვენებ-სვენებით ძლივს
დაეკითხა გიგოლა.

— იმათ ბოსელში ბიჭები ვიყავით და ვთა-
მაშობდით, ის ჩამოვიდა და მითხრა: „აქ რას
აკეთებ, დედა-შენმა თაფლი იყიდაო!..“

— მერე ე მაგაზე ემუქრები?! ეჰ!.. —
ამოიოხრა გიგოლამ და გადაბრუნდა.

— შვილო, შაქრო, კარები მიხურე, თორემ
ძალიან ცივა.

შაქრო კარების მისახურად მიტრიალდა,
მაგრამ ამ დროს მაგდანას ხმა შემოესმა: „აბა თუ
მოერევი, ჩემო დათა, შემოიტანე“.

— აგერ, დედა-ჩემიც მოდის!.. — წამოიძახა
შაქრომ და საჩქაროდ გარედ გავარდა.

— რა კაი საახალწლო კუნძია, ეს დალო-
ცვილი!.. ღმერთმანი, ისე დაგუგუნდება, რო...
— სთქვა დათამ და თანაც რამდენჯერმე ფეხი
წაჰკრა თოვლიანს კუნძს, მერე დაიღუნა, უნდო-
და აეწია, მაგრამ წელი ვერ აიმართა.

— მაიცა, შენ გენაცვალე, წელი არ იტკინო, ორივემ ავსწიოთ! აჰა, დაიჭი ე ჯამი!—თაფლით სავსე ჯამი საჩქაროდ მიაჩეჩა შაქროს და დათას მიეშველა.

დათამ და მაგდანამ ასწიეს კუნძი და, ორივე წელში მოდრეკილები და თავი-თავს მიბჯენილები, სახლის კარებისკენ მიბარბაცებდნენ. შაქრო იმათ უკან მისდევდა და სიხარულით დასცქეროდა თაფლით სავსე ჯამს. გულმა აღარ მოუთმინა, ჩაჰყო თითი თაფლში და პირისაკენ გააქანა. ღიმილით გააწლაპუნა ტუჩები, ჩაილოკა თითი და ისევ გაიმეორა. ვიდრე მაგდანა და დათა სახლში შევიდოდნენ, იმან რამდენჯერმე მოასწრო თითის ჩაყოფა და გალოკვა.

— მადლობელი, ჩემო დათა!—უთხრა მაგდანამ, როცა კუნძი გაასწორეს.

— გიგოლა როგორ-ღა არის?—ჰკითხა დათამ.

— შენი მტერი და დუშმანი იყოს ისე, როგორც გიგოლაა!..—გუჟამოსკენით უპასუხა მაგდანამ:—ეს სამი დღეა, წამოჯდომას ვეღარ ახერხებს. გულის ძალიან იტკიებს.

— ღმერთი მოწყალეა, კარგად გახდება!—ანუგეშა დათამ.

— დათა, შენა ხარ, ბიჭო!.. ოხ, დედავ!..

ერთხელ რატომ მაინც არ შამოხვალ, ბიჭო!..
 შამოსვლაზედ ხომ არ გადაგახდევინებენ?

— განა არ შამოვიდოდი, მაგრამ ეს ოხე-
 რი დრო ხელთ ვერ ჩავიგდე.

— ეეჰ!.. გული, გული!.. ბიჭო, იქნება,
 დედა-შენმა იცოდეს რამე, აბა ერთი ჰკითხე,
 შენი ჭირიმე, თორემ, ლამის არის, მოვკვდე...
 რა ვიცი, იქნება, იმისი ხელი წამლად მექცეს
 და მოვრჩე...

— თუ-კი იცის რამე, საროდოდა შეი-
 ნახავს თავის ცოდნას? ამაღამვე ვეტყვი.

— თუ მოვრჩი, ღმერთმანი, იმის სიკეთეს
 გადავიხდი...

— ჰო, ჩემო დათა, არ დაგავიწყდეს, —
 შეეხვეწა მაგდანა: — ჩვენებიანთ ბაბაღეს დავეკი-
 თხე და იმან არაყი მასწავლა: „უთუოდ მქვა-
 ლი ედგებაო და არაყი ძალიან არგებსო“. გუ-
 შინ-წინ დავალევინე და უფრო უარესად გახდა.
 მას აქეთ ნახველს სისხლი ამოსდის, — უკანასკ-
 ნელი სიტყვები მაგდანამ ყურში წასჩურჩულა
 დათას.

— არ დავივიწყებ, ჩემმა მზემ!.. ღამე მშვი-
 დობისათ!

— მშვიდობა მოგცეს ღმერთმა! — გიგოლამ
 და მაგდანამ ერთად მიაძახეს მიმავალ დათას.

— ხვალ მოდი, დათა! — უთხრა მაგდანამ, როცა ის კარებთან მივიდა.

— მოვალ, თუ გოზინაყს მაქმევ!

— მაშ უგოზინაყოდ როგორ იქნება!

შაქრომ ამ დროთი ისარგებლა: სანამ ესენი ლაპარაკობდნენ, ეს თაფლს შეექცეოდა. შაქრო თაფლის ჭამაში ისე იყო გართული, რომ დათას წასვლა ვერ გაიგო და, როცა მაგდანამ თვალი შეასწრო და დაუყვირა, ისე შეერთა, რომ თითი პირში დარჩა და კინალამ ხელიდგან ჯამი არ გაჰვარდა. ისე იდგა გაშტერებული, ვიდრე მაგდანამ ჯამი არ წაჰგლიჯა და კარების მისახურავად არ გაგზავნა.

— ადამიანო, — დაიძახა გიგოლამ: — ხვალინათვის არას ამზადებ?... ბედნიერი დღეა... ან მტერი მოვა, ან მოკეთე, ყველას დახვედრა უნდა...

— ღვთის მოწყალება რაცა გვაქვს, ყველას მოვამზადებ. ქათამს ეხლა მოვხარშავ, გოზინაყსაც გავაკეთებ და სხვა რაღა მოვამზადო? პური კიდევ დღეს გამოვაცხე. — ამ ლაპარაკში მაგდანამ ანთო თუნუქის ლამპარი, რომელმაც ბუნდ სინათლესთან ერთად სახლი ცუდი სუნითა და ბოლით აავსო.

მაგდანამ გააჩალა ცეცხლი. საახალწლო

კუნძმა ტკბილად დაიწყო გუგუნი. კუნძის გვერდით ქვაბი შემოსდგა, რომელშიაც მსუქანი დედალი იდო, მოიტანა ნიგოზი და დაუწყო გარჩევა. შაქრო დედას მოუჯდა გვერდით და იმანაც რჩევა დაუწყო, თუმცა იმდენს არ არჩევდა, რამდენსაც სჭამდა.

— დედი, ხვალ ახალწელიწადია? — ჰკითხა შაქრომ: — განა დიდ ჩურჩხელებს მომცემ?.. რა კარგია ჩურჩხელა!.. ისეთი ძალიან მიყვარს ჩურჩხელა, ისეთი, ისეთი, რომ არ ვიცი, როგორ!..

მაგდანა-კი რაღასაც ჰფიქრობდა და შაქროს ლაპარაკი არ ესმოდა.

— დედი, — დაიწყო შაქრომ და თან დიდი ლებანი პირისაკენ გააქანა, — ხვალ ჩვენებიანთას წავალ და ისინი კამფეტს მომცემენ.

— წადი, შვილო, ტათა მომიტანე!

შაქრომ საჩქაროდ მოარბენინა ტათა. მაგდანამ ჩაასხა შიგ თაფლი და ცეცხლზე შემოდგა, მერე ნიგოზს წვრილად დაუწყო ქრა. შაქროც შესცქეროდა დედას ხელებში და რაღასაც ელაპარაკებოდა, რომლის სიტყვები მაგდანას სრულიად არ ესმოდა.

მაგდანა ამ დროს სხვა ფიქრებში იყო გაართული. ის ფიქრობდა თავის ავადმყოფ ქმარ-

ზე. ეს ორი დღეა, რაც გიგოლას პირიდან სისხლი ამოსდის და აი ეს აფიქრებს მაგდანას. „ვაი თუ აღარ მორჩეს და..“ მალ-მალ გაუბნენ ხოლმე ეს ფიქრი თავში და სულ ერთიანად შეარყევს. უნდა მოიშოროს თავიდან ეს მწარე ფიქრი, მაგრამ იმის დაუკითხვად აეშლება ხოლმე. მალ-მალ წარმოიდგენს თავის თავს ქვრივად, შაქროს კიდევ—ობლად, ყველასაგან დაბრიყვებულად, და ეს ხომ ჩაჭუფქავს და აადულებს. თვალიდან ნაკადულისავეთ გადმოჰხეთქს ხოლმე ცრემლი; ეხლაც ერთი წყვილი ცრემლი გადმოვარდა მაგდანას და დაქრილს ნიგოზში ჩავარდა; პირველს წყვილს მეორე მოსდევდა, მაგრამ მოწმენდა მოასწრო. მაგდანას არ უნდოდა თავისი ცრემლი შაქროსათვის დაენახებინა. ბედნიერმა დღემაც ვერ მოაშორა მაგდანას ცრემლი. იმას ეხლა არაფრის მომზადება არ უნდოდა, ყველაფერს უგულოდ ეკიდებოდა, —ყველა ეს სიხარულისათვის, სიამოვნებისათვის მზადდებოდა, მაგრამ იქ სიამოვნებას ადგილი არა აქვს, სადაც მწუხარება სუფევს, სადაც, შავ ყორანსავეთ, მწარე ფიქრები დასჩხავიან. როცა კაცის გულში ნამდვილი მწუხარებაა, მაშინ იმას ვერა ასიამოვნებს—რა... მაგდანასაც ბედნიერის დღისათვის მზადება

უფრო უცხოველებდა შავ ფიქრებს, უფრო ფრთებს ასხამდა. უეცრად წარმოუდგა გიგოლა კუბოში, თავისი თავი კიდევ — კუბოს თავით, შავებში, თმა-გაწეწილი და ლოყებ დაკაწრული მჯდომი. ამას ველარ გაუძლო, დაანება ხელი დანას, საჩქაროდ პირჯვარი გადაიწერა და წამოიძახა: „ღმერთო, მაშორე! ღმერთო, შენ დამიფარე!..“

— დედი, დედი, თაფლი გადმოვა! — შესძახა ამ ღროს შაქრომ და ტაფას წასწვდა.

შაქროს სიტყვებმა მაგდანა გამოათხიზლა. საჩქაროდ გადმოიღო ცეცხლიდგან ტაფა და კოვზით რამდენჯერმე აუქათა. შემდეგ წვრილად დაქრილი ნიგოზი ტაფაში ჩაყარა და ისევ ცეცხლზედ შემოდგა. მაგდანა ისევ თავის შავს ფიქრს მიეცა. შაქრო-კი მოუთმენლად უცქეროდა ადუღებულს თაფლში არეულს ნიგოზს. მალ-მალე წაეტანებოდა ამოსაღებათ, მაგრამ მაგდანა თვალს შეასწრობდა და დაუშლიდა.

— მოიცადე, შვილო, თორემ ხელებს დაიფუფქავ.

შაქრო მაინც არ უჯერებდა თავისს დედას. მაგდანამ თავი ძირს ჩაჰკიდა. შაქრომ იფიქრა: „ახლა-კი ველარ დამინახავსო“, და თითი ტაფაში ჩაატაკა. საცოდავმა არ იცოდა, რა

ექნა! დამწვარი თითი მაშინვე პირისაკენ გააქანა, ეგონა, დამიტკებოდა, მაგრამ თითზე მიკრულმა ცხელმა თაფლმა ტუჩები და ენა დაუღალა. ეხლა-კი ველარ გაუძლო სიმწვავეს, შეჰყვირა და თვალებიდგან ცრემლები ღაბა-ღუბით გადმოსცვივდა.

— რა მოგვივიათ, რა ამბავია?! — კვნესით იკითხა გიგოლამ.

— რა მოგვივიდა, ამასა და ამის თავს, კარგი რამ ეს არის! წუწკი კატასავით, საცა არა მგონია, თითს წაჰყოფს, — უპასუხა მაგდანამ და თანაც თითს უწმენდდა შაქროს.

შაქრო გრძნობდა, რომ დამნაშავე თითონვე იყო, და ამისათვის ჩქარა დაჩუმდა, თუმცა თითი და ტუჩი ძალიან აწუხებდა.

— მოდი ჩემთან, შვილო! — დაუძახა გიგოლამ. — რაღას მოსჯდომიხარ და არ დაიძინებ, დილაზე ადრე უნდა ადგე... ჩვენი მეკვლე შენ იქნები.

შაქროს არ ეძინებოდა, მაგრამ რას იზამდა, ხმის ამოუღებლივ წავიდა მამისაკენ და გვერდით მიუწვა. შაქრო ხანდახან ლოგინიდან გადაჰხედავდა ბუხარს და ისევ მიწვებოდა. ბოლოს, მოეწყინა ისე შორიდგან ხმის ამოუღებლივ ცქერა, მოუვიდა ძილი და ცოტა ხნის შემდეგ ტკბილად ამოუშვა ხვრინვა.

მაგდანა-კი ისევ ბუხართან იჯდა თავ-ჩაკიდული და შავს ფიქრებში გართული.

არც გიგოლა იყო დამშვიდებული. თვალ-ლებ-ჩახუჭული გულ-აღმა იწვა და ათასნაირი სურათი ეხატებოდა თვალწინ. გიგოლას ისე თავისი თავი არ ენანებოდა, როგორც თავისი ცოლ-შვილი; თავისი თავი იმდენად აგონდებოდა, რამდენადაც საჭირო იყო იმათთვის. გრძნობდა, რა მწარე დღეში ჩავარდებოდა ეს ორი ძვირფასი არსება იმის სიკვდილის შემდეგ. ქვეყანაზე არავინ ეგულებოდა, რომ ეპატრონებიან მაგდანასა და შაქროსთვის: „ყველას თავისი თავი გასჭირებია, — ფიქრობდა გიგოლა: — და აბა ჩემს ქვრივსა და ობოლს ვინ მოუვლის!“ ამასთან ერთად სხვა აზრმაც სწრაფად გაუბრინა თავში: „მაგდანა ჩქარა სხვა ქმარს იშოვის და ისე გამოიხსნის თავს გაჭირებისაგან.“ გიგოლას ეს ფიქრი ტყვიასავით მოჰხვდა გულში, გაახილა თვალები და მძიმედ გადმოჰხვდა მაგდანას. დაინახა მაგდანა თავ-ჩაკიდებული, ჩაფიქრებული. იმისს მშვენიერს სახეს ცეცხლის აღზედ ლაპ-ლაპი გაჰქონდა. მაგდანა სიცოცხლით სდუღდა და გადმოდიოდა. მწარე ფიქრებისაგან დაღვრემილი სახე უფრო გაჰმშვენიერებოდა. გიგოლას თვალებში ხომ იმისი სიმშვენიერე გაათკეცდა

და ყველა ქალებში პირველი ადგილი დაი-
ჭირა.

გიგოლას დაენანა დათმობა, გულის უკლავდა ის აზრი, რომ ჩემს სიკვდილს შემდეგ სხვა გახდება პატრონი ამ მშვენიერებისაო. „განა, — გაიფიქრა გიგოლამ: — მაგდანა სხვაზე გამცვლის?! ჩემს სიკვდილს შემდეგ სხვას დაუწყებს ხვევნას?!.. არა, მაგდანა ამას არ იზამს. მაგდანას ისე ვუყვარვარ, რომ სხვაზედ არ გამცვლის!..“ ფიქრობდა გიგოლა და თან მაგდანას თვალს ვერ აშორებდა. უნდოდა ხმა მიეცა მაგდანასთვის და ფიცი ჩამოერთმია, რომ ჩემს შემდეგ სხვას არ მისთხოვდეთ, მაგრამ ვერ ახერხებდა. „ვაი თუ ძალიან შევაშინო მაგდანა და მერე... მერე რაღა ვქნა? ეეჰ!..“ გიგოლას უნებურად ამოსკდა გულიდგან ოხვრა... და უეცრივ ფიქრად გაუელვა: „თუ არ გათხოვდა, მაშ რითი ირჩინოს თავი, რითი გამოზარდოს ობოლი... ვაიმე!“ წამოიძახა გიგოლამ და თვალებიდგან წყვილი ცრემლი გადმოვარდა, რომელმაც კვალი დააჩნია იმის გამხმარსა და ჩაცვივნულს ლოყებს. თითქოს ამ ერთმა წყვილმა ცრემლმა თან გამოიტანა, რაც-კი რამ გიგოლას ნაღველი აწუხებდაო; ცოტა არ იყოს, დამშვიდდა, დახუჭა თვალები და ხმის ამოუღებლივ შეევედრა

ღმერთს: „ღმერთო, მიშველე“... ეს ორი სიტყვა იყო იმისი ლოცვა...

გიგოლა დამშვიდდა, მაგრამ ამ დამშვიდებას დიდხანს არ გასტანა. ისევ ჩქარა აეშალა შავი ფიქრი, ისევ ისე დაუწყო ქენჯნა გულმა.

— ჭივ-ჭავ!... — გარედგან შემოესმა ბაიყუშის ხმა.

ცოლიცა და ქმარიც ამ ხმაზედ შეკრთნენ, გაფითრდნენ, ორსავე ცივმა ოფლმა დაასხა, ორსავე ტანში ჟრუანტელმა გაურბინა.

— ჭივ-ჭავ! — დაიძახა კიდევ ბაიყუშმა.

— გათავდა!... — ისეთის ხმით წამოიძახა გიგოლამ, რომ კაცს შეაჟრჟოლებდა.

— ფუი, დაგწყევლოს წმინდა გიორგიმ!... — გიგოლასთან ერთად სთქვა მაგდანამ და პირჯვარი გადაიწერა.

— აბა თუ ხმა გაიწყვიტოს იმ წყეულმა! — მაგდანამ აიღო ჯოხი და კარებისკენ წავიდა.

— სად მიხვალ? — გულ-ჩაწყვეტილი დაეკითხა გიგოლა.

— ის წყეული მინდა გავაფრთხო.

— ეხლა... ეხლა თუნდ გააფრთხე და თუნდ ნუ!... — სთქვა გიგოლამ და ცრემლები გადმოჰყარა, — ქალო, აქ მოდი!... — ტირილის ხმით დაუძახა.

მაგდანა მივიდა და გვერდით მიუჯდა. ხმის ამოუღებელივ ცრემლიანის თვალებით ერთმანეთს შესცქეროდნენ ცოლ-ქმარი, თითქოს ისეც იცოდნენ ურთი-ერთის აზრი. ორსავეს ხმის ამოღებისა ეშინოდათ, არ უნდოდათ სიჩუმე დაერღვიათ... ბოლოს, გიგოლამ გაუწოდა ორივე ხელი და წამოიძახა:

— მშვიდობით, ჩემო მაგდან!

ამ სიტყვებმა მაგდანას თავ-ზარი დასცა, და შმაგსავით დაეცა გიგოლას გულზე. გიგოლამ მოჰხვია ორივე ხელი, რაც ძალი და ღონე ჰქონდა, მიიკრა გულზე და მაგდანას ტუჩებს ჩაეკონა. მაგდანამ იგრძნო ქმრის ალერსი, მოვიდა გონს და იმანაც მოჰხვია ხელები...

სიცოცხლით სავსე მაგდანა და სიკვდილის პირას მისული გიგოლა ერთად იყვნენ შეერთებულნი, ერთ არსებათ გადიქცნენ, ერთნაირად სცემდა იმათი მაჯა, ერთნაირად ფეთქავდა იმათი გული, ორნივე ერთნაირად სუნთქავდნენ, თითქოს მაგდანამ თავისი ნახევარი სისაღესუნთქვასთან ერთად გიგოლას გადასცა და ისე მოიყვანა ჯანსაო...

დიდხანს იყვნენ ესე. ამათ ეხლა აღარა აღარდებდათ-რა. ამათი სურვილი ის-ღა იყო, რომ საუკუნოდ ესე ყოფილიყვნენ. ეხლა აღარ

ესმოდათ ბაიუშის ძახილი, თუმცა იმან ერთი-
სამჯერ კიდევ შემოსძახა.

მაგრამ, დახეთ!.. გიგოლას ბედმა ჩქარა
უმტყუნა!

ავადმყოფის მიმქრალმა სხეულმა ვერ აი-
ტანა ასეთი ძლიერი მღელვარება სულისა, ამან
შეუმოკლა სიცოცხლის წუთი, და შფოთვა და
ბრძოლა დაიწყო. გრძნობა დაჰკარგა და, პირვე-
ლად რომ მამალმა შეჰყივლა, სული განუტევა.

1891 წ.

ს მ ფ ლ ა დ

(სურათები ყმაწვილების ცხოვრებისა)

I

— დილილმე, დილილმე, ხვალ ჩურჩხელებსა ვკამო, გოზინაყსაცა ვკამო!.. — სიხარულით ვიძახოდი ახალწლის ღამეს და თან ლოგინში ტანისამოსიანი ვგორაობდი და ყირაზე ვდგებოდი.

— დედი, დედილო!.. ჰა დედა!.. აბა თუ ხმა გამცეს, ეე!.. — ვუყვიროდი დედა-ჩემს, როცა ის ბუხართან იჯდა და მეორე დღისთვის ტკბილეულობას ამზადებდა. საქმეში გართული იყო და ჩემი ყვირილი არ ესმოდა.

— დე... დი... ლო!.. — ბოლოს გაგრძელებით დავუყვირე.

— რა მოგივიდა შე... უი, შე თავმკვდარო, წინალამ თავი არ დამაწყევლინე ამ ბედნიერ ღამეს! — მშვიდათ მითხრა დედა-ჩემმა.

— ხი, ხი, ხი! — ჩავიხითხითე, როცა ეს მითხრა, და თან გავაჯავრე: — „თავმკვდაროვო“, და თანაც იძახი: „წინალამ თავი დამაწყევლინეო“.

— შენ ვის არ წააცდენ!

— დედილო!

— რა გინდა, რა?... ნუ გაჰგიჟდი. ხომ იცი, ხვალ ახალი წელიწადია. ნუ ცელობ, თორემ დაგეკვებება და მთელს წელიწადს მაგეთი. დამთხვეული და ყველასი თავმომამებრებელი იქნები.

— მართლა, დამეკვებება?

— მართლა, მაშ გატყუებ?!

— აღარ ვიგიჟებ, ღმერთმანი!—ავდექი და დედა-ჩემს მუხლის ძირში გამოვენასკვე.

— აი, ესე ჭკვიანად ვიჯდები.

— ემაგრე არა სჯობია! ცოტა იქით კი მიიწიე, თორემ მიშლი.

— აჰა! მივიწიე იქით. რამდენ ჩურჩხელას მომცემ?—ცოტა ხანს შემდეგ ისევ ჩურჩხელებზე დავუწყე ლაპარაკი.

— რამდენიც იქნება.

— ღმერთმანი, დედილო, რამდენს მომცემ?

— ოჰ, ოჰ! თავის სარკველი-კი ამხადე მაგდენის ჩიჩინით! თუ გამაჯავრებ, არც ერთს არ მოგცემ!—დამიყვირა დედა-ჩემმა.

დედამ ამ დროს ამოიღო ცხელი შაქრის პურები და ზედ ფხვნილი შაქარი წააყარა. მე წავატანე, მინდოდა ერთისთვის ხელი დამეცა,

მაგრამ დედა-ჩემმა თვალი შემასწრო და კოვზი ხელის ზურგში ჩამკრა.

— აი, შე მსუნაგო კატავ, შენა! ღმერთი გათენებას აღარ დაგაცლის?!

— ერთის მეტს ხომ არ ავიღებდი, რა! უ, უ, უ... — ზუზუნით ავდექი და ლოგინში პირქვე წავწექი.

დავწექი, მაგრამ ჩემი სული და გული შაქრის პურებთან იყო. ერბოს შრიტინი ხომ უფრო მზნედავდა, მადას უფრო მიღვიძებდა. კარგა ხანს ვიწექი და უფრო დიდის ხმით ვზუზუნებდი, რომ, რა არის, დედა-ჩემს ყურადღება მიექცია ამისთვის და მოეცა შაქრის პური; მაგრამ ჩემს ზუზუნს აინუნშიაც არ იგდებდა. მე, ის-ის იყო, უნდა ავმდგარიყავ და ისევ დედასთან მივსულიყავ, რომ, ცქერით არის მაინც, გავმძღარიყავ. სწორედ ამ დროს დედა-ჩემმა დამიძახა და მე ისევ ლოგინს გავეკარ და გავტვრინდი.

— გაიქე, გენაცვალოს, შვილო, დედა! ორიოდე ხმელი ღერი შეშა შამამიტანე, თორემ ამ კუნძს მოკიდება არ ეღირსა.

— ჰო, „შეშა შამამიტანე“! — ბუზლუნით ვუთხარი.

— ნუ ხარ, შვილო, გაუგონარი, და!..

— ერთი შაქრის პური არ მომცა, და „შეშა შამაშიტანე“-ო!..

— შენი ბუზლუნის თავი არა მაქვს, წადი ჩქარა, შამაშიტანე!

— შაქრის პური მამეცი და შემოვიტან.

— ჰო, კარგი!

— მაშ მამცემ?

— ჰო, ჰო, წადი ჩქარა, შამაშიტა.

მე საჩქაროდ გავიქეცი და კარები გავაჭრიალე. მშვენიერი ნათელი ღამე იყო. სავსე მთვარე ნახად დასცქეროდა ჩვენს თეთრად შემოსილს სოფელს და უხვად უგზავნიდა მკრთალს ნათელს. იმას ფიქრადაც არ მოსდიოდა, რომ ეს ახალწლის ღამე იყო. ისევ ისე კეკლუცად მისცურავდა, როგორც წინა ღამეს. ქვეით-კი, ძირს დედამიწაზე, ყველა რაღაც მოძრაობაში და მზადებაში იყო, ყველას ერდოდგან ბოლი და ნაპერწკლები ამოდებოდა. მოისმოდა ლაპარაკი, ძაღლების არა ჩვეულებრივი ყეფა და ყმუილი, ქათმების ჩხავილი, ფთხრიალი.

აგერ, ჩვენმა მეზობელმაც საქათმიდგან ჩხავილით გამოიყვანა ქათამი.

— კეკე, ცული გამაიტანე! — დაუძახა ქიტუამ. ხმაზე ვიცანი, ჩვენი მეზობელი ქიტუა იყო. ქათამი-კი ისევ ჩხაოდა.

— რა გაყვირებს, შე მუდრეგო, ხომ არ გიპარავ!—წაუტია ქიტუამ ქათამს.

— რა დაგემართა, გოგო!

— მამაქვს,—მომესმა კეკეს ხმაც. კეკე ქიტუას და იყო. ჩვენს სოფელში იმისთანა ლამაზი არავინ იყო. ეხლა აღარ არის. საწყალი, ერთი წლის პატარძალი მოკვდა.

ქათამი გაჩუმდა. „დუ“... მომესმა ცულის ბრახუნი და შემდეგ ქათმის ფთხრიალიც.

— თავი მანდ არ დაგრჩეს!—უთხრა კეკელას ქიტუამ.

— სანდრო!—გამომძახა შიგნიდგან დედაჩემმა.

მე აღარც-კი მახსოვდა, რომ შეშისთვის გამოველ, დედაჩემმა რომ დამიძახა, მაშინ-ღა მომაგონდა. ავიღე რამდენიმე ნაჭერი და შევიტანე შინ. დედას რომ არ დაეძახნა, ვინ იცის, რამდენი ხანი ვიდგებოდი.

— ტყეში ხომ არ გაგგზავნე, აქამდის რა დაგემართა?

მე ყური არ ვათხოვე და პასუხიც არ მივეცი. საჩქაროდ დავყარე შეშები და შაქრის პური ავიღე.

— ხელი-ხელთ არა მაქვს, შენვე შეუკეთე.

— იჰ, იჰ, რა გემრიელია!—ადგილობრივ

ვფუნდრუკობდი და ტუჩების წკაპა-წკუპით ვი-
 ძახდი.

— არ გეყურება, შეშა შეუკეთე მეთქი?

— ერთიც მამეცი და შევუკეთებ.

— მე ვიცი, რასაც მოგცემ!.. ე შეშა შე-
 უკეთე, თორემ, ღვთის წყალობა ჰქონდეს სან-
 დროს, რომ მე ის გველივით ავაჭრელო! — გა-
 ჯავრებით მითხრა დედა-ჩემმა.

ვიცოდდი, თუ გავაჯავრებდი, მუქარას ამის-
 რულებდა, და ამისათვის ხმის ამოუღებელივ და-
 ვემორჩილე და შეშები შევუკეთე. საახალწლო
 კუნძს ჩქარა მოეკიდა და ყუათიანი გუგუნი
 მორთო.

შაქრის პურების კეთებას მორჩა დედა-ჩემი
 და ახლა გოზინაყს შეუდგა.

— დედი, აღვახაზსაც გააკეთებ?

— ჰო, შეიღო.

— მაქმევ, განა? მერე რანაირად მიყვარს!..

— მე მითხრეს, სანდროს ეჯავრებაო!

— ვინ გითხრა?

— ვინც იყო. ძალიან ეჯავრებაო.

— ღმერთმანი, დედი, ძალიან მიყვარს.

— არცა გწყენს?

— დედა არ მომიკვდება, არცა მწყენს!

— სტყუი!

— არა ვსტყუი! არა ვსტყუი, ღმერთმანი!

— არა, შვილო, რო გაწყინოს, მერე რა-
ლა მეშველება?

— არა მწყენს მეთქი, ადამიანო, არ გე-
ყურება?!

— არც გოზინაყი?

— არა-მეთქი, აბა იმე!..

თათლი რომ არ გადმოსულიყო და დედა-
ჩემს კიდევ ეთქვა რამ, მე ტირილსაც დავიწყ-
ებდი, ისე ამიჩუყდა გული დედა-ჩემის სიტყვებ-
ზე. რას ამბობთ, მე სული-მწარედ მოველოდ-
დი აღვახაზის ქამას და ის-კი მეუბნებოდა:
„არ გიყვარს, გაწყენსო“. რაც ყველაზე ძა-
ლიან მიყვარდა, ის ძალათი უნდა შეეჯავრები-
ნათ. განა ხუმრობა საქმე იყო?

ვიდრე დედა-ჩემი გოზინაყს გააკეთებდა,
კარგა ხანმა გაიარა. როცა მორჩა, ცხელი გო-
ზინაყი პატარა სპილენძის სინზე დაასხა და
გასაციებლად ტახტზე. გადადგა. მე ცხელს
გოზინაყს წამოვუწეკი გვერდით; დედამ-კი თა-
ლუსტაკის კეთება დაიწყო. გოზინაყს დავადე
თითი, მინდოდა გემოთი მენახა, მაგრამ თითი
ისე დამეწვა, რომ კინალამ არ შევკვირე.

— ეჭე, ე მანდ რო წამოუწეკი, ხელი არ
ახლო, თორემ!..—დამიყვირა დედა-ჩემმა

- ხელს როგორ ვახლებ, ძალზე ცხელია.
- იქნება, კიდევაც გასინჯე!...
- გავსინჯე კი არა-და!...

დედა თავისს საქმეში გაერთო; მე-კი ისევ ისე წამოწოლილი ვიყავი და მოუთმენლად ველოდი გოზინაყის გაციებას. ოშხივარი ცხვირთან მომდიოდა, პირში ნერწყვსა მგვრიდა და სურვილს მიღვიძებდა. ვიწექ და ვფიქრობდი: დედა-ჩემმა რომ მთელი სინი მომცეს, რა კარგი იქნება... მე მაშინვე გარედ გავიტანდი და სოფელში ისე ვივლიდი; თანაც ნება-ნება ჭამას დავუწყებდი. ვუყურებდი ჩვენებურს ბიჭებს, როგორ დამედევნებოდნენ და თხოვნას დამიწყებდნენ. მეც თითო ბეწოს მივცემდი. დანარჩენს კი მე, სოსო, შაქრო, გიგლა დავსხდებოდით ჩვენს ბანზე და... აგერ, მართლა, მომცა დედა-ჩემმა და მე სიხარულით ბანისაკენ მივარბენინებ. ავედი ბანზე და წინ დავიდგი სინი. სიხარულით გარს ვუვლი, მინდა გვერდით მოვუჯდე. ამ დროს დავინახე: სოსო, შაქრო და გიგლა იცინიან, ხელში ჩურჩხელები უჭირავთ და ერთმანეთს დასდევენ... მე დავადე პირი, მინდა დავუძახო... იმათ ამ დროს თვალი შემასწრეს და ჩემკენ გამოიქცნენ... სინს გარს შემოვუსხედით. იმათაც ჩურჩული დაიწყეს...

— ამოდენა გოზინაყი ვინ მოგცა?—მეკითხება გიგლა.

— დედა-ჩემმა... ჩვენ ბევრი გავაკეთეთ. სოსომ ამოიღო დანა და უნდოდა დაეჭრა.

— მოიცა, ჯერ ცხელია.—ვუთხარი მე.

— მაშ ჩურჩხელები ვჭამოთ!

ჩურჩხელებს ვჭამთ და თან ვიცინით.

— აი, თქვე ეშმაკებო, თქვენა!..

ავიხედეთ მალლა. ქიტუას და კეკე თავს დაგვდგომოდა. მორთული იყო და ღიმილით დაგვცქეროდა ზემოდგან.

— ესე ტკბილად დაბერდით!—ყველას თითო კამფეტი მოგვცა და გვაკოცა.

— ეგრე შენ შენის ენითა!—მივაწოდეთ ჩვენც ჩურჩხელა.

— გოზინაყი მომეცით, ჩურჩხელა არ მინდა! სოსომ გოზინაყს დანა დაუგდო.

— ნუ სჭრი, ნუ! სინიანად მომეცით.

ჩვენ ერთმანეთს გადავხედეთ.

— არ გემეტებათ?

ჩვენ ხმას არა ვცემთ.

— მაშ თუ აგრეა, აი!—დაეწოდა და სინი აიღო. კეკე გაიქცა.

— სად მიგაქ, ეი! უ, უ, უ!..—დავიწყე ტირილი.

— სანდრო, რათა სტირი, შვილო?

— ჰა!..—გავახილე თვალები და დედა-ჩემი დავინახე; ჩემკენ მობრუნებულიყო.

— რა გატირებს?—მკითხა კიდევ.

— გოზინაყი მომტაცა!..—ტირილის ხმით ვუპასუხე.

— ვინ მოგტაცა? ემანდე, მანდვე არა სდგას!

— აბა?—დავხედე და, მართლა, იქ იდგა სინი.—სიზმარში მინახავს!

— აი, რა სულელი რამა ხარ, სიზმარშიაც გოზინაყი გელანდება! წადი, ლოგინში დაწექ, თორემ შეგცივა.

მეძინებოდა და ამისათვის ხმის ამოუღებელივ გავიხადე და ჩავწექ ლოგინში.

II

— სანდრო, სანდრო!.. ადექი, შვილო, ნუ გამაჯავრებს კია და!..

— დაიცადე, აბა იმე!..

— ადე, კარგი, ნუ ხარ ჯიუტი!

— ეხლავ, ეხლავ!..

— ადე, გოზინაყი ჰამე!

— აბა?!—წამოვჯექი ლოგინში.

ეხლა-ღა მომაგონდა, რომ მეკვლედ შე

უნდა ვყოფილიყავი. მეკვლეობა ჩემთვის დიდი რამ სასიამოვნო ამბავი იყო და ამისათვის მარად ჩავიცვი.

დედა-ჩემმა სავსე ხონჩა მომცა ხელში და კარები გამიღო.

— ხომ გახსოვს, როგორ უნდა მოიქცე?

— როგორ არ მახსოვს!

იმ წელიწადს პირველად ვიყავი მეკვლედ და ამისათვის დედა-ჩემმა წინა დღით გამაზებინა, რა სიტყვებიც უნდა მეთქვა, როცა შინ მოვბრუნდებოდი, და ან გარედ როგორ უნდა შემოვტრიალებულიყავ.

ხონჩა გარედ გავიტანე. ჯერ ისევ ბნელოდა.

„ნაუ!“ — გაისმა ამ დროს დიდის ზარის ბოხი ხმა და მოეფინა მთელ სოფელს. რამდენისამე ადგილიდგან ზარის ხმასთან ერთად მომესმა ძაღლების ყმუილი. ჩვენმა მურიამაც სხვებს მიჰბაძა და მორთო უსიამოვნო წკმუტუნი.

— მურია, მურია! აჰაა, შენი თავი ამოიქამე! — კარებიდგან გამოსძახა დედა-ჩემმა და გაჩუმდა.*)

*) ზოგ-ზოგს სოფელში სწამთ, რომ ვისი ძაღლიც ზარის რეკვას ყმუილით აჰყვება, იმის პატრონს ზარალი მიეცემაო.

მე ხონჩა შემოვატრიალე დერეფანში და, კარებში რო შევედი, წარმოვთქვი:

„შამოვდგი ფეხი, გწყალობდესთ ღმერთი, ფეხი ჩემი—კვალი ანგელოზისა!“—ეს სიტყვები სამჯერ გავიმეორე და მერე ხონჩა დედა-ჩემს გადავეცი ამ სიტყვებით:—„დაესწარით მრავალს ახალწელიწადს სიხარულით, ჯანმრთელობით და სიცოცხლით!“

— ეგრე შენ შენის ენითა, შეილო!—მიპასუხა დედა-ჩემმა და ხონჩა გამომართვა.

შემდეგ მივედი ბუხართან და საახალწლო კუნძს ჩინჩხვლა დავუწყე. ნაპერწკლები რომ ბლუჯა-ბლუჯა ადიოდა, მე ვიძახდი: „ამდენი ძროხა, ამდენი ცხენი, ამდენი ხარი, კამეჩი, ამდენი ფარა ცხვარი, ამდენი ქათამი, ამდენი სკა-ფუტკარი, ამდენი.... ოოო! დედი, დედი, დედი, აქ უცქირე, რამდენი ნაპერწკალი ადის! ამდენი, ამდენი... უჰ!.. უცქირე, უცქირე... ამდენი, რა?... ამდენი ძაღლი!..“

— ძაღლები რაღად გინდა, სულელო!

— მაშ ამდენი საქონელი ხო დაგვიჭამეს მგლებმა! „ამდენი, ამდენი“...

— კარგი გეყოფა!

— უჰ, რამდენი საქონელი გვეყოლება!

— წამოდი ახლა, დაგაბერო!

დედა-ჩემმა მიმიყვანა ხონჩასთან და მითხრა:

— ესე ტკბილად დამიბერდი, შვილო, ღმერთმა შენს ბედნიერებას და თეთრად დაბერებას შემასწროს!—აილო თითო ნაჭერი გოზი-ნაყისა, ალვახაზისა და სხვა ტკბილეულობისა და შაშვსავით პირში ჩამიღო.

— ესე ტკბილად მეც დავბერდე!—თითონაც შექამა რამდენიმე ნაჭერი.

— სანდრო, აბა ჩურჩხელები წვრილად დაიჭერ და, ვინძლო, ჭკვიანად მოიქცე დღეს. თუ დაგაბეროს ვინმე, შენც თითო ნაჭერი მიეცი.—მომცა რამდენიმე ჩურჩხელა და დანა.

მე მივჯექი ბუხართან და ნება-ნება დაუწყე ჭრა. ისე გავერთე ჩურჩხელების ჭრაში, რომ არ დამინახავს, დედა-ჩემი ამ დროს რას აკეთებდა.

— აბა, შვილო,—მითხრა დედა-ჩემმა, როცა სოფელში გასვლას ვაპირებდი,—თუ შეხვიდე სადმე, ფრთხილად იყავი, ქვეშ ნაკმაზი არავინ დაგიყაროს!*)

პირდაპირ ძალუანთას წავედი. მილოცვის შემდეგ ძალუამ დამაბერა და მითხრა:

ფეხებს დაგამტვრევ, თუ ცუდი ფეხი გექნება!

*) ახალწელიწადს თუ ქვეშ ნაკმაზი დაუყარეს ვისმე, ქათამს ვეღარ გაზრდიანო.

— ღმერთმანი, ძალო, კარგი ფეხი მაქვს!

— აი გამოჩნდება, თუ კაი ფეხი გაქვს. იცი, სანდრო, თუ მართლა კაი ფეხი გაქვს და ბევრი ქათამი გავზარდე, ერთ ქოჩორა ვარიას ბერზვარად დაგიყენებ!

— რატომ არ დაჯდები?—მითხრა ძალოვან ცოტა ხნის შემდეგ, როცა მე იმის პატარა თამროს მასხარაობა დავუწყე.

— გინდა კი, ქვეშ ნაკმაში დამიყარო!

— ხა, ხა, ხა!—თავისებურად გადიხარხარა ძალოვან. —ეგ ვილამ გასწავლა?

— ვინ უნდა მასწავლოს!..

— გაბრო, ნაკმაში გამოიტა, სანდროს ქვეშ მინდა დავუყარო. —სიცილით დაუძახა თავისს შვილსა და თან დასაქერად მე წამომეტანა.

რაკი ეს გავიგე, მაშინვე კარებისაკენ მოვკურცხლე და ერთს თვალის დახამხამებაზედ გარედ გამოვირბინე.

— აბა დამიყარე!—გარედგან შეესძახე.

— სად გარბიხარ, გეხუმრები, შე სულელო, განა მართლა დაგიყრი!—სიცილით მეუბნებოდა.

— სანდრო!—ვილაცამ დამიძახა ამ დროს.

მივიხედე იქით, საიდანაც ხმა მომესმა, და გიგლა დავინახე.

— გიგლა! — წამოვიდახე უეცრად და იქით გავექანე.

— ბიჭო, მე თქვენსა ვიყავი!

— ესე ტკბილად დამიბერდი! — მივეცი ერთი ნაჭერი ჩურჩხელა და ერთმანეთს ვაკოცეთ.

— ესეც შენ შენის ენითა! — იმანაც სამაგიერო მომცა.

— რატომ ჩვენსა არ მოხვედი?! — საყვედურით მითხრა გიგლამ.

— რატომ შენ კი არ მოხვედი? — კითხვითვე ვუბასუხე.

— აკი გეუბნები, თქვენსა ვიყავი მეთქი! ბიჭო, დედა-შენმა რამდენი რამე მაქამა!...

— შინ იყო დედა-ჩემი?

— შინ იყო. წამოდი ახლა ჩვენსა! ჩვენს უბანში ბიჭები თამაშობენ და ჩვენც ვითამაშოთ!

— წავიდეთ.

— ჯერ შაქროსთან წავიდეთ. იმასაც დავუძახოთ!

— წავიდეთ.

მე და გიგლა შაქროსთან წავედით. იმისი სახლი იქვე იყო და, ამისათვის, საჩქაროდ მივედით, შესვლა კი ველარ გავბედეთ. დერეფანში ხალხი ირეოდა, ყველას სახეზედ მწუხარება ეხატებოდა.

ვიდექით ისე დიდხანს; ვერც არავის ვკითხეთ, თუ რა მოხდა და ჩვენც შიგ შესვლას ვერ ვახერხებდით. ბოლოს, როგორც იყო, გავბედეთ და სახლში შევედით.

შევედით თუ არა, მოგვესმა მარინეს ხმა: „გიგოლა, გიგოლა!“ — მოსთქვამდა სიტყვებს და სხვა, იქ მსხდომი, დედაკაცები ბანს აძლევდნენ. ყველა ლექსს მარინე ასე ათავებდა: „ვაი იჰ, იჰ,“ დედაკაციებიც იმასთან ერთად იმეორებდნენ. მარინე განთქმული იყო, როგორც მომტირალი. თითქმის ყველა მკვდრის დამტირებელი და გამაპატიოსნებელი, როგორც ჩვენში ამბობენ, ის იყო. ისე მიცვალებული არ იქნებოდა, რომ მარინესთვის არ დაეძახნათ. ხან-და-ხან სხვა სოფელშიაც მიიპატიჟებდნენ ხოლმე...

— ადე, ადე, გიგოლი! — დაიძახა მარინემ, როცა ჩვენ თვალი შემოგვასწრო: — ადექი, ნუ ხარ გაუგონარი! ადე, ბედნიერი დღე ნუ გაუმწარე შენს შაქრიკასა; აგერ იმისი ტოლები მოვიდნენ და სათამაშოდ იწვევენ! ვაი იჰ, იჰ...

ეს რომ გავიგონეთ, კედელს ავეკარით და მოვიბუზენით. შეგვრცხვა და ვიგინებოდით გულში, ჩვენ რად გვახსენაო. ჩვენ იმაზედ უფრო შეგვრცხვა, რომ მარინემ, თითქოს გულთმისა-

ნაო, ისე მართლა სთქვა, „შაქრიკოს სათამაშოდ იწვევენო“.

— ეს-კი შენ ჩამოგტირის და თავს ველარ განებებს! — დაიწყო კიდევ მარინემ.

— ვაი მე დამწვარს! — წამოიძახა მაგდანამ, რომელიც თმა-გაწეწილი და ლოყებ-დასისხლიანებული ორს დედაკაცს გაკავებული ეჭირა, მალ-მალ თავს ხან იქით აქნევდა და ხან აქეთ. შაქრიკა კი იქვე დედის ზურგს უკან იდგა და ცრემლით თვალებს ითხრიდა.

— მამი! — უეცრივ წამოიძახა შაქრიკამ.

— მამა მოგიკვდა, შვილო, მამა-შენი ხმას აღარ გაგცემს! — დაიღრიალა მაგდანამ ისეთის ხმით, რომ ტანში ჟრუანტელმა დამიარა.

ყველამ ქვითინი დაიწყო. მეც ველარ დავიმაგრე ცრემლები და ნაკადულივით გადმომსკდა; გიგლა ხომ ხმა-მალლა ღრიალებდა...

1891 წ.

აბრეშუმის ცხვირსახოცი.

I

ვინც ზაფხულობით ტფილისში დარჩენილა, მარტო ის იგრძნობს, რა გემო აქვს აქაურ სიცხეს. თერთმეტ ჟამამდე კიდევ შეიძლება კაცმა თავი გარეთ გამოჰყოს და, თუ საქმე აქვს, ისაქმოს; შემდეგ-კი ღმერთმა დაიფაროს ყველა სულდგმული. ყველგან სიცხის ბული ტრიალებს. სიცხეს კიდევ ჯანი და სული წაუვიდეს, ამაზე ხმას ვინ ამოიღებდა, რომ სიცხესთან სხვა სენი არა სჭირდეს ტფილისს. ავის სუნით და მტვრით ჰაერი ისეა მოწამლული, რომ კაცს სუნთქვას უხუთავს; სუნთქვის დროს ჰაერის მაგივრად, გეგონებათ, ტყვია მხვდება გულ-ღვიძლშიო. მტვერი და ტფილისი ისეა დაკავშირებული ჩემ გონებაში, რომ ერთის ხსენებაზედ უეჭველად მეორე უნდა მომაგონდეს. თუ ტფილისი ახსენა ვინმემ ზაფხულობით, მაშინვე მტვრის ნისლი და ბული მომაგონდება, ის ნისლი და ბული, რომლითაც მოცულია ტფილისის არე-მარე.

აი ამისთანა მდგომარეობაში იყო ტფილისის ჰაერი, როცა ამ რამდენისამე წლის წინად პირველად ვესტუმრე ქალაქს. რადგანაც სულ ერთის კვირის სტუმარი ვიყავ, დაფაციცებული დავდიოდი და ჩემს თავს მოსვენებას არ ვაძლევდი; დილიდგან მოკიდებული საღამომდის ჩემი ფეხი არ ჩაიდრიკებოდა. მინდოდა ტფილისის ყველა კუნჭული მენახა, გამეცნო და ისე წავსულიყავ.

შუაღლე იქნებოდა. მზე ტფილისისკენ უხვად ისროდა ცეცხლის ისრებს. როგორც საკირეს, ცეცხლის ალი ისე ასდიოდა ქალაქს.

ავლაბრისკენ მივეშურებოდი. აღმართს შევუდექი. სიცხემ და მტვერმა რომ ძალა დამატანა, ერთის სახლის კედელს ავეტუზე; კედლის ჩრდილი ძლივს მფარავდა. ამ დროს ისე ვიყავ დარეტიანებული, რომ არ ვიცოდი, სად ვიყავი და სად არა. ვიდექ ისე გაშტერებული და თვალებს აქა-იქ ვაცეცებდი... არ ვიცი, ვფიქრობდი რასმე მაშინ თუ არა; ხშირად მოუვა ხოლმე კაცს ასე: ჰგონია, ვფიქრობო, მაგრამ ანგარიში რომ მოსთხოვოს თავის-თავს და ჰკითხოვს: რასა ვფიქრობო, პასუხს ვერ მოახერხებს. აი სწორედ ამისთანა მდგომარეობაში ვიყავი მაშინ.

ამ გამოურკვეველი მდგომარეობიდან გამო-
 მიყვანა უცნაურმა ხველამ. მივიხედე, საიდგა-
 ნაც ხველა მომესმა, და დავინახე თავ-თავქვე
 მომავალი ცამეტისა თუ თოთხმეტის წლის, ძონ-
 ძებში გახვეული, ფეხ-შიშველა და თავ-მოხდილი
 ქალი. ზურგზედ კარგა მოზრდილი კოკა ეკიდა.
 იმისმა მინახებულმა სახემ, ტანჯვით სავსემ,
 ძალა-უნებურად მიმიზიდა და თვალი ველარ
 მოვაშორე. რამდენადაც დამიახლოვდა და დავუ-
 კვირდი იმის მეტყველ სახეს, იმდენად უფრო
 მიიპყრო ჩემი გონება, იმდენად უფრო გულს
 ჩამწვდა... კუპრივით შავი თვალები, გრძელი,
 ისრებივით გადაქიმული წარბები, დაუვარცხნე-
 ლი, ცოტათი მოყვითალო თმა, რომელიც მხა-
 რზედ გადაჰფენოდა და გარს ეხვეოდა იმის ლო-
 ყებს, მშვენიერებას უმატებდა ამ ქალს. ისე
 გამოიკვირებოდა ძონძებში, როგორც წვიმის
 შემდეგ ნაწყვეტ-ნაწყვეტა ღრუბლებში მთვარე
 გამოიკვირება ხოლმე... აი, დამიპირდაპირდა.
 ერთი ნაბიჯი წინ წავსდგი, მინდოდა ხმა გამე-
 ცა, მაგრამ, როცა მძიმედ ასწია თვალის ქუ-
 თუთოები და მძიმედ გადმომხედა, მაშინვე ენა
 მუცელში ჩამივარდა და ადგილიდგან ველარ
 დავიძარ. ქალმა ჩაიარა. მე ასე გაშტერებული
 ვიდექი და ვუმზერდი მიმავალს. ცოტათი რომ

დამშორდა, უკან მოიხედა და უკან-უკან ცქერით მიდიოდა. ალბათ უნდოდა გაეგო, ასე გაშტერებული რად დამაცქერდო. საწყალმა ჩემს ცქერაში ფეხი ქვას წამოჰკრა და პირქვე დაეცა; კოკა კი წინ გაგორდა და ლუკმა-ლუკმად იქცა.

ქალი საჩქაროდ წამოდგა და კოკის ნამტვრევებს დააცქერდა. დიდხანს იდგა ისე, მერე მე შემომხედა. რა არ იხატებოდა იმის თვალებში! საყვედურიც, ჩემდა მომართული, სირცხვილიც და შიშიც. დამნაშავედ დავსახე ჩემი თავი და საჩქაროდ მივედი ქალთან.

— ქალო, ხომ არა იტკინე რა?

პასუხის მაგივრად, შიგ თვალებში ჩამაცქერდა და ისე დამიწყო ყურება, თითქოს სურს შეიტყოს, გულწრფელი იყო ჩემი სიტყვები თუ არა. მე ვერ გავუძელ ამ ცქერას და რაღაცნაირი ტოკვა დავიწყე.

— ნეტავი თავი გამეტეხნა და კოკა კი არ გატეხილიყო! — მითხრა მან ბოლოს.

— შენს პატრონს განა კოკა შენზე ძვირად უღირს?

— მგონი, თავი რომ გამეტეხნა, დედა-ჩემი ხმას არ გამცემდა; ეხლა კი, ვინ იცის, ცემით ტყავი გამაძროს.

ამ სიტყვებთან ერთად კოკის ყურს დაე-

წოდა და ხელში აიღო. რამდენჯერმე გადა-
ატრიალ-გადმოატრიალა, ამოიოხრა და შორსა
სტყორცნა. ამ დროს შეენიშნე, რომ ხელის
გულიდგან სისხლი სდიოდა.

— ეგ რა არის, ქალო?—ვკითხე და მივა-
ქციე მისი ყურადღება სისხლს.

ქალს სისხლი არ შეენიშნა, დაიხედა ხე-
ლის გულზედ და მერე ისე მომცა პასუხი.

— ხელის გული გადამგლეჯია,—დინჯათ
მიპასუხა და კაბის კალთა გადიხვია.

ჯიბიდგან აბრეშუმის ცხვირსახოცი ამო-
ვიღე, სხვა თან არ გამომეყოლოდა, და, თუმცა
ქალი უარზე იყო, მაგრამ მაინც შევუხვიე.

— გმადლობ!...—გრძნობით მითხრა და
ღრმად ჩაფიქრდა.

დიდ სიამოვნებასა ვგრძნობდი. ხმის ამოუ-
ღებლივ შევცქეროდი და ვნატრობდი, რომ
ჩქარა არ წასულიყო.

— გმადლობ, ყმაწვილო!—მითხრა კიდევ
და წასვლა დააპირა.

— არ შეიძლება, მითხრა, კოკა რა ღირს?

— არ ვიცი, მაგრამ რად გინდა გაიგო
ფასი?

— ისე!—ვუპასუხე და ფული მივაწოდე.
ქალს თვალეები გაუბრწყინდა. სახეზედ სი-

ხარულმა გადუარა. იდგა ისე და შემომცქეროდა. სახეზედ სიამოვნების აღმური ასდიოდა. „ამ ოხერ ფულს რა შეუძლიან! ფული რო დაინახა, როგორ სიხარული შეეცყო!“ — ძალაუნებურად გავიფიქრე.

— რატომ არ გამომართმევ, აჰა!

— ყმაწვილო, ფული ისევ ჯიბეში ჩაიდე, მე მაგას არ გამოგართმევ, — დამიჭირა ქალმა მარცხენა ხელი და მაგრად მომხვია ორივე ხელი.

„პატარა ხარ, მაგრამ კუდიანობა-კი დიდი გაქვს, გინდა, რომ შეგეხვეწო,“ — ვიფიქრე კიდევ, რადგანაც იმისი სიხარული ფულის დანახვაზედ სულ არ შეესაბამებოდა იმის სიტყვებს.

— შენ, იქნება, გგონია, რომ ფულის დანახვა გამეხარდა?! არა, მაგას ნუ იფიქრებ! თუ გინდა გაიგო, რა გამეხარდა, აი გეტყვი. აქამდე მე ვფიქრობდი, რომ ქვეყანაზედ ისეთი კაცი არ იქნება მეთქი, რომელსაც ჩემთვის გული შესტკივნოდეს, მაგრამ ეხლა კი ვხედავ, რომ ყოფილა ისეთი კაცი; ეს კაცი შენა ხარ.

— ძალიან ადრე მოგძულებია ადამიანი. ეხლა ხომ ნახე, რომ შენი გულშემატკივარიცა ყოფილა ქვეყანაზე! მაშ გამომართვი ფული, რომ დედა-შენმა არა გცემოს.

— არა, მაინც არ გამოგართმევ. ფულიც

რომ მიუტანო, დედა-ჩემი მაშინაცა მცემს, და აბა ტყუილად შენ რაღად დაგაკლო.

— როგორ, ფული რომ მიუტანო, მაინცა გცემს?!

— დიად.

— მეც რომ წამოვიდე და ვუთხრა, კოკა მე გავტყეხე-მეთქი და ფული მივცე, მაშინაცა გცემს?

— იქნება არა მცემოს!

— მაშ წავიდეთ!

— ოჰ, რა კეთილი გულისა ჰყოფილხარ? — სიხარულით წამოიძახა და უფრო მაგრად მოხვია ხელები ჩემს ხელს.

— მაინც არა მჯერა, რომ კაცები მაგეთი კეთილი გულისანი იყვნენ; მე მგონია, შენც იმიტომ გაქვს კეთილი გული, რომ ჯერ ახალგაზდა ხარ. მარტო ახალგაზდებს უნდა ჰქონდეთ კეთილი გული, თუმცა ჯერ შენ მეტი არავინ მინახავს მაგეთი გულისა. განა, ჯერ ოცი წლისა არ იქნები?

— მე?! ჰო! — და დავიწყე ჰოქმანი. მართლაც მაშინ თვრამეტი წლისა თუ ვიყავი.

— აკი გეუბნები, მარტო ახალგაზდებს შეუძლიანთ შეიბრალონ კაცი! რამდენიც ხანში შედის ადამიანი, იმდენი თან-და-თან გული უქვავდება.

იმისმა ლაპარაკმა გამაკვირვა. ისე გონიერულად სჯიდა, ისე დარბაისლოურად და წყობისად, რომ კაცი ვერ წარმოიდგენდა, თუ ეს ცამეტის წლისა არისო. იმისი გონებრივი განვითარება სრულებით არ შეესაბამებოდა მის წლოვანობას... ბევრ ჩვენს, ვითომ მოზრდილ, ქალებს შეჰშურდებოდათ იმისი ჭკუა-დამჯდარი ლაპარაკი... მაგრამ რას ვამბობ?!. განა ვითომ ზრდილთ შეჰშურდებათ ვისიმე გონებრივი განვითარება?! რომ შეჰშურდეთ, ხომ კიდევაც ეცდებიან განვითარებას. იმათი სასურველი საგანი მარტო ჩაცმა-დახურვაა, ტუალეტი და აკი კიდევაც ცდილობენ იმის შეძენას.

ლაპარაკით ავიარეთ აღმართი. ჩვენი ბა-ასი დედ-მამის და შვილების ერთმანეთში მოთავსებას შეეხებოდა.

— რა ვქნა, მე კიდევ ვერ გამიგია! აი, რამდენი რამა სთქვი დედ-მამის შესახებ, რამდენიმე მაგალითიც დამისახელე, რომ მშობლები დიდის ალერსით და სიყვარულით ეკიდებიან თავიანთ შვილებსაო, მაშ ეს დედა-შენი რაღა გამოვიდა, რამ გაუქვავა გული, რომ ეგრე, როგორც შენ ამბობ, ცეცხლის ალში ჰყევხარ? — ვკითხე ბოლოს.

— დედა-ჩემს რამ გაუქვავა გული?! ჰმ!... —

ქალმა მწარედ გაიღიმა და ისე ამოიოხრა, რომ, გეგონებოდათ, გული თან ამოატანაო. — დედა-ჩემზედ ნულარას მკითხავ. დედა-ჩემს დედას ვერ დავუძახებ. ის ჩემი დედა არ... არა, ვერ ვიტყვი!.. იქნება, შენც შეგაშინოს ამ საიდუმლომ და ეხლავე თავი დამანებო.

— რა საიდუმლომ? — დავეკითხე განცვიფრებული.

— გთხოვ, ნულარას მკითხავ! შენ ხომ კეთილი გული გაქვს და ამ თხოვნის ასრულებას არ დაიზარებ, თორემ ამაზედ ლაპარაკი გულის მიკლავს... ეჰ!.. — კიდევ ამოიოხრა და, სანამ სახლის კარებამდის არ მივედით, ხმა არ გაუცია. მეც გაჩუმებული გვერდით მივსდევდი და მთელი ჩემი არსება ამ ქალის შესახებმა ფიქრებმა აავსო.

— აი, ჩვენი ეზოს კარები, აქეთ მოდი! — მითხრა და შევიდა ერთ მინგრეულ ალაყაფის კარებში. მე მივყევი უკან. ეზო ძალიან უსუფთაო იყო: შუა ეზოში ერთი ვეებერთელა წუმბე იდგა, რომელსაც საშინელი ავი სუნი ასდიოდა. ეზოს სამი მხარე დაჭერილი იყო დაბალ მინგრეულ-მონგრეული უყავრო ოთახებით. ერთ ოთახთაგანში შევედით და შესვლისათანავე თვალებში გამეჩხირა უზარ-მაზარი, ტლანქი, ლა-

შებ-გადმობრუნებული, შავი, როგორც ნახშირი, ტახტზე გაგორებული დედაკაცი.

— აი, დედა-ჩემი! — მიიშვირა ქალმა ხელი ამ ჯადოსან დედაკაცისაკენ.

„ნუ თუ ეს ჯოჯო ამ მშვენიერების წყაროა!.. დახე, ბუნების სიცელქე-კუდიანობას! ამ უმსგავსისთვის რა მშვენიერი უშობინებია?“ გავიფიქრე ჩემდა უნებურად.

მაჯლაჯუნა, — სწორედ მაჯლაჯუნასა ჰგავდა, — წამოხტა, გადაატრიალა ჩასისხლიანებული თვალები და ერთი ისეთი წამოირუხრუხა, რომ გული გამიწეთქა.

— გოგო, აგრემც ბრავა გაგცვივა, კოკა რა უყავი? იქნება გასტეხე!..

ქალი კარებს აეტუზა; მეც ენა მუცელში ჩამივარდა; მაჯლაჯუნამ-კი ხელი ჯოხს წამოაფლო და უნდოდა გოგოსთვის ესროლა, მაგრამ მე მოვიკრიბე უკანასკნელი ძალა და დავუჭირე ხელი, თუმცა მეშინოდა, რომ გოგოს მაგივრად ჩემთვის არ ედრუზნა.

— ეს ვილა მოთრეულა და ხელს მიჭერს! გამიშვი, თორემ შენ მოგხვდება!

— მე... მე... — სიტყვის თქმა ველარ მოვახერხე.

— შენ-და ღვთის რისხვა, გაიგე თუ არა?!

ამ სიტყვებმა გამომათხიზლა, დამიკარგა ში-
ში და გული ამიმღვრია. ვგრძნობდი, რომ სი-
სხლი თავში ამივარდა, თვალეში მომერია.

— რას რუხრუხებ, შე ქოფაკო, შენა?!—
შევუტიე და ერთი ისეთი დავწიე იმის მკლავს,
რომ მაჯლაჯუნამ ტახტზედ ბრახვანი მოიღო.

— რა გინდა, შვილო, ჩემგან, რა დაგი-
შავე?—დაბალის და მოღბილებულის ხმით მი-
თხრა.

— ღმერთმა დამიფაროს შენი შვილობისა-
საგან! არა, რო ღრიალე, ვითომ ვინ უნდა
შეაშინო! ჯერ გაიგე, რისთვის მოვსულვარ და
ისე ირუხრუხე.

— რისთვის მოსულხარ, რატომ არ მე-
ტყვი?!—უფრო დაიდაბლა ხმა.

— რისთვის მოვსულვარ?... აი რისთვის: ამ
ქალს ხელი არ ახლო, თორემა... ეხლავე...

— კრინტი გამიწყდეს, თუ ხმა გავცე!

ჩემმა ბრძანების კილომ ძალიან შეაშინა
ეს რუხი და ჯოჯოხეთის მაშხალა დედაკაცი.

— კოკაც რომ გაეტეხნოს?—ვკითხე მე.

კოკის ხსენებამ ბრაზები მოუტრია. უნდო-
და დაეჭექნა, მაგრამ თავი შეიმაგრა და სიბრა-
ლულის ხმით დაიწყო:

— აბა, შენ თითონ მითხარი, ნურაფერს

ვეტყვი? ვინ იცის, ეს რამდენი რამ გაუტეხნია. ხომ ხედავს შენი კაი თვალები, როგორა ვცხოვრობთ, საიდან ან რითი ვიყიდი?

— ცემის შემდეგ კოკა გაგიმთელდება?..

— არ გაგიმთელდება, მაგრამ...

— მაგრამ თავი დაანებე და ეს მითხარი: ხომ არაფერს ეტყვი?

— აკი გითხარ, ხმას არ გავცემ მეთქი, — ჩმუჩნით მითხრა. ალბად, უნდოდა ჩქარა თავიდან მოვეშორებინე და მერე ამოეყარა ჯავრი.

— ის კოკა მე გავტეხე და აი ამის ფასიც. — ამოვიღე ერთი მანეთი და მივეცი. მაჯლაჯუნამ ფული სიხარულით გამომართვა.

— ეხლა ხომ აინაზლაურე კოკა? მაშ სიტყვა მომეცი, რომ შენს ქალს აღარას ეტყვი.

— წმინდა მარინე იყოს თავდები...

— ამას-კი ხელს ნუ ახლებ და თავდები ვინც გინდა დააყენე, თორემ, თუ გავიგე... ეხლა-კი მშვიდობით.

ამ სიტყვასთან ერთათ გამოველ გარედ. ეზოს კარებში ქალის ხმა შემომესმა, — უკან გამომყოლოდა.

— ყმაწვილო, რატომ მე კი არ გამომემშვიდობე?

მე შევდექი, ცოტა არ იყოს, იმისმა სიტყვებმა გამაწითლა.

— დედა-შენმა ისე გამაბრაზა, რომ სულ დამავიწყდა.

— არა უშავს-რა! ეხლა გამომემშვიდობე. — გამომიწოდა ხელი, რომელიც მე გრძნობით ჩამოვართვი. ქალი ხელზედ საკოცნელად დამეწოდა, მაგრამ ნება არ მივეცი.

— ნუ, ნუ, ამაზედ უარს ნუ მეტყვი! მაშ მადლობა რითი გადაგიხადო?!

— აი რითი! — მე მოვხვიე ხელი და მარწყვის-ფერ ტუჩებში ვაკოცე.

— მშვიდობით!

— მშვიდობით, მშვიდობით, კეთილო ყმაწვილო! — მითხრა და კიდევ მომეხვია.

ჩავეკონევიტ ერთმანეთს და ისე ვიყავით რამდენსამე ხანს. ამ სურათის მოწმად მარტო მბნგრეულ-მონგრეული ალაყაფის კარები იყო.

— შენი სახელი მაინც მითხარ? — მთხოვა ქალმა.

— ჩემი სახელი თედოა. შენი?

— ჩემი — თამარ.

— თამარ, მშვიდობით!

— მშვიდობით, თედო, გთხოვ, არ დამივიწყო!

— ჩემო თამარ, უეჭველად გნახავ, თუ როდისმე ჩამოვალ ტფილისს. ეხლა კი სოფელში მივდივარ.

ამ სიტყვებით დავშორდით ერთმანეთს.

რალაც გამოუთქმელ სიამოვნებასა ვგრძნობდი. თავ-დაღმართი ისე ჩამოვიარე, რომ არა დამინახავს-რა, არც გამიგია, როგორ ჩამოველ. მარტო თამარი მეხატებოდა თვალწინ, მარტო ისა ტრიალებდა ჩემს თვალში...

II

გავიდა ხუთი წელიწადი. ამ ხუთი წლის განმავლობაში ბევრი რამ შეიცვალა, ბევრმა კოკა წყალმა ჩაიარა, მაგრამ ტფილისი-კი ისევ ისეთი იყო. ვერაფერი ცვლილება ვერ შევატყუე-რა... ისევ ის სუნი, ისევ ის ოღრო-ჩოღრო.

დიაღ, ტფილისი ისევ ისეთი დამხვდა, როცა ხუთი წლის შემდეგ მეორედ ვესტუმრე. თუმცა ძალიან სურვილი მქონდა ტფილისის ნახვისა, უფრო კი თამარისა, მაგრამ გარემოებამ ნება არ მომცა ადრე ჩამოვსულიყავ... არ ვიცი, რად და რისთვის მაგონდებოდა ყოველს წამს თამარი. იმისი სახე ამ ხუთი წლის განმავლობაში სულ თვალ-წინ მედგა. ისეთ

დღეს ვერ გამოვარჩევ, რა დღესაც ის არ მომ-
გონებოდეს.

ჩამოვედი თუ არა, მაშინვე თამროსკენ
გავეშურე. საჩქაროდ მივირბინე ნაცნობ აღმარ-
თამდის. აქ უეცრივ თავში გამიელვა იქვმა და,
ცოტა არ იყოს, შემაფერხა. ნელის ნაბიჯით
შევუდექი აღმართს. პირველს იქვს მოჰყვა მე-
ორე და ისე მოება ერთი-მეორესა. ამ დრომდე
ერთხელაც არ დამბადებია ამ გვარი იქვები,
ახლა-კი თითქმის სულ იქვებათ გარდავიქეცი.
„სად მისდისხარ ან რისთვის?“ ჩამომძახოდა რა-
ღაც იდუმალი ხმა: „თამარ მაშინ ბავშვი იყო
და იმისთვის ასიამოვნა შენმა საქციელმა; მა-
შინ დედისაგან დატანჯული იყო და შენმა
გულკეთილობამ განაცვიფრა და დაგიწყო აღე-
რსი; ეხლა რომ გნახოს, სირცხვილი დას-
წევს. შენს საქციელს მოწყალებად ჩასთვლის
და დიდათ დაიტანჯება!“ — „მართლა და, — და-
ვუმატე ახლა ჩემ თავად; — უნდა მივიდდე და მოვა-
გონო, რა მოწყალებაც გავუწიე!.. უნდა ვუთხ-
რა: გახსოვს ამა და ამ დროს, დედა-შენს ერ-
თი მანეთი მივეცი, რომ შენთვის არ ეცემა-
მეთქი. ან ეხსომება-კი? იქნება, გათხოვდა კი-
დეც და ეხლა ქმარიც გვერდით ჰყავდეს. რომ და-
მინახავს, ხომ... ან ის რომ მოაგონდეს... რა ის?

ჰო, კოცნა... მაშინ... არა, ისა სჯობია, არა ვნახო.“

ამ ფიქრებში გართულმა ისე ავიარე აღმართი, რომ ვერ გავიგე. აღმართის თავს შევდექი და უკან დაბრუნებას ვაპირებდი.

„არ გცხვენიან,—ახლა მეორე ხმამ ჩამძახა,—ტფილისში ჩამოხვედი და თამრო კი არ გინდა ჰნახო, ის თამრო, რომელმაც სიყვარულით მიგიღო, რომელიც ყოველ დღე გაგონდებოდა! მოიგონე შენი პირობა: „თუ როდისმე ჩამოვვდი, უეჭველად გნახავ.“ იქნება რა გაქირვებაშია და შენგან ელის შეველას...“

„ჰე!..“ ამოვიოხრე და გავსწიე თამროსაკენ.

ოთახის კარი ღია იყო. შევედი შიგ და დავინახე თანჯარასთან ახლო მჯდარი, ჩაფიქრებული ქალი, რომელსაც ზურგი მთლად დაფენილი ჰქონდა გრძელის გაშლილის თმით. ზურგი კარებისკენ ჰქონდა შემოქცეული, ამიტომ ჩემი შესვლა ვერ გაიგო. მე შევდექი და გამოსვლას ვაპირებდი, ვიფიქრე, იქნება სხვა სახლში შევედი მეთქი, მაგრამ ბოლოს ვარჩიე გამოვლაპარაკებოდი.

— თუ უკაცრავად არ ვიყო...

— ვინა ხართ?—აღარ დამათავებინა სათ-

ქმელი ქალმა, მობრუნდა ჩემკენ და შემომატ-
ქერდა...

— თედო!.. თამარ!.. — თითქმის ერთად
წამოვიძახეთ ორთავემ. თამარი მაშინვე წამოხ-
ტა და მომეხვია. მგონია, კარგა ხანი ვიყავით
ესე ერთმანეთს მოხვეულები და ხმის ამოუღებ-
ლივ ვსტკებოდით.

— თედო, თედო! — დაიწყო თამრომ, რო-
ცა ცოტათი დავმშვიდდით: — სული ამომხდა შენს
ლოდინში! ეს ხუთი წელიწადი ჩემთვის ხუთ
საუკუნეთ გარდაიქცა. სადა ხარ აქნობამდის?
ნუ თუ ამ ხუთი წლის განმავლობაში ერთხელ
მაინც არ ჩამოხველ ტფილისს?!

— რო ჩამოვსულიყავ, არა გნახავდი? თუმ-
ცა ისიც-კი უნდა გითხრა, რომ ეხლაც მიძნელ-
დებოდა შენი ნახვა...

— რად გიძნელდებოდა, რა იყო მიზე-
ზი?! — გაოცებით დამეკითხა და თან გაფით-
რდა: — ხომ არა გაგიგონია-რა?

— რა უნდა გამეგონოს, მაგრამ ისე: მე
მეგონა, გეწყინებოდა ჩემი ნახვა.

— თედო! თედო! რა აზრი მოგდის, ეგ
რა საფიქრებელი იყო! — საყვედურის კილოთი
მითხრა თამრომ. — შენი ნახვაც რომ მეწყინოს,
მაშ ვილას ნახვა გამეხარდეს! განა აგრე მიცნობ?

იქნება შენ ტყუილი გეგონოს, ეგ შენი ნებაა, მაგრამ მე კი უნდა გითხრა, რომ ჩემ გულში, ცამეტის წლიდგან, როცა პირველად გნახე, მართო შენ იყავ ჩემი სალოცავი...

— მჯერა, მჯერა, ჩემო თამრო, — გავაწყვეტინე ლაპარაკი, — და ვხედავ კიდევ, რომ აგრეა. განა შენი სახე და საქციელი ნათლად არ მიმტკიცებს, რომ ეგ სიტყვა მართალია? რომელი თავ-ხედი ქალი გადაეხვევა კაცს, თუ განუსაზღვრელად არ უყვარს?

— მართალია, გჯერა, მაგრამ მე იმისთვის უფრო...

— თამრო! — გავაწყვეტინე კიდევ ლაპარაკი, — დავანებოთ თავი მაგას. ორივე ცხადათ ვხედავთ და ვგრძნობთ, რომ გვიყვარს ერთმანეთი, რომ უერთმანეთოდ ვერ გავძლებთ და რომ ძნელია ჩვენი დაშორება, განცალკევება. მაშ რაღა გვიშლის? დავიწეროთ ჯვარი და ისე ვიცხოვროთ.

თამარ გაჩუმდა და მისდიოდა და მოსდიოდა ფერი.

— თამარ, რატომ არას იტყვი, ხომ თანახმა ხარ? — დავუჭირე ორივე ხელი და ისე შევცქეროდი თვალებში. იმან მაინც ხმა არ გამცა. სულ ჰკანკალებდა და ცივ ოფლს ასხამდა ხელ-პირზედ.

— რა გემართება, რათა ჰკანკალებ? მითხარ, მითხარ, ნუ გაჩუმებულხარ!

თამარ მივიზიდე ჩემკენ და მაგრად ჩავიკარ გულში.

— ვაი მე უბედურს! რატომ ამ ორის წლის წინად არ მითხარი ეგა, რომ ბედნიერები ვყოფილიყავით... ეხლა გვიანდაა.

— როგორ? — ტყვიასავით მეცა გულში იმისი პასუხი. — განა თანახმა არა ხარ?

— არა!

— იქნება, დედამ ნება არ მოგცეს? სად არის დედა-შენი? — მაშინ-ღა მომაგონდა იმისი დედა.

— არც ეგ არის. დედა-ჩემს არ დავეკითხებოდი ჩემის ბედნიერების შესახებ.

— მონაზნობის აღთქმა ხომ არ დასდე? სწორედ ასე იქნება, რადგანაც...

— არა! არც ეგ არის. ვერას გეტყვი „არას“ მეტსა, რაც უნდა მკითხო.

— „არას“ მეტს ვერას მეტყვი?!. მაშ სმენად გადავიქცევი და ხმას არ ამოვიღებ, მაგრამ ერთ რასმე კიდევ გკითხავ და იმაზე-კი „არას“ ვერ მეტყვი. მითხარ, რა არის მიზეზი, რომ „არას“ მეუბნები?

თამარ გაფითრებული იდგა და ძლივს-ღა

ჰსუნთქავდა. იმისი სახე ხან შეიქმუხნებოდა და ხან გაიშლებოდა. მეც ვიდექ გაჩუმებული და ათასნაირი ფიქრი მეხატებოდა თავში და მიკიდებდა ცეცხლს. ბოლოს თამარმა შემომხედდა და გაშტერებით დამიწყო ცქერა. თვალები ცრემლით ჰქონდა სავსე. თუმცა ცდილობდა შეეკავებინა ცრემლი, მაგრამ ველარ მოახერხა, ამოდუღდა ქოთანისვით და ლაპა-ლუპით გადმოჰყარა ცრემლები. ჟრუანტელმა დამიარა ტანში და მეც გული ამიჩუყდა.

— თამარ, რატომ არ მეტყვი, რა გტანჯავს? რა არის შენის ცრემლების მიზეზი? მითხარ, ნულარ მტანჯავ?!—ვეხვეწებოდი გულამომჯდარი.

— თედო!—წამოიძახა ბოლოს ცრემლის ულაპით თამრომ და ყელზედ ჩამომეკიდა.—თედო, გეხვეწები, ნურას მათქმევინებ და ამაზედ მეტათ ნულარ დამტანჯავ! შემიბრალე, გევედრები!..—მეუბნებოდა ტირილით თამრო და აპნევდა თან მდულარებას.

— ლამის არის, გავგიჟდე, ველარა გამიგია-რა!..—ვწუწუნებდი მეცა და, ჩემდა უნებურად, მცვიოდა ცრემლები.

— შენ გენაცვალე, შემიბრალე! შენს მეტი ჭვეყანაზედ გულშემატკივარი არავინა მყავს. ამ

უკანასკნელ ორ წელიწადს ის იყო ჩემი სანატრელი, რომ შენ მენახე და სიყვარულით გამოგთხოვებოდი. ამ ნატვრამ გადამარჩინა დღემდე ცოცხალი, თორემ ეხლა ჩემ ძვლებსაც ვერა ნახავდი. აი, ეხლა ამისრულდა ნატვრა, ბედნიერი ვარ და ამ უკანასკნელ წამის სიამოვნებას ნულარ მომიწამლავ. დეე, მქონდეს ამ უკანასკნელ დროს სანუგეშოთ, რომ ქვეყანაზედ მოიპოვება ისეთი კაცი, რომელსაც ვუყვარვარ და ვებრალები. თუ ჩემი სიყვარულის ნაპერწკალი, ოდნავაც არის, კიდევ გიღვივის გულში, ნურას მათქმევინებ, თორემ შენც შეგძულდები, შენც ხელსა მკრავ, და მაშინ ხომ მე... მე... ოჰ, თედო, ნუ წამართმევ ამ უკანასკნელ ნუგეშს!

ის უფრო მომეკრა.

თამრომ უფრო მოუმატა ქვითინს და ცრემლების ფრქვევას.

— თამარ! მაკვირვებს შენი ქცევა და თანაც მაშინებს. ვგრძნობ, რომ რაღაც შესაზარი რამ უნდა მოვისმინო.

— კიდევ ამიტომ გეხვეწები, ნულარას მკითხავ-მეთქი, ჩემო კარგო!

უცნაურმა ცნობის-მოყვარეობამ ამიტაცა და იმისმა მდულარე ცრემლებმა ვერ შეჰკვეცა

ფრთა ამ ჩემს გახელებულ სურვილს თამარის საიდუმლოს გაგებისას. მე მაინც ჩავაცივდი და რაკი შევატყე, რომ არაფრის თქმა არ უნდოდა, ვკარი ხელი და წამოსვლა დავაპირე.

— თედო! — შეჰღრიალა შესაზარის ხმით: — შემიბრალე, ნუ მიხვალ, გეტყვი ყველაფერს! თამარმა გიჟივით მომხვია ხელები და შემაყენა.

— ოჰ, რატომ მიწა არ გასქდება და შიგ არ ჩამიტანს მე საცოდავს! რატომ მეხი არ დამეცემა და სიცოცხლეს არ მომისპობს, რომ აღარ შემეძლოს იმის თქმა, რის გაგებაც შენა გსურს!

— თამარ, დამშვიდდი და ისე მიაშბე, რა მოხდა, რა იყო ისეთი!

— მაშ ყური დამიგდე: მე დედ-მამა არა მყავს...

— როგორ, განა დედაც მოგიკვდა და ეხლა მარტო ხარ?..

— არა, მე ისევ იმასთანა ვარ, ვისთანაც ვიყავი, მაგრამ ის ჩემი მშობელი დედა არ არის.

— სჩანს, მაშ მაგიტომ გექცეოდა ისე ცუდათ!.. მაშ ვინ იყვნენ შენი მშობლები, ვინ ჩაგაგდო მაგ ტარტაროზის ხელში და ვინ გახდა შენი მოვალე?

— ვინ იყვნენ ჩემი მშობლები? ეგ არც მე ვიცი. არ ვიცი, რა გვარისა ვარ, რა სჯულისა: ქართველი, რუსი, თუ ვინ. უფრო ქართველი უნდა ვიყო, რადგანაც თამარი დაურქმევიათ სახელად. მე... მე... ნაბუშარი ვარ!..

— ნაბუშარი?!

— ნაბუშარი. იქნება მე პირველად დავებადე ჩემს მშობლებს, დავებადე პირველსავე სიყვარულის ნაყოფად! ვინ იცის, რა სიტკბოებითა და სიხარულით ეხვეოდნენ ერთმანეთს ისინი პირველში, მაგრამ ბოლოს გაუმწარდებოდათ ის სიხარული, როცა მე დამინახავდნენ. ღმერთო, ნეტა რად არის ესე მწარე ნაყოფი სიყვარულისა, რომ გავჩნდი თუ არა, როგორც უხმარი ნივთი, ისე მომიშორეს თავიდან? ზედაც, თურმე, ასეთი ქალაქის ნახევი დამაგდეს: „მოუნათლავია. სახელად თამარი დაარქვითო.“ ჩემის ვინაობისა მეტი არა ვიცი-რა.

— ნაბუშარი!.. ნაბუშარი!.. თამარი ნაბუშარია!.. — ნაწყვეტ-ნაწყვეტათ ვისროდი მე ამ სიტყვებს.

— თამარ, არა მჯერა, რომ შენ ნაბუშარი იყო! რომელი ნადირი გადაგადგებდა, რომელი?..

— შეგაშინა ამ სახელმა?! ეხლა ხომ ხე-

დავ, რადაც ვუარობდი ჩემის თავ-გარდასავალის თქმას?

— შემაშინა?! ჰმ!.. ჩემო თამარ, მე ვგერ შემაშინებს. კიდევაც გიმეორებ: წამოდი, წავიდეთ და ჯვარი დავიწეროთ.

— ნუ ჩქარობ, ჩემო ნუგეშო, ჯერ არ გამითავებია ჩემი ამბავი.

— მიაშბე, მიაშბე.

— ხომ კარგათ იცი ნაბუშრების გარემოება? მაწოვარ დედაკაცებს ურიგებენ და გამოსაკვებ ფულს თვითურად აძლევენ, ვიდრე შვიდის წლისა არ გახდება. მე ბედმა ეგ მარგუნა, რომელსაც შენ ტარტაროზი უწოდებ. შვიდის წლისა რომ გაეხდი, მოვიდნენ ჩემს წასაყვანათ. მაგრამ მაგან აღარ დამანება და შვილად ამიყვანა. მაშინ გავიგე ჩემი ვინაობა და მას აქეთ სიცოცხლე მოვიძაგე და ქვეყანა შემძაგდა. ოჰ, რატომ არამ გამსრისა, რატომ სული არ ამომხდა, როცა ჩვრებში გახვეული გარედ ვეგდე?! რისთვის მიპოვეს ცოცხალი და ან რისთვის გამომზარდეს!..

თამარი გაჩუმდა. ჩაჰკიდა თავი და რამდენსამე ხანს ისე იყო. მეც ვიჯექი გაჩუმებული და თვალს ვადევნებდი მისი სახის ცვლილებას.

III

— რაც თავი შემისწავლია, — დაიწყო ისევ თამარმა, — ერთი დღე კარგი არ მახსოვს, თუ იმ დღეს გამოვაკლებთ, რა დღესაც პირველად შენ გნახე და გამომემშვიდობე. ოჰ, თედო, არ ვიცი, როგორ გამოვსთქვა ის სიამოვნება, რომელიც მე ვიგრძენი მაშინ, როცა ხელზედ მიწოდოდა მეკოცნა და მის მაგიერ შენ პირზე მაკოცე! მაშინ მთელი ქვეყანა ჩემი მეგონა. ვიგრძენ, რომ მეც ადამიანი ვიყავ, აღარავის ვეჯავრებოდი, ყველა შემირიგდა, ყველამ დაივიწყა ჩემი ვინაობა. იმ კოცნას ეხლაც ვგრძნობ, მაგრამ ჩემი სიხარული ნაადრევი იყო. ამ დღესვე მაგრძნობინეს მეზობლებმა, ვინც ვიყავ და რაც ვიყავ. ისევ მალე ამიგდეს მასხარად, ისევ მალე დამჩაგრეს და კვლავ შემადიულეს ადამიანი. კაცის დანახვა კვლავ გულს მიკლავდა; იმის სიხარული და სიამოვნება ჩემთვის ვაება იყო. ტარტაროზი ჯერ-კი კარგათ მექცეოდა, ექვსი თვის განმავლობაში ხმას არა მცემდა. როცა-კი ცემას დამიპირებდა, მაშინვე შენ გახსენებდი და ისიც მიყუჩდებოდა ხოლმე, მოიბუზებოდა და ტკბილად დამიწყებდა ლაპარაკს. იმ ექვს თვეს შენი შიში ვერ მოიშორა იმან თავიდგან. ერ-

თხელ გველივით შემომიჩნდა და მათქმევინა, რომ შენ სოფელში წახვედი. ისიც-კი ვუთხარ, რომ იმის სოფლის სახელი არ ვიცი-მეთქი. ამის თქმა და ჩემი მიბეგვა ერთი იყო. მომდგა მაშინვე და რაც ექვს თვეს დამაკლო, სულ ერთად შემისრულა. გიძახდი, გნატრობდი, მაგრამ შენ არსად სჩანდი, მეზობლებს ვეხვეწებოდი, მაგრამ იმათ სერიი უხაროდათ. ამ ცემის შემდეგ დაიწყო კვლავ ჩემი გამუდმებული ტანჯვა. სამ წელიწადს გასტანა ასეთმა ცხოვრებამ. სამის წლის შემდეგ შევსრულდი თექვსმეტის წლისა და მას უკან ხომ სულ უკულმართად დატრიალდა ჩემი ბედი.

— საწყალო თამარ, — ვუთხარი მე შებრალებით, რანაირად გიტანჯნია, რამდენი ვაება გამოგივლია! მე კი ერთხელაც არ ვიკითხე შენი ამბავი.

— ყოველ დღე მოგელოდი. ბევრჯელ თავის მოკვლა დავაპირე, მაგრამ მაშინვე შენი სახე წარმომიდგებოდა თვალ-წინ და თავს შევიმაგრებდი ხოლმე, ამოვიღებდი შენს მოცემულს ცხვირსახოცს და იმაზედ ვიკლავდი შენ სიყვარულის ჟინს. ის ცხვირსახოცი გვერდიდგან არ მომიშორებია; დღეცა და ღამეც თანა მაქვს.

ამ სიტყვებთან ერთად ამოიღო უბიდგან ცხვირსახოცი და მაჩვენა:

— აი, ხომ ეს არის?

— თამარ, თამარ!.. — გიჟივით მოეხვიე ხელები და ჩავიკარ გულში. — თამარ, ღირსი არა ვარ შენის სიყვარულისა, მაპატივე!

— მაგას ნულარ მეტყვი, — საყვედურით მი-
თხრა თამარმა: — მე ვიცი, ვინ ვისი სიყვარულის
ღირსი არ არის და შენც ჩქარა დაგიმტკიცებ
ამას.

ქალი ადგა და ქიქაში რაღაც თხვნილი
გახსნა, რომელიც შემდეგ გვერდით მოიდგა.

— ეგ რა არის, თამარ? — ვკითხე, როცა
ისევ გვერდით მომიჯდა.

— გულის დასამშვიდებელი წამალია.

— მერე რად გინდა?

— იქნება ძალიან ავლელდე და ეს დამიმ-
შვიდებს გულს.

— ისე რამ უნდა ავალელოვოს, რომ წამა-
ლი დაგჭირდეს?

— ეხლავე მოისმენ, ჩემო თედო... რაზე
დავდექი?!. ჰო, თექვსმეტის წლისა რომ შევ-
სრულდი, სულ სხვანაირად შეიცვალა ჩემი ცხო-
ვრება. ტარტაროზი აღერსით მექცეოდა, წყალ-
ზედაც აღარ მგზავნიდა. მიკვირდა, ვერ მიმ-

ხედარიყავ, რა უნდა ყოფილიყო მიზეზი ასეთის დატკობისა. შემდეგ-კი მივხვდი. ერთ დღეს მომიჯდა გვერდით და კოცნა დამიწყო. მეზიზღებოდა ასეთი ალერსი იმისი, მაგრამ ვერა მოვახერხე-რა. „შვილო, — მითხრა ბოლოს: — არ იცი, ჩვენი წუთი-სოფელი როგორია და ქალმა როგორ უნდა იცხოვროს!“ — რას მეუბნები, ვერ მიმხვდარვარ-მეთქი, — დავეკითხე მე, ვითომდა არ ვიცოდი... „შენ სხვა კუდიანი ხარ, ყველაფერი იცი!“ — ღიმილით მითხრა მერე... ოჰ, რატომ მაშინვე თავი არ მოვიკალ! დამიწყო რჩევა: ასე და ასე უნდა მოიქცე, თუ გინდა, რომ რიგიანათ იცხოვრო, კარგი გეცვას, კარგი გეხუროსო. ამ ლაპარაკის გაგონებაზედ სულ ცეცხლი მომეკიდა, სირცხვილმა დამწვა. გონ-დაკარგული წამოვხტი და გარეთ გამოვვარდი.

— ის ქოპაკი, ის ტარტაროზი ისა! მოსაკლავია ჩემის ხელით!

— საღამომდის შინ არ შემოვსულვარ, — განაგრძო თამარმა: — არ მინდოდა დაბრუნება, მაგრამ სად წავიდოდი, ვის მივადგებოდი კარს? შენი სოფლის სახელი რომ მცოდნოდა, იქნება შენთან მოვსულიყავ. ბევრი ვიტყვით, ბევრი თავში ვიეც, ბევრჯელ გახსენე, მაგრამ ამან

არა მიშველა-რა. მერე მომივიდა ფიქრად უკანვე დაბრუნება, ხოლო დროებით, ვიდრე მოვიკითხავდი სადმე მოახლის ადგილს. მივედი შინ. კარგა შებინდებული იყო. იმას ჩემთვის ხმა არ გაუცია. გავიდა რამდენიმე კვირა. ადგილი ვერსად ვერ ვიშოვე, თუმცა-კი დამპირდნენ. ტარტაროზი აღარას მეუბნებოდა. თითქოს დარცხვენითაც მელაპარაკებოდა. მე მეგონა, შეინანია თავისი საქციელი და ამის შემდეგ ველარას გამიბედღავს-მეთქი. მართლაც აღარა უხსენებია-რა. თავის ბოროტების შესასრულებლად თურმე სხვა გზა ამოერჩია. ერთ ღამეს ძილში ტუტუნი შემომესმა. გავახილე თვალები და რა დავინახე?.. ჩემ ლოგინთან იდგნენ ტარტაროზი და ვილაც ორი კაცი. „ვინა ხართ, რა გინდათ-მეთქი!“ წამოვიყვირე მაშინვე. „ვინ უნდა ვიყვნეთ, ადამიანები ვართო“, მიპასუხა ერთმა კაცმა უსირცხვილოდ. „ადამიანები-კი არა, ეშმაკები ხართ! აქედან დაილუპენით, თორემ!..“ „თორემ რაო?“ მიპასუხა ისევ იმან. „შენ გაზდას, ნუ სცხარობ, ჯერ გაიგე, რა თუმნიანები დავუთვალეთ დედა-შენსა და“... „ოჰ, შექოფაკო შენა!..“ წამოვხტი ლოგინიდან და ყელში წავუჭირე ტარტაროზს, მაგრამ ჩქარა გამაგდებინეს ხელიდან. ახლა ამ კაცებს დავუ-

წყე კბენა, ფხაქენა, კაწვრა სახისა, დავიწყე ღრიალი, მაგრამ... ოჰ, აღარ შემძლიან მეტი!.. — მიიფარა ხელები პირზედ და ქვითინი ამოუშვა.

— მერე, მერე?! — შევღრიალე და ხელები პირიდგან ჩამოვაცალე.

— მერე?.. ამიხვიეს პირი, რომ აღარ მეყვირნა, გამიკრეს ხელები, შემკრეს მაგრა და... ვაი!.. მომკალ, ნულარ მაცოცხლებ!.. ხომ ხედავ, მე სიცოცხლის ღირსი აღარა ვარ... აქნობამდისაც მოვიკლავდი თავს... მაგრამ შენის ნახვის სურვილმა გადამარჩინა ცოცხალი.

თამარი მომვარდა და მეხვეოდა.

თვალი დამიბნელდა, სული მიგუბდებოდა, სიტყვის თქმას ვეღარ ვახერხებდი. თითქოს თავში დამკრეს რამეო, ისე დავრეტეიანდი და თავს ვეღარ ვიმაგრებდი.

— თედო, თედო, რა გემართება? გონს მოდი!.. — ტირილით მეხვეოდა თამარი...

— შორს, შორს! შეე... მაგის შემდეგ, ცოცხალი როგორ-ღა ხარ?!.. რატომ თავი არ მოიკალ?.. ღმერთო!

— შენ ნახვას ველოდი!..

— ჩემსას?!.. ეხლა ხომ გნახე! ოჰ, რატომ ენა მუცელში არ ჩავვარდა, რატომ სული არ ამოგხდა, ვიდრე მაგას მეტყოდი!..

—ვაი მე უბედურს!.. მშვიდობით!.. მშვიდობით!..

თამარმა წამოავლო ჭიქას ხელი და უცრად დალია ჭიქაში მომზადებული გახსნილი თხევანილი.

—ჰო, გინდა დამშვიდდე?!. ღმერთო!.. სად არის შენი სამართალი?!

ვიტაცე თმაში ხელი და ტახტზე დავეშვი. ისე წამერთვა ღონე, რომ მუხლები მეკეცებოდა.

—მიშველეთ!..—ამოვიღულულუდე ძლივს.

—თედო, წყალი დალიე! აჰა! ეს მომივიდა და რა ღმერთი გამიწყრა, რომ გიამბე ყველაფერი!—მეხვეოდა ტირილით თამარი.

წყალი დავლიე და იმან ცოტათი დამამშვიდა. თავბრუმ სულ გამიარა.

—მადლობელი ვარ, ჩემო თამარ, რომ წყალი დამალევინე. ოჰ, რა მომივიდა?!.. თამარ, წამო ჩქარა, წამოდი, წავიდეთ აქედგან, თორემ დავიხრჩობით ორივენი.

—თედო, შენ მეუბნები მაგას? მაშ არ შეგძულდი?!. მაშ ისევ გიყვარვარ?!.—სიხარულით მეუბნებოდა.

—ჩაიცვი დროით, ნულარ აგვიანებ!—ვაჩქარებდი მე თამროს.

—ეხლავე!

თამრო საჩქაროდ მივარდა სკივრს, ამოშალა, ამოწეწა და მიჰკრა-მოჰკრა თავისი საცელები ბოხჩაში. ბოლოს ჩაიცვა ტანთ და ბოხჩიანი სიხარულით ისევ მე მომვარდა.

— წავიდეთ, წავიდეთ, თედო! ოჰ, დმერთო, განა მოვიფიქრებდი ასეთ ბედნიერებას!

მე ხელი ჩავავლე და კარებისკენ გამოვეშურე, მაგრამ თამრო უეცრივ შედგა, გაფითრდა და წამოიყვირა:

— ვაიმე!

— რა მოგივიდა, ეგრე რამ გაგაფითრა, ან რათ შეჰყვირე?!

— მე... მე... თედო!.. ოჰ, რა ჩქარა იმოქმედა ამ წყეულმა!..

თამროს ტანი სულ ერთიანად უკანკალებდა. ფერი დაეკარგა და ცივმა ოფლმა დაასხა პირის სახეზედ. ბოხჩა ხელიდგან გავარდა და ბარბაცი დაიწყო.

— მიშველე!.. სული მეხუთება... წყალი!..

— მითხარ, მითხარ, რა მოგივიდა?—ვეკითხებოდი თვალეხ დაქყეტილი და გონზე ვეღარ მოვედი.

თამრო დავსვი სკამზედ და საჩქაროდ წყალი შევუბრუნე.

— ოჰ!..—დამშვიდებით ამოიოხრა თამარმა, როცა წყალი დალია,—თედო! იცოცხლე დიდხანს, იყავ კარგათ, სიხარულით დაბერდი. მე-კი გამომემშვიდობე... ვკვდები... ბედმა არ მაღირსა შენის სიყვარულით დავმტკბარიყავ...—თვალ-ცრემლიანი მეუბნებოდა თამრო და თან გული უკვდებოდა.

მე-კი ენა აღარ მემორჩილებოდა, ნერწყვი გამიშრა და გაშტერებული ვიდექი. ვერ მომეფიქრებინა, ასე უეცრივ რა მოუვიდა.

— თედო!.. — განაგრძო კვლავ თამრომ:—ვერა ხედავ, დასამშვიდებელმა წამალმა როგორ გასქრა... ის... ის საწამლაღვი იყო...

— საწამლაღვი?! ექიმი!—შეეყვირე მე.

— რა ვიცოდი მე უბედურმა, თუ კიდევ გულს მოიბრუნებდი ჩემზე იმ ამბის შემდეგ, რაც გიამბე... შენის სიყვარულის დამკარგველს სიცოცხლე რაღათ მინდოდა... ამიტომ დავლიე.

— თამარ... საყვარელო თამარ!..—მხეცივით მივვარდი და დაუწყე ხვევნა ძალზე მისუსტებულს თამროს.

— თედო, მიშველე!.. სიკვდილი აღარ მინდა, თავი მენანება... ვაიმე!.. გულ-მუცელი მეწვის, ცეცხლი მეკიდება!..

— ექიმი, ექიმი!—საშინლად ვღრიალებდი

ოთახში ჭკუა-შეშლილივით. ამოდენა ღრიალზედ
 ძე ხორციელი არსად გაჩნდა და ზედ არავინ
 შემოგვხვდა.

— ექიმი, ექიმი!.. — გამოვარდი გარედ
 ყვირილით.

— ნურსად მიხვალ!.. — მომესმა თამარის
 ხმა.

მაგრამ მე იმისათვის ყური აღარ მიგდია
 და ერთ წუთას ჭუჩაში გავჩნდი. სწორედ გიჟსა
 ვგავდი იმ დროს, და ვინ იცის, რამდენი ცნო-
 ბის-მოყვარეობით და გაკვირვებით შესდგა და
 ცქერა დამიწყო, როცა მე თავშიშველა, თმა-
 გაწეწილი ეტლში ვიჯექი, ვიჯექი-კი არა, ვი-
 დექი მეეტლეზე გადაყრდომილი, რომელსაც
 ხედიდგან მათრახი წავგლიჯე და ცხენებს ვე-
 რეკებოდი ყვირილით: „ჩქარა, ექიმთან, ექიმ-
 თან-მეთქი!..“ ყოველი წუთი ჩემთვის საუკუნეთ
 გარდაიქცა...

როგორც იყო ექიმი ვიპოვე...

ექიმთან ერთად გულის კანკალით მივუახ-
 ლოვდი ოთახის კარებს; ოთახიდან დედა-კა-
 ცების ხმა მომესმა. თმა მალლა წამივიდა, მე-
 გონა, ვაი თუ თამრო გათავდა კიდევაც-
 მეთქი.

— ერთხელ კიდევ დამანახვეთ!.. — მომეს-

მა დედა-კაცების ღრიანცელში თამარის მისუსტებული ხმა.

სიხარულმა ამიტაცა და წამოვიყვირე: „ცოცხალია მეთქი.“ ექიმი და მე ერთად შევედით ოთახში.

თამარი ბალიშზე იყო გადასვენებული, იმისი გრძელი და სქელი თმა გადაშლილიყო ზედ და მთელს ბალიშს ჰფარავდა, თითქოს სურათის ფონიარო. ამ შავ ფონს შუა თამარის მთლად მიმქრალი თვალები და მილულული სახე გამოიციქირებოდა. ტუჩები სისხლისაგან ჭიაფერივით ჰქონდა შეღებული. მარტო ტუჩების სიწითლე და აჩქარებული სუნთქვა-ღა ამტკიცებდა, რომ ჩემ წინ ცოცხალი ადამიანი იყო და არა სურათი.

ჩვენს შესვლაზე ყველანი გაჩუმდნენ. ჩამოვარდა მდუმარება. თამარმა თვალები ძლივს გაახილა, მძიმედ გადახედა ყველას და უგონოდ იციქირებოდა აქეთ-იქით. ხელი მაღლა აიღო და ისევ ტახტზედ დაუშვა, თითქოს მოწყვეტილი აქვსო. ხელში აბრეშუმის ხელსახოცი ეჭირა.

— ოჰ, თედო, მო...—სიტყვა ვეღარ დაათავა და მიხუტა თვალები.

— თამარ!... — მივიწიე იმისაკენ, მაგრამ მკურნალმა ხელი დამიჭირა და შემაყენა.

— მოიცადეთ! — მითხრა მკურნალმა და თვითონ მივიდა. ალბათ თამარმა ჩემი ხმა იცნო, რომ ესე უეცრივ თვალები გაახილა და წამოიწია.

— ჰა, აქა ხარ?!.

— დამშვიდდი, ქალო, ნუ მღელვარებ! — უთხრა მკურნალმა და მოჰკიდა ხელი.

— ვინა ხარ?..

— მკურნალი ვარ, ნუ გეშინიან.

— მკურნალი?! მე აღარა მომარჩენს-რა... ტყუილათ ნუ... ოჰ!..

ექიმმა გასინჯა და მითხრა:

— საშველი აღარ არის.

— ნუ თუ აღარა ეშველება-რა?... ბატონო მკურნალო, ნუ მომიკლავთ ჩემს თამარს, გევედრებით, უშველეთ რამე!.. — შეეცვირე მე.

— ნუ ჰყვირით, ქალს შეეშინდება! — მითხრა ჩუმად მკურნალმა.

— თედო, აქა ხარ?... მოდი!..

თამრომ წამოიწია და ორივე ხელი გამომიწოდა.

— თამარ, ჩემო სიცოცხლე? — მივევარდი თამარს და მოვეხვიე.

— თედო... მიხარია, რო... შენს ხელში... ვაი... მითხარი, რო... გიყვ...

— თამარ, მიყვარხარ!..

— მუვი...დობით.

— თამარ, თამარ!..— ჩავსძახოდი მე, მაგრამ
ქალი ხმას აღარ იღებდა.

1891 წ.

„მომილოცნია ახალი წელი!..“

(ფსიხოლოგიური ეტიუდი).

„ხვალ ახალი წელიწადია!..“ — წამოი-
ძახა მთლად ჩამომხმარმა და წელში ორად მო-
ხრილმა დედაბერმა, რომელიც ჩულის ნაგლე-
ჯებზედ მიგდებულიყო სარდაფის პატარა ნესტიან
ოთახის ერთ კუნჭულში და ზევიდგან ისეთივე
ჩულის ნაგლეჯი წაეხურა...

„ახალი წელიწადია!..“ — სიცივისაგან აკან-
კალებულის ხმით და თავის კანტურით გაი-
მეორა და თავისი მორღვეული თვალები გამუ-
რულ, გვერდით მდგომ ლამპრის შუშას მიაპ-
ყრო, რომელიც ისე ბეუტავდა, როგორც იმი-
სი თვალები.

ვერც ერთი მათგანი ერთი მეორეს ვერ
ეტყოდა: „არა, მე შენზედ უკედ ვანათებ, არა
მეო.“ ორივეს ერთგვარად გამოჰლეოდათ სი-
ნათლე და ერთმანეთის ტანჯვის ძალა-უნებური
მოწმენი იყვნენ.

დედაბერს ტანჯვისაგან მთლად ჩანაოქე-
ბული სახე ხან გაეშლებოდა ოდნავ და ხან

უფრო ჩაუნაოქებოდა; ლამპარი-კი წრიპინებდა და უფრო ჰმურავდა შუშას.

— ღმერთო, ძილი მაინც მომგვარე!— წამოიძახა კარგა ხნის სიჩუმის შემდეგ დედაბერმა და თვალები ვედრების ნიშნად ჭერს მიაპყრო.

— რა დაგიშავე ისეთი, — განაგრძო მან, — რო ამ მდგომარეობამდის მიმაღწევიან?!. ერთად-ერთი ცხოვრების სახსარიც, მოძრაობა, რითაც თავს ვირჩენდი, მომისპე ამ უკანასკნელს დროს. შემეძლო სიარული და ნაგავში კონკებსა და ჩვრებს ვაგროვებდი, შემდეგ ვყიდდი და მის ნათესაურით თავს ვირჩენდი. ეხლა?! მოძრაობაც მომისპე და დამავდე ისე... ჰა, დასტკბი, დასტკბი ჩემის ტანჯვით!.. ამაზედ მეტს რაღას მიზამ?! — წამოიღრიალა მან და ხელები მაღლა აიწოდა, მაგრამ მაშინვე ჩამოუშვა, და ერთბაშად გაკვესებულმა თვალებმა ისევ ღმობიერად ბეუტვა დაიწყო.

— ღმერთო, მაპატივე, რომ ასე კადნიერად... არა, არა... პატივებას არა გთხოვ!.. — დაიღრიალა მოხუცმა და უეცრივ წამოჯდა. — უარესი ტანჯვაც რომ მომერგოს, რასაც აუცილებელივ მოველი, მაინც შენ აღარ მოგმართავ, არა... ამაზე კადნიერადაც რომ მოგიხსენიო, მაშინაც არა გთხოვ პატივებას! მე

მუდამ შენგნით დევნილი ვიყავ: ბევრჯელ მოგმართე გულწრფელად, ბევრჯელ მოგაპყარ ცრემლიანი თვალები, მაგრამ შენგან ნუგეში ვერ მივიღე. ეხლა, როცა ჩემი დღენი დათვლილია, არ მინდა შენი შველა, უშენოდაც მოვკვდები...

— ოჰ, სანატრელო სიკვდილო, რაღას იგვიანებ?!. — გულის სიღრმიდგან ამოსკდა ეს ნატვრა და თვალთ ცრემლები მოერია.

დიდხანს იჯდა და პირდაპირ კედელს გაშტერებით გასცქეროდა, თუმცა-კი ამ საგანს სრულებით ვერა ხედავდა. მის მაგივრად თვალებ წინ დაუხტოდნენ ბჰყვრიალა წერტილები, რომლებიც იმის თვალში ჩასახტომად ერთმანეთს ეცილებოდნენ.

თვალის სიღრმეში მოგროვილი ცრემლი ძლივს დარგვალდა და ქუთუთოებს წყვილად გადმოეკიდა. ცოტა ხანიც და ორი მსხვილი ცრემლის მარცვალი იმის ლოყებზე ჩამოეკიდა. თვალის კაკლები მოეწმინდა და გაუსინათდა; ბჰყვრიალა წერტილებიც უეცრივ მიიმალა, და პირდაპირმა, სინოტიოსაგან ჩაშავებულმა კედელმა ლამპრის ბუნდ შუქზედ რხევა დაიწყო...

— ღმერთო! — გულ-ჩაწყვეტით წამოიძახა დედაბერმა და თვალებზედ ხელები მიიფარა; ისე

აწვებოდა თვალებს, თითქოს სურდა თვალის
კაკლები გაესრისნა, რომ იმით გამოწვეულ
ტანჯვას სულიერი ტანჯვა გაექარვებინა, მაგ-
რამ სულ ამაოდ, იმის სულის კვეთებას არა
აკლდებოდა-რა.

— ჰმ...—თავის ქნევით მწარედ გაიღიმა
დედაბერმა ღრმად ჩაფიქრების შემდეგ და სასო-
წარკვეთილებით ხელები მუხლებზედ დაირტყა.

— ჩემის წარსული ცხოვრებისათვის მარგუ-
ნე ეს დღე?—ლიმილითვე და თავის ქნევით
დაიწყო მან:—ჩემი წარსული ცოდვად მიგაჩნია
და იმისთვის მსჯი?... მერე მე ვარ დამნაშავე?...
უმანკო, გამოუცდელ თექვსმეტ-ჩვიდმეტი წლის
უთვის-ტომო ქალს რა უნდა მომეგვარებინა?...
ყველას ენდობი, ყოველივე სიმართლედ მიგაჩ-
ნია, მაგრამ, თურმე ნუ იტყვი, ყოველივე შხა-
მი ყოფილა და მათი მიკარება ადამიანს უწყა-
ლოდ სწამლავს. ჩემი გულწრფელი გრძნობა,
ჩემი წმინდათა-წმინდა უსინიდისოდ შემილახეს,
მიწასთან გამისწორეს, ტალახით შემითხუპნეს
და, ვაი, სათქმელადაც ძნელია, იქამდე მიმიყ-
ვანეს, რომ ჩემ ხორცს, ხორცს ყიდვა დაუწყ-
ყე... დახელოვნებულ ვაჭარსავით, ვფლიდობდი,
ვთვალთმაქცობდი: ვებვეოდი იმას, ვინც მძაგდა,
ვიცინოდი, ვხარხარებდი, დავბტოდი და დავ-

ფუნდრუკები მაშინ, როდესაც მეტირებოდა...
 განა ის ტანჯვა არ კმაროდა, რომ ეხლა ესეც
 არ დაგემატებინა?.. აჰა, შემომხედე, ორმოც-
 დაათი წლის დედაკაცი რასა ვგევარ?.. ოთხმოც-
 დაათის წლის დედაკაცივით დაუძლოურებულვარ
 და მშიერ-მწყურვალს სული მერთმევა... ნუ
 თუ გგონია, ქუჩაში გავცურდები და ლუკმა
 პურისათვის ხელს ვისმე გავუწვდი?.. არა, არა...
 მეყოფა ამდენი დამცირება! ხა, ხა, ხა... გავუ-
 წოდო ხელი იმათ, ვინც ამ დღემდე მიმიყვანა,
 გავუწოდო ხელი, რომ მოწყალება მოიღონ ჩემ-
 ზედ... კმარა, მე იმათ ხელს არ გავუწვდი, რო-
 მელთაც მსრისეს, მტანჯეს, ვიდრემდის ჩემი სახე
 ხიბლავდა, და ეხლა-კი, როგორც უხმარი ნივთი,
 ამ სოროში ჩამომიძახეს... არა, არა!.. — წამოი-
 ყვირა დედაკაცმა და უეცრივ ფეხზე წამოვარდა.

მამაცათ გაიმართა წელში, და თვალებმა
 საშინელი ელვარება დაუწყო.

ვინ იტყოდა, რომ ეს დაუძლოურებული
 ადამიანიაო?

მან მაგრა დაიკრა მჯილი გულში, რომელ-
 მაც დაიგრილა, და სხაპა-სხუპით წამოიძახა:

— რატომ არ შემიძლიან, რომ ეხლა ყვე-
 ლა, ყველა გავსრისო, ჩემი დამცირებისათვის
 სამაგიერო მივუწყო?! ნეტავი ეხლა მოვიგდო

ვინმე ხელში, რომ ჩემის კბილებით დავგლიჯო, დავფლითო და იმის ტანჯვით დავსტკბე, იმის ვაებაზე ვიკასკასო!...

ამ დროს ზევიდან ჩამოესმა ბრახა-ბრუხი და ხმაურობა. ცოტა ხნის შემდეგ მოესმა როიალის გრიალიც.

— ააა!... — უცნაურის ხმით დაიღრიალა მან, და ტანი აუთრთოლდა.

— ააა!... — კიდევ დაიღრიალა, შემდეგ კბილებით თავის გამხმარ ხელს დასწვდა და ერთი ლუკმა ხორცი ამოგლიჯა.

სისხლით შეთხუზნული სწორედ გამძვინვარებულ მხეცს ჰგვანდა.

— ახალი წელიწადი უკვე დადგა!.. ახალ წელს ეგებებიან! ერთმანეთს სიხარულით ულოცავენ!.. ჩემი მტანჯველნი მხიარულობენ!... — მეტის-მეტი სიასპიტისაგან მიხრინწიანებულის ხმით ჰყვიროდა და გამალებული დარბოდა ოთახში იმ დროს, როდესაც როიალის გრიალი და ხმაურობა უფრო და უფრო მკაფიოდ მოისმოდა.

— იმათ უნდა იმხიარულონ?! არა, მაგ მხიარულებას ვაებად გადაგიგცევთ, თქვე მტარვალნო!... — წამოიძახა ბოლოს და ლამპარს ხელი დაავლო.

დედაკაცი გიჟივით ეზოში გავარდა და სა-

ჩქაროდ ნავთი მიასხ-მოასხა იმ კარებთან და
 ფანჯრებთან, საიდგანაც მზიარულების ხმაურობა
 მოისმოდა. სულ არ გასულა რამდენიმე წუთი,
 რომ ცეცხლი გაჩაღდა და მთელი ეზო გა-
 ასინათა.

სახლში უეცრივ როიალის გრილი და
 ხმაურობა შესწყდა. ყველანი გაელვარებულ ფან-
 ჯრებს მოაწყდნენ და გულ-დახეთქილებმა ყვი-
 რილი მორთეს.

— ხა, ხა, ხა!.. მომილოცნია ახალი წელი!..

ხარხარით შესძახა ამ დროს დედაბერმა სარ-
 კმლიდგან და გაძლიერებულ ცეცხლს შეუ-
 ერთდა.

31 დეკემბერს 92 წ.

ჩემო შეინდავ!

(სურათი)

I

ლამის სიბნელეს ერთი ალიაქოთი შეუდგა და შიშისაგან ტუჩისფერი დაჰკარვა, როცა დღის ნათელს თვალი შეასწრო. სიბნელე ჰგმინავდა, ფორთხილობდა, ებრძოდა სინათლეს, მაგრამ ვერას გამხდარიყო. სასოწარკვეთილებით მიჰმართა თავისს დარაჯ-ვარსკვლავებს და საშველად იხმობდა. მაგრამ ისინიც შიშისაგან სადღაც მიმალულიყვნენ და თავის დედის—სიბნელის მომაკვდავი ხმა არ ესმოდათ. მარტო შორს, სადღაც ცის კიდეს, გამოჩნდა ამ ხმაზედ ერთი დარაჯი, მალვით გამოაბეჟუტა თვალები და, თავისი დედა—სიბნელე მთლად ნაცრისფრად ქცეული რომ დაინახა, ნალვლიანად ჩაიქნია თავი და ისევ მიიმალა.

დარაჯთ ამნაირ სამარცხვინო საქციელი-სთვის ხმელეთიდან ფრინველთ ყიჟინა დასცეს და სინათლეს-კი „ვაშა, ვაშა“-ს დასძახოდნენ. ტოროლა მაშინვე წამოვარდა თავის ბინიდან

და სიხარულით გაეშურა ცისკენ სინათლის მისაგებებლად...

ჯერ ისევ ნორჩმა, ხავსივით მწვანე ბალახმა ღამის სიბნელისაგან მოხრილი წელი აიმართა და ღიმილით შეჰხედა სინათლეს, რომელიც ალერსით დასცქეროდა ზემოდგან. აგერ, ახლად გაფურჩქენილმა ვარდმაც მორცხვად და კეკლუცად დაუწყო მზერა სინათლეს, ვითომდა ყურს არ უგდებო ბუღბუღლის გულსაკლავს სტვენას, რომელიც, აგერ რამდენი ხანია, სასოწარკვეთილებით დაჰკვნესის და ეტრფიალება. საწყალი ვარდი მთლად დამთვრალია ბუღბუღლის ალერსით. მაგრამ რა ჰქნას, როცა მეტის-მეტი მორცხვი და კრძალული არსებაა და ვერ გამოუთქვამს ბუღბუღლისთვის თავისი გრძნობა! აგერ, როგორ გაწითლებულა გულის-თქმით და აღმული ასდის... ბუღბუღლი-კი ვერ მიმხვდარა ამას და, ვარდის ამ გაათკეცებული სიმშვენიერით დამწვარი, უფრო გულსაკლავს ხმებს დაჰკვნესის და სტვენს, თითქოს გული უნდა ამოიგლიჯოს და ვარდს ესროლოს, რომ, ამით მაინც არის, დაიმსახუროს მისი ყურადღებაო.

ძირს, ხმელეთს ფრინველთ უკანასკნელად კიდევ დასცეს სიბნელეს ყიჟინა, სინათლეს გამარჯვება მიუღოცეს და საზრდოს საძებნელად

გაემგზავრნენ სხვა-და-სხვა მხარეს. ყვინჩილამაც მიჰბაძა სხვა ფრინველთ, ფრთხილად გადმოეშვა ძირს ხის ტოტიდგან და იქვე ნაგვის გროვას რუკ-რუკით ქექა დაუწყო და ეძახდა თავისთან დედლებსა და ვარიებს, რომელთაც დიდხანს არ ალოდინეს და ნაგვის ქექით მხარში ამოუდგნენ.

ქათმებთან ერთად სოსოს დედაც წამოდგა, საჩქაროდ დაჰგავა სახლი და დერეფანი. ნაგავს კიდევ ახალი ნაგავი მიუმატა და ამით ყვინჩილა და იმისი ჯალაბობა ძალიან გაახარა. სოსო-კი დილის ძილში იყო და ტკბილად ხვრინავდა დერეფანში. დედა მივიდა, უნდოდა გამოეღვიძებინა, მაგრამ შენანდა თავისი შვილი, ისევ თავი დაანება და, საწველელით ხელში, ხბო გამოუშვა; ხბომ მაშინვე შეჰბლავლა და ხტუნაობით თავის დედისკენ გაეშურა, რომელიც მხიარულად მიეგება და ზმუილით ლოკვა დაუწყო, როცა ხბო თავისს პატარა თავს ცურზედ უსვამდა და თან ხან ერთს ძუძუს ჩაიდებდა პირში და ხან მეორეს. სოსოს დედაც საწველელით იქვე იდგა და ხბოს ჰშველოდა ძუძუების მორიგებას.

— ჯერ ეს გეყოფა, ჩემო ფუჩინავ! — სთქვა სოსოს დედამ და ხბო ძროხას წინ მიუ-

ბა, თითონ-კი მიუჯდა ცურს და ცოტა ხნის შემდეგ საწველელში რძეს ჩხრიალი დააწყებინა.

საწყალი ხბო ამ ჩხრიალზედ მაღა-გალვი-
ძებული გამალებით იწევდა ცურისაკენ, მაგრამ
თოკი არ უშვებდა.

— ბაბაღე, — ლობის გარედგან გადმოსძახა
შუახნის კაცმა, როცა სოსოს დედამ წველა გაა-
თავა და ხბოს მოსაწოვად უშვებდა. — დიღო
მშვიდობისა, — მიესალმა ისევ ის, როცა ბაბაღემ
იქით მიიხედა, საიდგანაც ხმა მოესმა.

— მშვიდობა მოგცეს ღმერთმა, ჩემო ქი-
ტესავ!

— ჯერ სოსო არ ამდგარა? ნულარ დაავ-
ვიანებ!

— ეხლავ გავალვიძებ.

ბაბაღემ საწველელს ხელი დაავლო და, ის
იყო, უნდა შინ შესულიყო, რომ ამ დროს
სოსოც გამოვიდა გარედ.

— ოჰ, ამდგარხარ კიდევ, შეიღო! — სიყ-
ვარულით უთხრა დედამა.

— გუთნი-დედამ ხომ არ გაიარა? — ჰკითხა
სოსომ დედას.

— გუთნი-დედა აქ გელისო. — გადმოსძახა
ლობის გარედგან ქიტესამ, რომელიც სოსომ
აქამდე ვერ შეამჩნია.

სოსო ამ ხმაზედ გაწითლდა და დედას საყვედურის კილოთი უთხრა:

— აკი გითხარი, დილაზე, როცა შენ ადგე, მეც გამალვიძე მეთქი.

— არა გრცხვენიან, მაგოდენა კაცი სხვამ უნდა გაგალვიძოს! — გაეხუმრა ქიტესა.

— როცა ლოგინში ჩაწვება ხოლმე, სულ იმას მეჩიჩინება: „დილაზე ადრე გამალვიძე, გუთნი-დედას მინდა ავუსწროვო“, — ღიმილით უთხრა ბაბალემ ქიტესას.

— ღმერთმა მოგცეს და მაგის ბედნიერებას ორივე შეგვასწოროს, და აი ეს დღე ნიშანი იყოს, — ეგ ისეთი ვაჟკაცი დადგება, რომ ამ ჩვენს სოფელში ცალი არ ეყოლება. ჯერ რა არის, სულ თითის სიგძე ბაღლია და...

— ჰო, მეთერთმეტე წელშია გადამდგარი, — გააწყვეტინა სიტყვა ბაბალემ.

— ჰო და, აკი ვამბობ, ჯერ თითის სიგრძე ბაღლია-მეთქი და ახლავ ისეთს უნარს იჩენს, რომ კაცი ვერ წარმოიდგენს. ეგ რო არ გყვანდეს გუთანზე, სულ უგემური იქნებოდა ჩვენი ხვნა. ამ ქალაქია-დღე ისეთს „ოროველას“ დასძახის და ისე ერეკება წინა ხარებს, რომ კაცსაც და ხარსაც დაღალვას არ გვამჩნევინებს...

ბაბალეს გული სიხარულით თავის ადგილს

აღარ უდგებოდა, როცა ქიტესა ასეთის¹ ქებით ამკობდა სოსოს. სოსო-კი ამ დროს ხბოს ეალერსებოდა და ქიტესას ქებას ყურს არ უგდებდა.

— ხარიც რო ისეთი ჰყავს, ი დალოცვილი! ქედ-მადლიანია, ისე მუყაითად ეწევა, რო ტოლი არა ჰყავს მთელ გუთნეულში.

— ამის გაზრდილია. ექვსი წლისა იყო ჩემი სოსო, ენაცვალოს თავისი დედა, როცა ის ძროხამ მოიგო, და მას აქეთ სულ ეს უფლის. ისე შეუყვარდა, რომ თითქმის ღამე გვერდით მიიბამდა ხოლმე და ისე ეძინა. ყოველს ცისმარე დღეს ახალ-ახალი ბალახი მოჰქონდა და თავისი ხელით აქმევდა.

— კაი ხარი-კი დამდგარა-და... ღმერთმანი, სოსოზე და მაგის ხარზე ორი დღის ანეულიც ალალია. თუ ღმერთმა დარები დაგვიყენა, სწორედ ორი დღის ანეულს გადვუჭიმავე...

— მადლობელი ვარ, ჩემო ქიტესავ, მაგრამ მოდგმეებმა რო არ იყაბულონ? ჩემს სოსოს, როგორც დღის მეხრეს, ერთი დღისა ერგება; ცალ-ხარს კიდევ—ნახევარი დღისა. აი, უღელი ხარი რო მყვანდეს, მაშინ სხვა იქნება: მაშინ ორი დღისა გვერგებოდა.

— რას ამბობ, ადამიანო, რომელი მოდგმე

არ მიყაბულებს?! განა ისინი არა ჰხედავენ, რომ ბიჭი ძალზე მუყაითად ეკიდება?!

— დედი, — დაუძახა სოსომ თავისს დედას: — ძროხას ძუძუებს დაჰკრის, მოვაშორო?

— მოაშორე, შვილო!

— ჰე, ფუჩინო, აბა თუ მოჰშორდეს!.. აბამე, აბამე, რანაირი ღონიერია!..

სოსო აშორებდა ხბოს, მაგრამ ის ისევ ხელიდგან უსხლტებოდა, ძროხის ცურს ჰვარდებოდა და გულიანად ჰლოღნიდა.

— ღმერთმანი, სამი წლის შემდეგ მოზვერი დადგება და ჩემს შვინდას ტოლობას გაუწევს, — სთქვა სოსომ და ორივე ხელი ხბოს კისერზედ მოჰხვია.

— წამოდი, გეყოფა, ხომ ჰხედავ, დედაშენს რძე აღარ უდგა, — უთხრა სოსომ ხბოს და გამოათრია. მაგრამ ხბო ცდილობდა, ისევ გაჰსხლტომოდა ხელიდგან.

— აბა წავიდეთ, სოსო, თორემ ღამის მეხრეები, სანამ ჩვენ გავალთ, გუთნეულს კიდევ მიჰრეკენ, — სთქვა ქიტესამ და თავისს გზას გაუდგა.

— მე თითონ მოვაშორებ, შვილო, — უთხრა ბაბაღემ სოსოს, როცა ის კიდევ ხბოს დაეჯაჯგურა, რადგანაც ხბო კიდევ გაუსხლტა და ახლა მეორე მხრიდგან დაუწყო წოვნა.

სოსომ ხბოს თავი ანება, წამოაწეო ხელი საგუთნე სახრეს და ქიტესას დაედევნა. ცოტა ხანს შემდეგ ქიტესას ამოუდგა მხარში და ორნივე ბაასით წავიდნენ. ბაბალო-კი გაჰყურებდა თავისს იმედს და თავისთვის იძახდა: „ნეტა, ველირსები იმ დროს, რომ ჩემი სოსოც ქიტესასავით დაბინავებული და ცოლ-შვილით გახარებული იყოს!“ თვალი არ მოუშორებია შვილისათვის, სანამ სოსო და ქიტესა საბძელს არ მოეფარნენ...

II

— სადა ხართ, კაცო? — შეჰქმუხნილის სახით უთხრა ქიტესამ ღამის მეხრეებს, როცა იმათ გუთნეული მორეკეს: — აბა მაღლა აიხედეთ, მზე ორი შუბის სიგრძეზეა აწეული.

— სადა ვართ რა, განა ხალიფათასა ეჭამდით! აი, ი ვერანა ხარს დავეძებდით! — მკეახედ უპასუხა ერთმა ღამის მეხრემ.

— რა ვერანა ხარს, რას ამბობ, ბიჭო? — ჰკითხა ქიტესამ.

მეორე ღამის მეხრემ კი ამ დროს თავისი გუთნის ხარები შეაბა უღელში და ელოდა დანარჩენებს, ისინი როდის-ღა შეაბამენო.

— ენდე, ე ბაღლის სამგლე ხარს! — მიუთითა ლამის მეხრემ სოსოზე, რომელიც ამ დროს გაფითრებული გუთნის დედასთან მოვარდა.

— ჩემი შვინდა სად არის? — აკანკალებულის ხმით დაეკითხა სოსო ლამის მეხრეს.

— ჯანაბას! — გულ-ცივად უპასუხა იმან.

— მერე, შე ოჯახ-დანგრეულო, — დაუყვირა ქიტესამ: — თვალები სადა გქონდა? ეხლა აგება თვალები, როცა ჩემი ჯერია?.. შვიდ-უფლივ რა ეშმაკი უნდა ვხნათ!

— ოჯახ-დასანგრეო და არც-რა იცი-რა? — უფრო მაღლა შეჰყვირა იმან: — შვიდ-უფლივ რათა ჰხნამ, იმის საბადლოდ ჩემი ხარი მოგიყვანე.

იქნება ჩხუბიც მოსვლოდათ ქიტესასა და პირველს ლამის მეხრეს, რომ მეორე ლამის მეხრე არ ჩარეულიყო ლაპარაკში და პირველი იქით არ წაეყვანა.

— რა გულ-არეული რამა ხარ, კაცო, — უთხრა მეორე ლამის მეხრემ: — შენზე უფროსმა რო სიტყვა გითხრას, როგორ არ უნდა დაუთმო?

სოსო კი იმ ლამის მეხრეს თავს არ ანებებდა და მალ-მალე დაეკითხებოდა:

— კაცო, რატომ არ მეტყვი, სად დაგრჩათ ჩემი ხარი?

— თავი დამანებე, ბაღლო, თორემ, აი, იღვთიშობლის მადლმა, ისეთ ალიყურს გაქმნე ამ გაჯავრებულს გულზედ, რომ ხარი-კი არა, თავიც დაგავიწყდეს! — შეუტია ღამის მეხრემ.

— რათაო, ე, რატომ არ მეტყუვი?! — ტირილით უთხრა სოსომ.

პირველი ღამის მეხრის მაგიერად მეორემ უამბო სოსოს ღამის ხარი საითაც ჰყოლოდათ და სად დარჩენოდათ იმისი შეინდა. სოსომ მაშინვე დააპირა საძებნელად წასვლა, მაგრამ ქიტესამ არ გაუშვა, რადგანაც წინა ხარების გამომრეკი აღარავინ ეყოლებოდა. ისიც ძალუნებურად დარჩა, მაგრამ სოსო ის სოსო აღარ იყო, როგორიც დილას ქიტესამ აგვიწერა. სამხრობამდე ერთხელაც არ შემოუძახნია „ოროველა“ და ხარებსაც ისე მუყაითად არ ეკიდებოდა, როგორც წინად. ქიტესა მალ-მალე წასახებდა ხოლმე: „აბა, ჩემო სოსო, ნუ მოგიწყენია, ერთი შენებური „ოროველა“ შემოსახე“-ო, და თან ანუგეშებდა: „რისა გეშინიან, შე კაი კაცო, ხარს არა უშავს-რა! ის თითონვე მოვა დილაზე და ან საღამოზე“-ო. მაგრამ ამისთანა ნუგეში სოსოსთვის ნუგეში არ იყო. „ამაღამ რომ ჩემი შეინდა უპატრონოდ მიწოდორში გაუშვა, — ჰფიქრობდა სოსო, — ხო მგლები შემო-

კამენ და მერე?.. მერე?..“ „ვინ იცის, — ჰფიქრობდა სოსო, როცა სადილს შემდეგ ისევ უღელზედ შეჯდა და პირველს კვალს უვლიდნენ: — იქნება მგლებმა კიდეც გამოთაშვეს ჩემი შვინდა!“ სოსოს ამ ფიქრზედ გული ამოუჯდა და ცრემლები ველარ შეიმაგრა. თითქოს იმის ჯავრს სხვებიც თანაუგრძნობენო, ყველანი რალაცნაირად დაღონებულები და ღრმად ზაფიქრებულები იყვნენ. ასე გაჩუმებულები ხან ერთს კვალს აუვლიდნენ და ხან მეორეს ჩამოუვლიდნენ. მარტო, როცა ერთს კვალს ბოლოს ან თავში გავიდოდნენ და მეხრეები უღლიდგან ჩამოხტებოდნენ და ქიტესაც გუთანს აუგდებდა, მაშინ თუ ამოიღებდნენ ხმას, ისიც ხარებს ან კამეჩებს გამოეხმაურებოდნენ, რომ ახლა მეორე მხრის კვალში ჩაეყენებინათ, თორემ დანარჩენს დროს, რაკი კვალში ჩადგებოდნენ, სულ გაჩუმებულნი იყვნენ. ხარებიც ცოხნითა და კუდის ქნევით მიიზლაზნებოდნენ და სჭიმავდნენ ჭაპანს. მზე-კი თან-და-თან ზემოდ იწევდა და ისე აცხუნებდა, რომ ზოგი კამეჩი გააღეჟა და პირიდგან ენა გამოაყოფინა.

— ეს ოხერა, რა ნაირად ჩამოცხა და იკბინება, უთუოდ გაავდარდება! — წამოიძახა მეორე ღამის მეხრემ.

როცა სამხრობისას გუთნეული გამოუშვეს, იქვე თელის ქვეშ რძის კორკოტს შემოუსხდნენ და ჭამა დაუწყეს საჭმელს, რომელიც ქიტესას თოთხმეტის წლის თეკლემ ის-ის იყო მოუტანა.

— წვიმისაგან ღმერთმა დაგვიფაროს, ჯერ არ გვეჭირება! — უბასუხა ქიტესამ და ერთი დიდი ლუკმა მადიანად ჩაიდო პირში. საჩქაროდ გადაყლაპა და მერე თეკლეს მიჰმართა:

— ეე, შენი მამა ცხონდეს, თეკლე, ე რა გემრიელი რძის კორკოტი გაგიკეთებია! შენ გააკეთე, შვილო, თუ დედა-შენმა? — ჰკითხა ცოტა ხნის შემდეგ ქიტესამ.

— მე, — ჩუმად წამოიძახა თეკლემ და თან თავ-ჩალუნულს ეღიმებოდა.

— იმიტომ არის ესე გემრიელი, რო შენ გაგიკეთებია! — წამოიძახა მეორე ლამის მებრემ.

ამ სიტყვების გაგონებისათნავე, თეკლე სულ ერთიან წამოწითლდა. აქამდის ფეხზე იდგა, ეხლა-კი დარცხვენით თავის მამის ზურგს უკან ჩაჯდა და კარგა ხანს მალლა აღარ აუხედნია.

ყველანი ჭამაში გაერთვნენ. ზოგმა მეორე ჯამიც მიიმატა და ხელმეორედ შეუდგა ჭამას. მოქანცული გუთნის ხარიც იქვე დაყრილიყო

და უმადურად იცოხნებოდა. ზოგი ისე დაღალულიყო, ნამეტნავად კამეჩები, რომ კუდის გაქნევის თავი აღარა ჰქონდათ და ფშუილით ბუზებს ძლივს-ღა იგერებდნენ.

— შენ გენაცვალე, ჩემო სოსო, ეგრე დაღონებული რაღა ხარ და პურს არა სჭამ? — ჰკითხა თეკლემ, როცა სოსოს თვალი შეასწრო..

სხვებმა მაშინ-ღა მიაქციეს ყურადღება და დაინახეს, რომ სოსოს თავის ჯამისათვის ხელი არ ეხლო და ისე გაჩუმებული და თავ-ჩაღუნული იჯდა.

— ე ბაღლი დღეს მშიერი მოკვდება, მაგას არც სადილობას უქამია რამ. — სთქვა პირველმა ღამის მეხრემ, რომელსაც სოსოს უმანკო და დაღვრემილმა სახემ ამაყი გული მოუღებო.

— ე რა ღმერთი გაგვიწყრა და მაგის ხარი დავკარგეთ! — განაგრძო ისევ იმან. — სოსო, თუ დილაზედ შენი შვინდა აქ არ მოვიყვანო, მაშ კაცი ნულარ ვყოფილვარ!

სოსო აქამდის გაჩუმებული იყო და სულ თავის შვინდაზედ ჰფიქრობდა. ეხლა, როცა ყველამ იმას შეჰხედა და სიბრალულის თვალთ დაუწყეს ყურება, ტირილი მოუვიდა და ცრემლები ველარ შეიმაგრა.

— ჩემო ქიტესო, ეხლა მაინც წავალ სა-

ძებნელად? ჩემ მაგიერად აგერ, აი, მეხბორეს გამოვგზავნი? — ტირილით ეხვეწებოდა ქიტესას.

— კარგი, შვილო, წადი, მაგრამ ქალაში-კი არ გაება და არ დაგიღამდეს.

— ე წყლის პირს დაჰყევი, მანდ ეგდება სადმე. თუ მანდ არ იყოს, ქალის პირას, გრილოში იქნება, იქ მოძებნე, — ურჩია პირველმა ღამის მეხრემ, როცა სოსო სიხარულით წამოვარდა ფეხზე, რაკი ქიტესასაგან ძებნის ნებართვა აიღო.

— მოიცა, შენ გენაცვალე, ჩემო სოსო, პატარა შექამე რამე, — უთხრა თეკლემ, — თორემ მშიერი მოჰკვდები.

— არა მშიან.

— ცარიელი კორკოტი მაინც დახვრიტე, აი, რა გემრიელია! იჰ, იჰ! - თეკლემ აიღო საესე ჯამი ხელში და რამდენიმე კოვზის პირი შეხვრიტა. მერე ჯამი სოსოსთან მიიტანა და გაუშვირა. სოსომ უარი ვეღარ უთხრა და საჩქაროდ დააცარიელა ჯამი...

სოსომ და მეორე დღის მეხრემ გუთნის ხარი აშალეს და წინ გაირეკეს. ღამის მეხრეები გუთნის დედით თელის ქვეშ წამოწვნენ და ძილს თავი მისცეს. თეკლემ-კი საჩქაროდ ჯამები ჩაალაგა ხურჯინში და შინისკენ გაეშურა.

— ბიჭო, გუთნის ხარი არ დააგვიანო, ჩქარა მორეკე, თორემ ველარას მოვხნავთ, კიდეც დაღამდება! — გასძახა ქიტესამ მეორე დღის მეზრეს, როცა ისა და სოსო თელას კარგა დაჭმორდნენ.

III

კარგა შეღამდა. ცა საშინლად მოიღრუბლა და განრისხებული სახე მიიღო, თანდათან უფრო იკმუხნებოდა და დედამიწას მუქარით ჩამორუხრუხებდა. ხან ერთს ცისკიდეს, ხან მეორეს გველივით გაიკლაკნებოდა ელვა და ერთს წამს გაასინათლებდა ხმელეთს, თითქოს ცას სურს თვალი გადაავლოს ქვეყანასაო. დედამიწა-კი ძრწოდა განრისხებულის ცის დანახვით და რაღაც საშინელებას ელოდა. ჩამი-ჩუმი არსაიდგან ისმოდა. ის ფრინველნიც, რომელნიც ისე სიხარულითა და ჟივილ-ხივილით მიეგებნენ დღის სინათლეს, ეხლა სადღაც მიმალულიყვნენ და ხმას არ იღებდნენ; ზოგს მათგანს ხშირი ფოთლები მოენახა და ცდილობდა ამ ფოთლების შემწეობით აეცდინა ის ვაება, რა ვაებასაც ცა უქადოდა. აგერ ბელურები ჯაგის ქვემო ტოტებზედ ჩამწკრივებულან და ერთმანეთს რასღაც ჩასჩურჩულებენ. ამ ჩურჩულზედ იქვე ჯა-

გის ძირს განაბული კურდღელი აცქვეტს ყურებს და სიფრთხილით გადაავლებს თვალს გარეშემო მიდამოს. აგერ, ეშმაკი ქედანი მუხის ფულუროს შეჭფარებია და საწყალს გვრიტს-კი, რომელიც იქვე ფულუროს პირს ჩამოსკუპებულა, აღარ უშვებს თავისთან და განრისხებული ცის ანაბარა სტოვებს. სხვა სულდგმულთა მოუნახავთ თავშესაფარი და აქ ელიან ცის რისხვას. მგელსაც-კი, ამ ღამით მოწანწაღე ცხოველს, მოუძებნია სორო, კურთ-უკუღმა შემძვრალა და იქიდგან გამოაკვესებს თვალებს. ყველა სულდგმული უფრთხის და ემალება განრისხებულს ცას. მარტო ერთი სულდგმული არ უფრთხის და გულ-მოდგინედ რასლაც დაეძებს. ეს სულდგმული სოსოა, რომელიც სამხრობისას წამოვიდა თავის შვინდას საძებნელად, მაგრამ ჯერაც ვერ უპოვია. თუმცა მთლად შემოიარა წყლის ნაპირები, მაგრამ იმის კვალიც ვერ იპოვა და აი ეზლაც შუა ქალაშია და სასოწარკვეთილებით იძახის: „შვინდავ, ფშვიე...ე...ე, ჩემო შვინდავ!“ მაგრამ პასუხი არსაიდგან მოესმის!

„ამ ბნელში სადღა წავიდე და სად მოვინახო?! არ ვიცი, რა ექნა?!“ აკანკალებულის ხმით იძახდა სოსო.

უეცრად შედგა, თითქოს რისლაც ფაჩუნი მოესმა. სახე გაუბრწყინდა და გულს იმედი ჩაესახა. სულ ერთიანად სმენად გარდაიქცა. და თავი იქით გადინხარა, საიდგანაც ფაჩუნი მოესმა.

„შვინდავ!“ — აჩქარებით და დაბალის ხმით წამოიძახა და უფრო გატვრინდა. რამდენსამე ხანს ისე გატვრინებული იდგა. მაგრამ გარშემო ისევ წინანდებური სიჩუმე ჰმეფობდა და არა ხმაურობდა-რა.

„შვინდავ, შვინდავ... სადა ხარ?!“ გასძახა ერთი კიდევ და როცა დარწმუნდა, რომ იმედი ტყუილი გამოდგა, მერე ლაპა-ლუპით ცრემლები გადმოუყარა.

ამ დროს ცა ერთის კიდიდგან მეორემდე გაიხსნა და მთლად არე-მარე ერთს წამს გაანათა... შემდეგ ერთი ისეთი დაიქეჩა, რომ კაცს ეგონებოდა, ცა სულ ერთიანად გადმოანგრიაო. ბევრი მძინარე დააფეთიანა ამ ქეჩამ და პირჯვარი დააწერინა. სოფელში ძაღლებმა ღმუილი შეჰქნეს, ქალაში-კი ყველა სულდგმული შეირყა და ხმაურობა მორთო. თითქოს ამ ცის დაქეჩებას ელოდა ქარიო, უეცრივ დაჰქროლა ძლიერმა ზენა-ქარმა და მთელი ქალა ერთ წამს ააშფოთა: ხეებს ქრიალი დააწყებინა, ფოთლებს

შრიალი. ერთის ხიდგან მეორეზედ მარდათ
 ჰხტოდა და გაჰქონდა შუილ-ზუილი. ცამ-კი
 ელვას და ქუხილს უფრო უმატა. ცოტა ხნის
 შემდეგ წამოუშინა ხშირი და მსხვილი წვიმა,
 რომელშიაც ჯერ წვრილი და თითო-ოროლა
 სეტყვა ერია, შემდეგ-კი წვიმა მთლად სეტყვად
 გადაიქცა და ხეების ტოტებს ლაწა-ლუწი აუ-
 ყენა. ქარის შრიალი და ზუილი, ხეების ქრია-
 ლი და ტოტების ლაწუნი, თვით სეტყვის ხუ-
 ვილი სულ ერთად აირია და რაღაც გამოურ-
 კვეველი და საშინელი ხმაურობა ასტყდა შუა
 ქალაში, სადაც ეხლა სოსო ერთის ხის ძირს
 ქვენა მხრით ამოჰფარებოდა. სოსოს უეცრად
 მოესმა დიდი ზარის გუგუნის, რომელსაც იმის
 სოფელში სეტყვის მოსვლაზედ დაუწყეს ხში-
 რი რეკვა იმ იმედით, რომ სეტყვას გაღი-
 ლებსო. დიდის ზარის გუგუნს წვრილის ზარე-
 ბის წკრიალიც მოჰყვა და ამ გამოურკვეველმა
 და შემადრწუნებელმა ხმაურობამ უფრო გამო-
 ურკვეველი ხასიათი მიიღო. სოსომ მოიხადა
 ქუდი, ცრემლიანის თვალთ რამდენჯერმე წა-
 მოიძახა: „ღმერთო, შენ მიშველეო!“ და პირ-
 ჯვარი გადაიწერა. ბოლოს ამოიოხრა და გულ-
 საკლაოდ ხმა-მალლა დაიძახა: „ვაიმე, ჩემო
 შვინდავ!..“

IV

რაკი ჯავრი ამოიყარა, ცა დაიშაშრა და უჯრებად დაიწყო, ვარსკვლავებმა გამოიხედეს და ბჰყვრიალი დაიწყეს. ცოტა ხანს შემდეგ ცა სულ ერთიანად მოიწმინდა. მარტო ალაგ-ალაგ ღრუბლის პატარა ნაგლეჯები-ღა იყო მიკრული, რომელიც თანდათან ფერსა ჰკარგავდა და გაუ-რბოდა ღამის მნათობს, რომელმაც აგერ მთის წვერიდგან თავი ამოჰყო და თეთრად შემოსილს ქვეყანას მკრთალი ნათელი მოჰფინა. შესაბრა-ლისს სურათს წარმოადგენდა ამ დროს ქალა, სადაც მთლად გაწუწული და გაზუნზლული სო-სო დააფლატუნებდა და სიცივისაგან კანკალი გაჰქონდა. ერთი ხეც აღარ მოიძებნებოდა მთელს ქალაში, რომ ან ფოთოლი და ან ნორჩი ტო-ტი შერჩენოდა. სულ ძირს იყო გაფენილი და მიწასთან გასწორებული. ვინ იცის, რამდენს ფრინველს და პატარა გარეულ ნადირთ, უსა-ფაროდ დარჩენილთ, თავი გაეჰეჰა და სამუ-დამოდ გამოესალმა წუთი-სოფელს! ეხლა იმათი სხეული ფოთოლთან ერთად არის არეული. აგერ, ერთს ამისთანა დამახინჯებულს გვრიტის სხეულს სოსომ ფეხი წამოჰკრა და ხელში აი-ლო... ამან უფრო მწარე ფიქრები აუშალა სა-

ცოდავს სოსოს: „იქნება, ჩემი შვინდაც ეხლა ამ გვრიტივით თავ-გატეხილი გდია სადმე და მგლები ჰხარობენ იმის ხორცითაო“, — ჰფიქრობდა სოსო და თან ცრემლებს აფრქვევდა. ამ მწარე ფიქრებში გართულმა, გაიარა ხშირი ჯალა და მეორე ნაპირს გავიდა. საცოდავი აქ შესდგა და იმედის გადაწყვეტით გაჰხედა ჯალას. რამდენიმე წუთი დაჰყო ასე გაჩუმებულმა და და ჩაფიქრებულმა: „განა ჩემს შვინდას ველარა ვნახავო?!“ და გაშტერებით უმზერდა ჯალას.

— შვინდავ, შვინდავ, ფშვი...ე...ე, ჩემო შვინდავ! — უეცრად ისეთის ხმით წამოიძახა, რომ, ხეებს რომ გული და გრძნობა ჰქონოდათ, ისინიც ტირილს დაიწყებდნენ.

— მმუ...უ...მმუ...უ...უ?! — პასუხად მოესმა იქვე ახლოდგან რაღაც ზმუილი და ფაჩუნი.

— ჰა... შვინდავ, შვინდავ... ისაა... — ზედი-ზედ ისროდა სიტყვებს სოსო და ძლივს-ღა ჰსუნთქავდა.

— მუუ...უ... მუუ...უ... — თანდათან უფრო ახლო მოისმოდა ზმუილი.

— ჩემო შვინდავ! ჩემო შვინდავ!.. — ძახილით გაექანა სოსო იქით, საიდგანაც ზმუილი მოისმოდა.

ამ დროს ჯალის პირას მშვენივრად დარ-

გვალებული და ჩასუქებული შვინდა-ფერის ხა-
რი გამოჩნდა.

— შვინდავ!... — მიჰვარდა სოსო და კოცნა
დაუწყო.

ხარიც აღერსით შეჰზმურდა გახარებულის
სოსოს და კოცნის მაგივრად პირს ულოკავდა.

1892 წ.

ჰამ-ხანის სურათი

(ფსიხოლოგიური ეტიუდი).

ლამის ორი ჟამი იქნებოდა, როცა სოლო-
მონ ბერიკაშვილი უეცრად ლოგინში წამოჯდა
აღშფოთებული და ერთს ადგილს დააცქერდა.
რამდენსამე ხანს გაშტერებული იჯდა, თითქოს
ჯდომელას ჩაეძინაო, შემდეგ საჩქაროდ მოი-
ფშენიტა თვალები და სთქვა: „სიზმარი ყოფი-
ლა“-ო. მერე მძიმედ მიესვენა ბალიშზედ და
ხვრინვა ამოუშვა. იმისს ტკბილს ხვრინვას ბანს
აძლევდა ერთის მხრით კედლის საჯამის განუ-
წყვეტლივი კაკუნი და მეორე მხრით—ლამის
ლამპრის შრიალი... მაგრამ, სამწუხაროდ, ამ სა-
ამურს „ტრიოს“ ერთს ჟამზე მეტი ხანი არა
ჰქონდა. კედლის საჯამემ სამჯერ წამოაწკარუნა
და სწორედ იმ დროს სოლომონიც დაქრილი
მშველივით წამოვარდა ლოგინიდან და აჩქა-
რებულად დაიწყო სიარული ნოხით დაფენილ
იატაკზედ.

—ახა, ღმერთო! ამისთანა საშინელება-ლა
იქნება რამე?..—სირბილის დროს აკანკალებუ-

ლის ხმით ჰყვიროდა და თან ხელებს აფათუ-
რებდა. — პირში მაფურთხებდნენ!... მე... მე...
იმოდენა ხალხში დამდგომოდნენ და მარცხვენ-
დნენ!... ნეტავი ხალხი მაინც არა ყოფილიყო
და რაც უნდა ექნათ!

ნაწყვეტ-ნაწყვეტათ ამბობდა სოლომონი
და მეტის აღელვებისაგან იმისი გული ადიოდა
და ჩადიოდა და საშინელი ბაგა-ბუგი გაჰქონდა,
რაიც სუნთქვას უხუთავდა და ლაპარაკს უშლიდა.

— მიყვიროდნენ, — განაგრძო სოლომონმა:
— რატომ პირობა არ შეასრულო, შე უსირც-
ხვილოვო, შე უსვინიდიდისოვო!... ჰმ, ჰმ!... იმ მას-
ხარებმაც მე უნდა მარცხვინონ?!. პირობა რა-
ტომ არ შეასრულო? ჰმ! — სოლომონმა მწა-
რედ გაიღიმა: — მერე რა პირობა! იმისთანა სუ-
ლელუორის პირობის აღსრულება შესაძლებე-
ლია?! განა შეიძლება კაცმა თავის ცხოვრე-
ბაში -ის აზრები გაატაროს, რომელსაც ბავშვო-
ბის დროს, ოცნებობით გატაცებული მაღლა
ფარდებში ფრენის დროს, გაიძახის და რომ-
ლის აღსრულებაზე ფიცსა და პირობასა სდებს?!
ცხოვრების ყოვლად უმეცარნი, იმ დროს გავი-
ძახით, ამასა და ამას გავაკეთებთ, ასე და ასე მო-
ვიქცევითო; სიამოვნებით ფიცსა ვსდებთ, მაგ-
რამ იმ აზრების, იმ ფიცის აღსრულება ყოვ-

ლად შეუძლებელია. მაშინ ის გატაცება ამის-
თანა აზრებით იმისთვის არის ისე ტკბილი,
რომ ოცნებაა და არა სინამდვილე; თორემ სი-
ნამდვილე რომ იყოს, ისე ტკბილი აღარ იქ-
ნება. შესაძლებელია იმ პირობის აღსრულება,
რომელიც ძალას გვატანს, რომ ჩვენის მოქმე-
დების ასპარეზად სოფელი გავიხადოთ, აღვად-
გინოთ დაცემული ხალხი, გავანათლოთ, ამო-
ვუდგეთ მხარში, იმათთან ერთად ვიტანჯოთ
და ამ ტანჯვით და შრომით, როგორც მაშინ,
ოცნების დროს, გავიძახდით, ვისიამოვნოთ? თუ-
კი ტანჯვითა და შრომით შესაძლებელია ისიამოვნოს
კაცმა, მაშ რაღად გვინდა შევუმოკ-
ლოთ იმ ტანჯულთა და მშრომელთ ტანჯვა
და შრომა? ეჰ, ბევრი იმისთანა სისულელე წარ-
მოგვითქვამს და გვიყვირნია, მაგრამ იმათი შეს-
რულება ყოვლად შეუძლებელია! ვინც ამას
ასრულებს, მე ვიცი, იმისთანა სიკეთეს შეეყ-
რება, რომ მეტი აღარ იქნება. განა აქნამდის
ვერ დარწმუნდნენ, რომ განათლებული კაცი
სოფელში გამოტვინდება, გამოყრუვდება და ვე-
რას გაარიგებს? სულელები, სულელები! სხვა-
საც არცხვენენ, პირში აფუროთხებენ გამოფხიზ-
ლებისათვის, ოცნებიდგან გამორკვევისათვის.

სოლომონი ამ მსჯელობის დროს მშვიდდებ-

ბოდა და აჩქარებულს სიარულს უკლებდა. ბოლოს, ისე დამშვიდდა და გულმა ისევ ჩვეულებრივ დაუწყო მუშაობა, რომ კაცი ველარც-კი შეატყობდა, თუ ამ რამდენისამე წუთის წინ ისე გაშმაგებული და გაბრაზებული იყო ცუდის სიზმრის გამო. ცოტა ხანს კიდევ სიამოვნობდა ბოლოთის ცემით და შემდეგ საწოლთან შეჩერდა. შეჩერებას გულალმა გადაწოლაც მოჰყვა. თუმცა დამშვიდდა, მაგრამ ძილი მაინც გაუფრთხა და, გულალმა გადაწოლილი, ათას ნაირს ოცნებასა და ფიქრს მიეცა. სოლომონმა გადაავლო გონების თვალს თავის წარსულს, თავის სტუდენტობის დროის ცხოვრებას.

ბევრი რამ კარგი მოაგონდა სოლომონს იმ ცხოვრებიდან და ამ მოგონებამ ძალიან კარგს გუნებაზედ დააყენა. მოაგონდა ის საღამოც, როდესაც ამხანაგებმა უკანასკნელი ეგზემენის შემდეგ ერთმანეთთან გამოსამშვიდობებლად ნადიმი გამართეს. დასაწყისიცა და დასასრულიც ამ საღამოსი ისე ნათლად წარმოუდგა სოლომონს, თითქოს ლოგინზედ-კი არ არის გადაჭიმული, ამხანაგებს შუაა და იმათთან ერთად მუსაიფობს და მხიარულობსო. აგერ, თავის ამხანაგის ის პატარა ოთახი, რომელშიაც ძლივს ეტეოდნენ სტუდენტობიდან იმ დღეს გამო-

სული ამხანაგები; აი, ის მაგიდაცა, რომელზედაც ლუდითა და არყით სავსე ბოთლები და ცარიელი ჭიქები ეწყო, რადგანაც ჯერ კიდევ რამდენიმე ამხანაგი არ მოსულიყო და ამათ მისვლას-ლა ელოდნენ, რომ ჭიქები გაეცხოთ... აი, დანარჩენებიც მოვიდნენ. ეხლა უფრო გამხიარულდა ოთახი; ეხლა უფრო სხვანაირი ფერი დაედო ამხანაგების წრეს, ეხლა ერთმანეთის სადღეგრძელოს სმენ და მხიარულობენ. ბაასი უფრო გაცხოველდა, რომელიც ხან და ხან, ხაერთო სიმღერებისა გამო, შესწყდებოდა ხოლმე. ასე და ამ გვარად წამი წამს მისდევდა, ჟამი ჟამს და შუა ღამე ისე გადავიდა, რომ ვერც-კი შეიტყვეს. ბოლოს, ერთი მათგანი წამოდგა, აიღო ხელში სავსე ჭიქა და ლაპარაკი დაიწყო. დანარჩენთ სული განაბეს და სმენად გადაიქცნენ.

„ამხანაგებო, — ასე დაიწყო ორატორმა: ვინ იცის, ეს უკანასკნელად ვართ ერთად შეყრილნი, უკანასკნელად ვხედავთ ასე შეკრებილს ერთმანეთს! დღეს, ხვალ, ზეგ სათითაოდ გავეშურებით ჩვენის ბუდეებისაკენ, ჩვენის ქალაქებისაკენ, ჩვენის სამშობლოსაკენ, სადაც სიხარულით და გულის ფანცქალით მიგველიან ჩვენი მშობლები; ჩვენი ძმები და ერი. ვინ წარმოიდ-

გენს იმათს სიხარულსა და აღტაცებას, როდესაც თვალს მოგვკრავენ? განა მარტო ჩვენი ნახვა. გაახარებსთ, განა მარტო ჩვენი ხილვა დააკმაყოფილებსთ? არა და არა! მარტო ჩვენი ხილვა არა კმარა იმათთვის. ისინი უფრო სხვა რასმე მოელიან ჩვენგან, უფრო სხვა დიდ მოვალეობას გვდებენ კისერზედ, რომლის პირნათლად აღსრულებაც ჩვენის მხრით საჭიროა. აბა, ყოველმა ჩვენგანმა მიიხედოს უკან, რას დაინახავს? დაინახავს ერთ უზარმაზარ მთას, კავკასიონის მთებზედ უმაღლესს (ამ სიტყვების ხსენებაზედ იმან სოლომონსა და სხვა იქ მყოფს ორს ქართველს სტუდენტს გადაჰხედა და გაუღიმა), იმ ნივთიერებისაგან შემდგარს, რომელიც ჩვენს გამოზრდაზედ ჩვენმა ტანჯულმა ერმა, ჩვენმა მშობელმა ერმა ცრემლითა და ოფლით შეადგულა. განა ამას შემცირება, ამას სამაგიეროს გადახდა არ უნდა? განა ეს ამოდენა მთა ვალად უნდა გვედოს კისერზედ? არა, თუ კაცნი ვართ და გვსურს კაცის სახელის ტარება, უნდა ვეცადნეთ, რომ ერთი-ორად მივუწყოთ ჩვენ ტანჯულთ. ვიცი, ყველანი დამეთანხმებით, მაგრამ აი საქმე ის არის, რა გზით, რა საშუალებით, როგორ უნდა ვიშრომოდეთ ცხოვრებაში, რომ სამაგიერო გადავუხადოთ

ჩვენის მოქმედებით, რადგანაც ყოველს მოქმედებას არ მოაქვს სასურველი სარგებლობა. აი, ამისათვის მე მსურს, ჩემი აზრი წარმოვსთქვა იმის შესახებ, თუ რა უნდა ვაკეთოთ ცხოვრებაში, რომ თვალსაჩინო სარგებლობა მოვუტანოთ ერს, და ამითი მოვიშოროთ ის ვალი, რომელიც კისრად გვაწევს“. ამას შემდეგ ორატორმა დაწვრილებით განმარტა მომავალი მათი მოღვაწეობა.

სოლომონი ამ დროს ისე გატვრინებული იყო და გადაწოლილი თავის ლოგინში, თითქოს იმისი ამხანაგი ეხლა ლაპარაკობდა და არა მაშინ. „იქნება,—მოესმა სოლომონს თავის ამხანაგის სიტყვებიც:—იქნება, მოხელეებათ ყოფნით, რომელსამე დაწესებულებაში სამსახურით რამე სარგებლობა მოვუტანოთ? არა მგონია, რომელმამე თქვენგანმა სთქვას: „იქნებაო“, რადგანაც კარგათ ვიცით, რომ სამსახურში შესვლისათანავე ისეთ თანამდებობას არ მოგვცემენ, რომ ამ თანამდებობის საშუალებით რაიმე კეთილი მოვიმოქმედოთ. ხომ ასეა: თუ გინდა სამსახური, უეჭველად პირველი საფეხურიდგან უნდა დაიწყო და მერე თანდათან ზემოთ წახვიდე. პირველის საფეხურიდგან სამსახურის დაწყება ჩვენთვის-კი შეუძლებელია... არა, შესაძ-

ლებელია, მე იმას არ ვამბობ, ვითომც ვერ შევსძლებთ-მეთქი, ან კიდევ არავინ მიგვიღებს... არა, შესაძლებელია, მაგრამ ეს „შესაძლებლობა“ გამოყრუებას, გამოტვინებას ეთანაბრება, რადგანაც სამსახურში პირველი საფეხური ისეთი ეკლიანია, ისე არიან დატვირთულნი ამ საფეხურზედ მდგომნი, რომ გამოტვინება აუცილებელი შედეგია. ხომ ასეა: თითქმის მთელის დაწესებულების მეხანიკური ტვირთი პირველ საფეხურზედ მდგომთ, ეგრედ წოდებულ „გადამწერელთ“ აწევსთ კისერზედ. ეს ტვირთი-კი ისე მოქმედებს კაცის გონებასა და გრძნობაზედ, როგორც ქლეჩი ფილტვებზედ. კაცს ისე შეუმჩნევლად, ნელის ნაბიჯით, იმ მდგომარეობამდის მიახწევინებს, რომელსაც „გამოჩურჩუტება და გამოტვინება“ ეწოდება. საქმეც იმნაირად არის დაყენებული, რომ ვიდრე გამოჩურჩუტებას და გამოტვინებას არ შეგატყობენ, ვიდრე თავიანთებურად არ მოგაწყობენ და არ მოგმართვენ, წარმატებას არ გალირსებენ და ამასთან დროსაც არ მოგცემენ, და აბა ახლა თქვენ თვითონ წარმოიდგინეთ, გამოფიტებული რაღას გააკეთებს? ყველას გეყოლებათ ის საცოდავი „გადამწერლები“ ნანახი. ისეთი გამორეცხილი და გამოშრეტილი,

ყოველსავე აზრის გამომეტყველებას მოკლებული თვალები აქვს, რომ კაცი პირველ შეხედვაზედვე შეატყობს, თუ რა საქაჯავში არის გამოსუტურებული. თუ ამნაირი თვალები არ გინახავსთ, მაშ ნაშუადღევის ორიდგან ოთხ საათამდე დადექით რომელიმე დაწესებულების კარებთან და ადვილად შეგიძლიანთ ნახოთ... ოჰ, რა თვალებს ნახავთ!.. ეხლაც ვხედავ ამ თვალებს; აი, თითქოს ამ ჭიქიდგან გამოიციქრება და უაზროდ ეცეცება!.. დახუჭე, დახუჭე, თქვენი გულ-გრილად ნახვა არ შემოიძლიან!..“

„აბა, გინდათ, თქვენც ამ დასში ჩაეწეროთ?..“ — ეს სიტყვები რომ მოაგონდა, სოლომონი შეიკმუხნა და ხელები გაათათურა: „ეგ ტყუილია, მეც ვიყავი ცოტა ხნით, მაგრამ არ გამოვტვინებულვარ.“ ამ სიტყვების შემდეგ სოლომონს მოაგონდა ახლა სამსახურში შესვლა, — ის დრო, როდესაც უმაღლესი სწავლით აღჭურვილი დაბრუნდა სამშობლოში, მაშინვე ტფილისისკენ გაეშურა სამსახურში შესასვლელად და ჩქარაც შევიდა თავის დედიდამარამის წყალობით, რომელიც ფრიად განთქმული იყო (ჭკუით და გონებით-კი არა, ამ თვისე-

პით ტფილისში დედაკაცი ძნელად გაითქვამს სახელს), თავისი სილამაზით.

მარიამი მართლაც ისეთი ლამაზი იყო, ძნელად თუ რომელიმე წვეროსანი გულ-გრილად დაუწყებდა მზერას. იმის დანახვაზედ კაცს, ღრმად მოხუცებულსაც-კი, პირში ნერწყვი მოუვიდოდა და თუ პირს მაგრად არ მოჰკუმავდა, იქნება ნაკადულივით დორბლსაც გადმოეხეთქნა. ამისთანა სილამაზისა იყო დედიდა მარიამი და აბა რომელი თავხედი უფროსი არ ასრულებდა იმის თხოვნას!

აი, სწორედ ამ დედიდა მარიამმა შეაყოფინა თავი ერთ დაწესებულებაში, სადაც ეხლა კარგი ადგილი უჭირავს, თუმცა-კი ექვსი თვე უჯამაგიროდ იყო და უბრალო გადამწერლის თანამდებობას ასრულებდა; მაგრამ ექვსი თვეც საკმარისი იყო, რომ სოლომონის თავის ჩარხები ისე მოეწყოთ, როგორც სურდათ, ან როგორც სხვა იქ მსახურების თავი იყო მოწყობილი. იმ ექვსი თვის განმავლობაში იმნაირად მოიმართა და ისე მოეწყო, რომ სხვა თავის ძმებს არ ჩამოუვარდებოდა. დაწესებულების ადამის ჟამის დროს მიღებული წერილების ფორმები ისე შეითვისა, რომ კალმით, ხელი რომ ისეც გაექნია, მაშინვე „მაქვს პატივი,

წარმოგიძღვნათ... და ამასთანავე უმორჩილესად
გთხოვთ...“ და სხ. გამოიხატებოდა. იმისი თავი
გამადიდებელის შუშითაც რომ გაგესინჯათ, ამა-
ზე მეტს ვერას ჰპოვებდით; მაგრამ სოლომონი
ამას გამოტვინებას არ ეძახდა და აი ამისთვის
წარმოსთქვა ეხლა ის წინააღმდეგი აზრი, არ
გამოვტვინდიო, როცა თავის ამხანაგის უკანა-
სკნელი სიტყვები მოაგონდა.

ამას შემდეგ სოლომონი ისევ გატვრინდა
და გონების თვალი ისევ იმ საღამოს დაუბ-
რუნდა. „...მაშასადამე,—მოაგონდა სოლომონს
ისევ თავისი ამხანაგის სიტყვები,—ჩვენ ამ ეკ-
ლით სავსე გზაზედ ბევრი გაქირვება, ბევრი
უსამართლობა დაგვატყდება, მაგრამ, რაც ძა-
ლი და ღონე შეგვწევს, უნდა ვეწინააღმდეგოთ
ამ უსამართლობას, ამ გაქირვებას. ეკლიანი
გზაა, მაგრამ ფხიზელია და სიფხიზლე ხომ ადამი-
ანის ერთი საუკეთესო განძთაგანია; მაშ ნუ
შევუშინდებით ამ ეკლიანს გზას, ზედ ვიაროთ,
თუ რამ უბედურება შეგვემთხვა, რაც ხშირად
მოსალოდნელია, ჩვენც ისე მოვიქცეთ, რო-
გორც მთავარ-ანგელოზი ურჩევს თავის ქვე-
შევრდომთ „ფაუსტში“:

„რაც არ მოგწონთ, უარყევით,
რაც გაშფოთებთ უცნაურად,

ნუ მოითმენთ, ყოველ ძაღას .

წინ დაუხვდით ვაჟკაცურად.“ *)

„ამით ვათავებ ჩემს სიტყვებს და ამასთანავე კიქასაცა ვცლი.“

სოლომონს მოაგონდა, როგორის „ვაშა, ვაშას“ ძახილით დააჯილდოვეს ორატორი და შემდეგ იმისმა სიტყვამ რა აყალ-მაყალი, სჯა და ბაასი გამოიწვია იმათ შორის. განთიადისას ერთმანეთს გამოეთხოვნენ, გადაჰკოცნეს, ყოველივე კეთილი ისურვეს ერთმანეთისთვის და დაიფიცეს, რომ ყველანი სინიდისიერად შეეასრულებთ, რასაც ვესწრათვითო.

— კარგია ყველა ეს, მაგრამ ოცნებაა! — წარმოსთქვა სოლომონმა, როცა ყოველივე წარმოუდგა თვალწინ.

შემდეგ მძიმედ გაიზმორა, ერთი საშინლად დაამთქნარა, თვალები მილულა და მძიმედ დაიწყო სუნთქვა. ტუჩებზედ-კი ღიმი უხტოდა და უთამაშებდა. ბოლოს, მძიმედ გაახილა, მძი-

*) Was euch nicht angehört,
Musset ihr meiden,
Was euch das innere stört,
Dürft ihr nicht leiden.
Dringt es gewaltig ein,
Müssen wir tüchtig sein.

მედვე გადაატრიალ-გადმოატრიალა თვალები და პირდაპირ კედელზედ ჩამოკიდებულს ჰარამ-ხანის სურათს ჩააკვირდა, იმ სურათს, რომელზედაც მშვენიერნი და კეკლუცნი იყვნენ გამოხატულნი. სამი ქალი იყო ამ სურათზედ გამოხატული და სამივე ერთი ერთმანეთის მჯობი. ერთი მათგანი უდარდელად იყო წამოწოლილი და წამოხურული ჰქონდა ფარჩის საბანი, რომელიც მარტო ქვედა ტანს ჰფარავდა. სიცოცხლით საესე მკერდი და მოღიმარი სახე სოლომონისავენ მიეჭკია. მეორე თავით ეჯდა ამ ქალს, მესამე-კი ფეხზე იდგა. სამსავე თითო თუთიყუში ეჯდა სალოკ თითზედ და ეალერსებოდნენ. „რა კარგი იქნება, რომ გაცოცხლდნენო,“ — ცოტა ხნის შემდეგ გაიფიქრა სოლომონმა და უფრო ძალიან ჩააკვირდა ამ სურათს.

ლამის ლამპარი-კი თავისებურად შიშინებდა. იმისი ალი მძიმედ იბუშტებოდა და ოთახს მკვარივით ანათებდა. მაგრამ უეცრად იფეთქავდა, მოიღებდა ოდნავ ტკაცანს, ძირს ჩაექანებოდა და ოდნავ მბჟუტავს წერტილს-ღა ემსგავსებოდა. ასე აღიოდა და ჩადიოდა ლამპრის ალი, რომლის მოძრაობაზედაც მთელი ოთახი და მისი მოწყობილება ციმციმებდა.

სოლომონმა ინატრა იმათი გაცოცხლება

და მერე კვლავ ათასნაირს ოცნებას მიეცა. ფიქრმა წაიღო, როგორ ვისიამოვნებდი, რომ გაცოცხლებულიყვნენო. სურათისთვის თვალი აღარ მოუშორებია.

თითქოს სოლომონს ნატვრა უსრულდებაო, სურათი თანდათან მოძრაობაში მოდის. აგერ თუთიყუშებიც შეინძრნენ, ფრთები შეიბერტყეს, შეფრთხილდნენ და ქალებს უეცრად ხელიდგან გაუსხლტნენ. ქალებს თუთიყუშების თავგახელება არ ესიამოვნათ და სახე შეიქმუხნეს უსიამოვნების ნიშნად. ერთი მათგანი ისარივით იატაკზედ ჩამოეშვა და თუთიყუშებს დაედევნა. სხვა ორი ქალიც მიეშველა და ეხლა სამი ხოლოდშობილი ქალი ცდილობდა თუთიყუშების დაქერას; მაგრამ გაეშმაკებული თუთიყუშები მალლა დაფრინავდნენ და დაცინვით თავს დასჩხაოდნენ. საწყალი ქალები დევნით მოიქანცნენ, ვერას გახდნენ-რა. თითქოს ამათმა მოქანცულობამ სხვა სურათების ქალებს შორის სიბრაღიანი აღძრა, ისინიც მიეშველნენ ამათ. აი, ეხლა გაიმართა საზოგადო სირბილი, ყიჟინ-ყვირილი, სიცილ-კისკისი, ხვევნა-კოცნა...

სოლომონი ხედავს ამ სურათს, უნდა ისიც წამოდგეს და ამ ხოლოდშობილთა გუნდში ჩაერიოს, მაგრამ ვერ მოუხერხებია.

აქამდის შეუმჩნეველი, ეხლა ერთმა ყვე-
ლაზედ ღამაზმა ჰარამ-ხანის ქალმა, რომელიც
იმის პირდაპირ შესდგა, შენიშნა სოლომონი.
ქალმა გაუღიმა, შეათამაშა მკერდი და იმისკენ
სრიალით წავიდა. სოლომონი აღტაცებაშია. წა-
მოვარდა ლოგინიდან და ხელები მოსახვევით
გაშალა, მაგრამ... მაგრამ იატაკზედ-კი პირქვე
გაიშხლართა. ამ დროს მოესმა საშინელი კის-
კისი.

„ჰა!“ შეჰღრიალა სოლომონმა და მარდათ
წამოდგა, მაგრამ მარტო-ოდენი საჯამის კაკუნი
და ღამპრის შრიალი-ღა მოესმა.

1892 წ.

„ა დ ა მ ი ა ნ ი...“

თედო გელიაშვილმა გაჰკრა ასანთი და
ყელ-მოღერებული ლამპარი აანთო. იმის ბუნდ
შუქზედ პირველად თვით გელიაშვილის მიმ-
კრთალმა სახემ დაიწყო ციმციმი და შემდეგ
მთელი ოთახი კედლებით და მოწყობილობით
გამოირკვა: ორი დაძველებული, თავებით ერთ-
მანეთზედ მიდებული ტახტი, ორი დანჯღრეუ-
ლი მაგიდა და აგრეთვე ტაბლა, რომელზედაც
დახროვებული იყო წიგნები და სხვა-და-სხვა სა-
გნები, როგორც: ჭიქები, საწერ-კალამი, ცარი-
ელი ასანთისა და თუთუნის კოლოფები, ნეკისი
და ძაფი, გამხმარი პურის ნამტვრევები და კი-
დევ სხვა ამისთანები. აი, მთლად ოთახის სამ-
კაული, თუ-კი მხედველობაში არ მივიღებთ და
სამკაულად არ ჩავთვლით ერთ თიხის მათრათს,
რომელშიაც თედო და იმისი ამხანაგი გაბო აბუ-
რაშვილი პირს იბანდნენ, და თუნუქის ჩაიდანს,
თუნუქისავე ნავთის ჭურჭელს და ნავთის სამზა-
რეულოს, რომელზედაც ჩაისთვის წყალს ადუ-
ლებდნენ.

თედო თავისს დიდრონისა და მორღვეულის

თვალეებით დიდხანს დასცქეროდა ყელ-მოდერგბულს ლამპარს და რასღაც ფიქრობდა.

— ეჰ, ამისთანა ცხოვრებაც დაიქცეს! — წამოიძახა ბოლოს იმან და წიგნებს წამოავლო ხელი. — დღეს თუ იმას ფული არ მისცეს, სიცივით დავიხოცებით! — განაგრძო ისევ და იქვე ტახტზედ მოწყვეტით დაეშო. ტახტი შეირყა, შეტორტმანდა და უეცრად შუა წელში ჩაიკეცა. თედოც დაჰყვა შუა წელს, რადგანაც ადგომა ვერ მოასწრო, და, როგორც ხათანგში, ტახტის თავსა და ბოლოს შუა მოჰყვა.

— ფუ, შე ვერანო!... — წამოიძახა თედომ და ხველა აუვარდა.

დიდხანს ახველა ყრუდ თედომ და, როდესაც ხველა გადაუვარდა, თავი გაითავისუფლა.

— რა გატოკებთ, თქვე ოხრებო?! — ბუზლუნით წაუტია გადმოფანტულს წიგნებს, რომლებიც ტახტის შუა წელის ფეხების დანიშნულებას ასრულებდნენ, და შემდეგ ტახტს სწორება დაუწყო.

— მობრძანდით! შენ საფუძვლად დაედე, ხომ თითქმის შენზეა დამყარებული ეხლანდელი მეცნიერება. ახლა შენ ვინ დაგადო ზევიდან, რომ ჩხუბი არ მოგივიდეს?! აბა შენ ვინა ხარ?... ჰო შე-

ნა?! არა, შენ სულ არ ჩაგირთავ აქ, თორემ არავის მოუსვენებ და ჩემს კოქლ ტახტს ისევ ეშმაკს შეუსვამ... ისევ შენ მოდი, ჩემო ჭკვიანო, შენ უწყინარი რამა ხირ... ეხლა? ეჰ, ვინც უნდა იყოს! თქვენ ფილოსოფოსი-მეცნიერები ხართ, ჩხუბი არ უნდა მოგივიდეთ. თუ აზრებში არ ეთანხმებით ერთმანეთს, ისე უტოკველად, ტანის შეურხევლად იკამათეთ და დაარღვიეთ ერთმანეთის აზრი... რა არის, თქვე დალოცვილებო, მთელი ქვეყნის გასწორებას, შეცვლას ლამობდით და ეს ჩემი მინგრეული ტახტი-კი ვერ დაგიმაგრებიათ!.. ამას შემდეგ რას უნდა მოველოდე თქვენგან?!.

ასე ებაასებოდა თედო წიგნებს ტახტის სწორების დროს და ხამუშ-ხამუშ ყრუთ ახველებდა. ლამპარი-კი ზევიდგან ყელ-მოღერებული თითქოს ზიზლით და დაცინვით დაჰფირ-ფიტებდა იმას.

როდესაც თედომ გაამაგრა ტახტი, საბანი წაიხურა და ისე დაიწყო წიგნის კითხვა. ამ დროს კარები ვინლაც დააბრაზუნა.

— შემოდი, ვინა ხარ?—წამოიძახა თედომ და ფეხზედ წამოდგა.

— წერილი არის თქვენთან! — შემოსვლისა-

თანავე წამოიძახა მოსამსახურე გოგომა და წერილი გაუწოდა.

— ვინ მოიტანა?

— ფოსტალიონმა.

თედომ მაშინვე მოხია თავი და წაიბუტბუტა: „შინიდგან იქნება.“

— ქალბატონმა, სახლის ქირა გამოგზავნეთო!

— რაო?—წაუტია თედომ, როდესაც წერილის ფურცლები გაშალა.

— რაო და, სახლის ქირა გამოგზავნეთო!
—თამამად უპასუხა გოგომ.

— სახლის ქირა-კი არა, ქირს გავუგზავნი!—წადი და უთხარ ქალბატონს, ფულებს რომ თხოულობ, რატომ სახლს არ გვითბობ-თქო.

— რითი გაათბოს, თუ-კი ქირას არ იძლევიტ?

— შენ ვინ რას გკითხავს?! წადი, ასე უთხარი: „თუ ოთახს თბობას არ დაუწყებ, ერთ გროშსაც ვერ მიიღებ-თქო.“

გოგო გაბრუნდა და ბუზღუნით კარი გაიბრახუნა.

— რა უსინიდიოებს შეეხვდით!... ნეტავი ეხლა ფული გვქონდეს, რომ გავსწორებულიყავით და სხვაგან გადავსულიყავით, — გოგოს

თვალის გაყოლებით წამოიძახა თედომ და ერთი ორჯერ გაიარ-გამოიარა, რის შემდეგაც ისევ ლოგინს მიჰმართა. — მგონი გარედ უფრო თბილა, ვიდრე ჩემს ოთახში! — საბნის წახურვის დროს წამოიძახა იმან და წერილის კითხვა დაიწყო.

კითხულობდა უხმოდ, ჩუმად და რამდენადაც ქვეით მიდიოდა, იმდენად სახე. ექმუხნებოდა და უსიამოვნების ნიშანი ეტყობოდა ზედ. წაიკითხა ერთი გვერდი, მეორე და მესამის წაკითხვა-კი ველარ შესძლო, რადგანაც თვალები ცრემლით აევსო და ტანში მოშლილ-სავით მკლავები ძირს ჩამოუცვივდა.

— საყვარელო მშობელო! — ტირილის ხმით წამოიძახა და ლოგინში წამოჯდა: — უკანასკნელ მდგომარეობამდის მიგიხწევიათ, არი-არად გიხდებათ სიარული და მე-კი იმის მაგიერ, რომ ამისთანა გაჭირების დროს დაგეხმაროთ, პირიქით „ფულები გამომიგზავნეთ“ — მეთქი, გწერთ!.. დახმარების მაგიერ, მინდა კიდევ თქვენ გამოგართოთ; გწერთ ჩემის უკიდურესი მდგომარეობის ამბავს, გთხოვთ ფულს და მით გიორკეცებთ თქვენს ტანჯვას. საიდგან მოვიპოვე ამისთანა უსინიდილობა, რომ მაგრე... ეჰ! საყვარელო მშობელო, მაპატივე, დამნაშავე ვარ შენს

წინაშე... შენმა წერილმა თვალები ამიხილა და
 ეხლა ცხადად ვხედავ, რომ მე უსინდისოდ
 მოგეჩეცით; ვხედავ ჩემს დანაშაულს და კიდევ
 ეს მტანჯავს, ცეცხლს მიკიდებს; შენი სიტყვე-
 ბი ისარივით მხვდება გულში და ისეც დაწყლუ-
 ლებულს წყლულს მიმატებს... მამი, მამი, შენს
 თეთრ წვერს პატივი არ ვეცი, შენი ცრემლები
 შეურაცხევად და არ გაგიგონე. ეხლა ვგრძნობ,
 რომ შენი სიტყვები: „იკმარე, შვილო, ნუ მი-
 დიხარ... შენ გარემოებას დახედე და ისე მოი-
 ქეც!..“ — მე არ გაგიგონე. მეგონა, ჩემი გზა
 ია და ვარდით იქნება დაფენილი. და მოვიკლავ
 სწავლის წყურვილს-მეთქი, მაგრამ რას ვხედავ?!
 ხა, ხა, ხა!.. სწავლის წყურვილის მაგივრად,
 უმნიშვნელოდ, ლუკმა-პურის მოპოვების ბრძო-
 ლაში მივბრუნდები!.. რომელს მივდიო?...
 ლუკმა-პურს თუ სწავლას? ორსავე ჩავექიდე და
 აი შედეგი: ორად მოხრილი რისლა მაქნისი ვარ?
 ცუდი გარემოება ზოგს კლდეთ აქცევს და
 ზოგს-კი... ზოგს-კი მიწასთან ასწორებს, აქცევს
 ბუმბულად და, საითაც უნდა, იქით გააქანებს.
 ნეტარება პირველთ! ისინი ცხოვრებაში გამარ-
 ჯვებულნი არიან, გმირებად ხდებიან; მეორე-
 ნი-კი...

სიტყვა ველარ დაათავა თედომ, რადგანაც:

საშინელი ყრუ ხველა აუვარდა, რამაც სული აღარ მოაქცევინა და ჩააბჟირა. გულზედ რალაც აწვებოდა, უნდოდა ნახველისათვის ამოეყოლებინა, მაგრამ ნახველიც არ ამოდებოდა. დიდხანს ახველა და ბოლოს ძლივ-ძლივობით ამოიღო ნახველი...

რანაირად ესამოვნა! ამისთანა სიამოვნება, რაც თავი შეუსწავლია, თავის სიცოცხლეში ჯერ არ უგრძნია. თედო დამშვიდდა, დაწყნარდა და სიამოვნების ოფლმა შუბლზე გადმოჰხეთქა. მთლად დამშვიდებული წამოდგა, სიამოვნებისაგან აცახცახებულ გამხმარ თითებით შუბლი მოიწმინდა და თიხის მათრათში პირიდგან ნახველი გადმოაგდო...

— ოჰ, დედავ!...— წამოიძახა თედომ, როცა პირი გაინთავისუფლა და გაფითრებული სახე ნახველს მიაპყრო, რო ენახა, ასე რა არჩობდა და რის მოშორებამ აგრძნობინა ისეთი სიამოვნება. ყელ-მოღერებულ ლამპრის ბუნდ შუქზედ კარგად ვერ გაარჩია ნახველი და ამისათვის მათრათი ლამპრის ახლო მიიტანა.

რა მოუვიდა თედოს, რომ მაგრე, ისეც გაფითრებული, უფრო გაფითრდა, ხელები საშინლად აუცახცახდა და მათრათი ხელიდგან

გაჰვარდა, რომელიც მაშინვე იატაკზედ ზედ შუაზედ გადიშალა?

თედომ ტაბლას ხელი სტაცა, რომ არ გადაქცეულიყო, რადგანაც მუხლები მოეკეცა და გული გადაეფერა, ყურებმა საშინლად შუილი დაუწყო, წელი გაუხურდა და ცივმა ქირის-ოფლმა დაასხა ტანზედ.

ასე გადაქცევაზედ კარგა ხანს იდგა და განძრევას ველარ ახერხებდა. იდგა და გაშტერებით, უგონოდ კედლის ერთ წერტილს მისჩერებოდა, რომელიც ჯერ დამსხივრულ რგოლად სჩანდა, მერე თანდათან გადიდდა, სხივები შორს გაჰფანტა; რამდენადაც დიდდებოდა ეს რგოლი, იმდენად უფრო შემოახაზულობას ჰკარგავდა და ბუნდით იმოსებოდა; ბოლოს მთელი კედელი სულ შეიპყრო ამ რგოლმა და მთლად შავ ზეწრად გადაიქცა, რომელზედაც წვრილი ბჰყვრიალა წერტილები დაციმციმებდა და ხანდისხან ბჰყვრიალავე ხაზი გველივით გაიკლაკნებოდა...

წერტილი ჩქარა გამოირკვა. თედოს გაუგრილდა ზურგი, ყურების შუილი შეუდგა და გონი მოეცა, მაგრამ ეხლა სიცივის კანკალმა აიტანა.

— ჰუ, ჰუ, ჰუ!... — განგებ ჩაახველა თედომ

და ნახველს თითები მიუშვირა. გადმოფუტოხვის უმაღლვე ის თითები წითლად შეეღება.

— ეს-ღა მაკლდა!... — გულდაწყვეტით წამოიძახა იმან, როცა წითლად შეღებილ თითებს დაჰხედა, და სასოწარკვეთილებით ჩაიქნია ხელი...

— უჰ, უჰ!... რანაირად ჰყინავს! — წამოიყვირა ამ დროს შემოსულმა გაბომ, რომელსაც წვერი და ულვაში წვრილის ლოლუებით მოჰქედოდა, რის გამოც ის ჭალარა შერეულ ადამიანსავით გამოიციქირებოდა.

იმას მოჰყვა ორი იმავე სახის და სიცივისაგან წელში ორად მოხრილი ამხანაგი.

— სწორედ გითხრა, ქუჩაზე მეტად არც აქ თბილა!.. — ხელების ფშვნეტით წამოიძახა ერთმა მათგანმა და თედოსთან ხელის ჩამოსართმევად მივიდა.

— ჩვენ, ჩემო გიგილო, პრინციპით არ ვათბობთ ოთახს! — უპასუხა გაბომ და ისიც თედოსთან მივიდა, რომელმაც ღიმილით გაუწოდა ხელი ჯერ გიგილოს და მერე მეორე ამხანაგს.

— ბიჭო, რა მოგსვლია, რა ნაირად გაფითრებულხარ?! — გაკვირვებით ჰკითხა გაბომ თედოს.

— არაფერი, რა უნდა მომსელოდეს! —
 ძალ-დატანებულის ღიმილით უპასუხა თედომ.

— ეგ სულ ეგეთი გაყვითლებულია და ეხლა შეამჩნიე? — უპასუხა მეორე ამხანაგმა თედოსთან ერთად გაბოს და, როცა არყით საესე დიდი ბოთლი ტაბლაზედ დასდგა, დაუმატა: — აბა, ე ქაფიანი გადაჰკრას, როგორ გაწითლდეს!

— ეგ სადღა გიშოვნია?

— არ იცი, რომ მამა-შენმა გამოგიგზავნა? — სიცილით უპასუხა გიგლამ.

— რაც მამა-ჩემმა გამომიგზავნოს, ის მამა-შენს დააკვებე, — სამაგიეროდ თედომაც იოხუნჯა და გაიცინა.

— ემანდე, ქაფიანის დანახვაზედ როგორ მომხიარულდი!.. — სიცილით სთქვა მეორე ამხანაგმა და თედოს მხარზედ ხელი დაჰკრა.

— ქაფიანის დანახვაზედ-კი არა, შენ დანახვაზედ მოვმხიარულდი, ჩემო ფილო!

— ბიჭო, მე ხომ ქალი არა ვარ, რომ კომპლიმენტს მეუბნები?!

— რა ღროს ეგენია, ძაღვზედ მშოიან! — გააჩუმა გიგლამ ფილო და თედო და შემდეგ გაბოს ჯიბეებს დაუწყო ქექა:

— ამოალაგე, საროდოოდ-ღა ინახავ!

— აჰა, გაძეს!—უპასუხა გაბომ და ჯიბიდან ქალაღში გახვეული ხორცეულობა ამოაწყო.

— რა, ფული მოგცეს, გაბო?—ჰკითხა თედომ, როდესაც გიგლომ გახსნა ხორცეულობა.

— მომცეს და ეს ოხრებიც მაშინვე გზაში უემხვდნენ. რაკი გაიგეს, რომ ფული მაქვს, აღარ მომცილდნენ,—სიცილით უპასუხა გაბომ.

— იცი, თედო, მე და ფილო მოვდივართ და შევხედოთ, შენი გაბო არყის სავაჭრო ღუქნისკენ აცეცებს თვალებს. მაშინვე ვსთქვით: „აქ კაი ამბავი უნდა იყოსო,“ და წინ ვუყუდეთ. „აი, თქვე... კუდმა გაგიგოთო!“ წამოიყვირა გაბომ, ჩვენ რომ წინ შევეფეთეთ, და სიცილი მორთო. კუდმა კი არა, თითონვე გაგვაგებინა. ჩვენც, რასაკვირველია, ამის სიცილს ბანი მივეცით...

— რას არ მომცემდით ბანს, როცა ჩემს ჯიბეში გეგულებოდათ!...—სიცილით გააწყვეტინა გიგლას სიტყვა გაბომ და პალტოს გახდა დაიწყო.

— ნუ გეშინიან, ჩემო გაბო, სახვალაოდაც დაგრჩა:

„სანამ გვქონდეს ფულები,
 ვჭამოთ მოხრაკულები,

როცა შამოგველიოს,
 ჩამოვყაროთ ყურები.“

— ვაი, ვაი, შენს პატრონს!.. ეხლა მამა-შენი ფიქრობს, შვილი უნივერსიტეტში მყავს, მეცნიერი ჩამომივაო!.. — სიცილით უთხრა გაბომ და მერე თედოს მიუბრუნდა: — ბიჭო, გაკვეთილზედ არ წახვალ?

— მართლა, სულ გადაშავიწყდა! პალტო რა უყავი?

— აი, — უპასუხა გაბომ და თავისი პალტო მიაწოდა.

— რა დროს გაკვეთილია, ქაფიანი აქა დგას! — წამოიძახა გიგილომ.

— სანამ ჩაის მოამზადებთ, მეც მოვალ. — უპასუხა თედომ და პალტოს ჩაცმა დაიწყო.

— შენი პალტო რაღა უყავ? — ჰკითხა ამ დროს ფიდომ.

— ჩემი კასსაში მივაბარე, რომ არ გამოფუქდეს, — სიცილით უპასუხა თედომ და გაბოს პალტო ჩაიცვა.

— მაინც?

— მაინც და დავაგირავე.

თედომ აიჯგუჯა პალტოს საყელო ყურები ზევით. გაბომ-კი ჩაიდანს ხელი წამოაწოდა და ჩაის თადარიგს შეუდგა.

— დიდ ხანს არ გვალოდინო! — თითქმის ყველამ ერთად მიაძახეს მიმავალ თედოს.

— არა, — უპასუხა თედომა და კარი გაიხურა.

ის იყო თუნუქის ჩაიდანში წყალი აღუღდა, რომ თედომაც კარი შემოაღო.

— ბიჭო, ჩვენ გვეგონა, ცდა დაგვჭირდებოდა, შენ-კი მაგრე ჩქარა მოხვედი! — ერთხმად წამოიძახა ყველამ და მაშინვე ფაცა-ფუცი შეუდგათ, რომ უკედ შემოსხდომიყვნენ ტაბლას.

— დაუმაღლეთ ჩემს შეგირდს!

— როგორ, შინ არ დაგიხვდა? — ჰკითხა გაბომ.

— ღმერთმა უშველოს! — წამოიძახა გიგლამ გაბოს კითხვის შემდეგ.

— შინ-კი დამიხვდა, მაგრამ ისე გამაჯავრა, რომ გამოვექეცი.

— როგორ, ხომ დაგეკარგება გაკვეთილი?!

— თვითონაც რომ ძალიან მოისურვოს ჩემი იქ მისვლა, მე აღარ წავალ.

— რა მოუვიდა, რომ მაგრე გასწყრომიხარ?

— ეშმაკმა რომ წაიღოს იმისი თავი! ღმერთმანი, ჩემი ამბავი სასაცილოც არის და სამწუ-

ხაროც. კაცო, ის იმოდენა ჩოკინაა, მეხუთე კლასშია და იმდენი არ იცის, რომ, როცა რეპეტიტორი უხსნის, ყურის გდება უნდა...

— მერე, რა მოუვიდა?—ცნობის-მოყვარეობით ჰკითხა გაბომ და ჩაიდანი ტაბლაზედ დადგა.

— ისა, რომ მე გამალებული ალგებრის ამოცანას ვუხსნი, ვეჩქარები, არ დამაგვიანდეს-მეთქი და ის-კი ამ დროს, ვინ იცის, სად დაფრინავს!.. მე ვეკითხები: „შემდეგ რა მოქმედებას უნდა მივმართოთ, რომ“... იმან გამაწყვეტინა კითხვა და: „ხვალ სტუმრად მივდივართ და იქ ჩემ პაშას ვნახავო,“ მითხრა. ეს კიდეც არაფერი. ცოტა ხანს შემდეგ, ეშმაკად იმისმა დამ ზალაში ფორტოპიანოზედ რაღაც ვალსი დაუკრა და ამ ბიჭს ელექტრონიკით დაუარა ტანში. პასუხის მაგივრად იმან ხმის აყოლება და სავარძელზედ მჯდომარემ ნაზად მთელი ტანით რხევა დაიწყო; მერე, როცა უფრო ეშხზედ მოვიდა, წამოვარდა და თავ-გადაგლეჯით ცეკვა მორთო.

მე ვეუბნები: „რა გემართებათ, მოდიტ!“ შენ არ მომიკვდე, რომ იმან ყური არც-კი მათხოვა. ვზივარ და ველი, როდის მოიკლავს ცეკვის ჟინს-მეთქი, რომ განვაგრძო. იმისი და-

კი უფრო-და-უფრო უკედ უკრავს და ფორტო-პიანოს გრიალი გააქვს. „ადექით, ვიცეკვოთ!“ უეცრად დამტაცა ხელი და წამომაყენა. მე ისეთი ჯავრი მომივიდა, რომ კინაღამ სილა არ ვაჭამე. კიდეც კარგი, თავი შევიმაგრე, თორემ, შენი მტერი, სისულელეს ჩავიდენდი რასმე. მე გავაშვებინე ხელი და ხმის ამოუღებლად წამოვედი...

— ნეტა მაშინ იქ ვყოფილიყავი და დამენახა შენი თავი, როგორ შემოგატრიალებდა შენი შეგირდი!—ხარხარით წამოიძახა ფიქვით, რომლის ხარხარსაც ბანს აძლევდნენ დანარჩენებიც.

თედოს ამბავმა ყველანი გულიანად გააცივნა. იცინოდნენ დიდხანს და თან მასხარაობდნენ. იცინოდა თედოც...

— ხვალ მივწერ იმის მამას, რომ აღარ შემიძლიან იმის შვილთან მეცადინეობა.

— შენა გგონია, შეგეხვეწებიან!—თითქმის ყველამ ერთად უთხრა თედოს.

— ნუ შემეხვეწებიან-რა! თავი მოსაკლავი-კი არა მაქვს, რომ ყოველ დღე ნაღველზედ ვსკდებოდე!

— თუ დაანებე, ხვალ გაკვეთილს იშოვი, აი!

— არ ვიშოვი და ჯანი და სული წაუვიდეს! ისევ სიმშლით სიკვდილი სჯობია, ემაგნაირს გულის ხეთქას. ეგ ერთხელ რომ მოსვლოდეს, კიდევ არაფერი, მაგრამ თითქმის ყოველ გაკვეთილზედ მაგრე იქცევა. ათასი სისულელე უნდა ჩაიდინოს.

— ხვალამდის დაგავიწყდება, ჩემო თედო! ჯერ მოდი, ემას მოველაპარაკოთ!— წამოიძახა გიგლამ და არაყი დაასხა.

— ეს შენი შეგირდის დაქკვიანებისა იყოს! — სიცილით წამოიძახა იმან და სავსე ჭიქა უეცრად გამოცალა.

ამით აუხსნა გიგლამ დანარჩენებს პირი. ყვლამე ჩამოირიგეს ორ-ორი ჭიქა და თან გაშალეებულეებმა ჭამა დაიწყეს. დაასხეს კიდევ და დალიეს. კიდევ, კიდევ და კიდევ. როცა არაყმა თავისი ძალა გამოიჩინა და ენა ამოადგმევინა, მაშინ შეასვენეს ბოთლი და ბაასს მოჰყვნენ: ბაასობდნენ თავიანთ წარსულისას, აწმყოსას და მომავლისას. ბევრი ვარამი და დარდი, ბევრი ავი და კარგი მოაგონდათ წარსულისა და შესაფერი გრძნობა იპყრობდა იმათ გულს, რის მიხედვითაც იმათი სახე ხან იღრუბლებოდა და ხან იდარებდა; ხოლო ეხლა უფრო მკაფიოდ და ნათლად აჩნევდა კვალს იმათ სახეს გრძნო-

ბა, ვიდრე სიფხიზლეში; ეხლა გრძნობა უფრო ღრმად, მთელის არსებით იპყრობდა იმათ. ყოველი მათი სიტყვა უფრო გრძნობით ითქმოდა, რის გამოც ერთმანეთზედ უფრო ძლიერად მოქმედებდნენ.

არც ერთი ღირს-შესანიშნავი შემთხვევა, თუ-კი რაიმე მნიშვნელობა ჰქონია იმათ ცხოვრებაში, მოუგონებელი არ დარჩენილა.

წარსულიდგან და აწმყოდგან თავიანთ შეუმჩნევლად მომავალზედ გადავიდნენ. წარსულიდგან უკვე მომხდარ ამბებს იგონებდნენ და ამის შესახებ მსჯელობდნენ, ხოლო ის-კი ვერ გამოეკვლიათ, თუ რანი იყვნენ და რანი არიან, მომავალზე ხომ სულ ველარა სთქვეს-რა და მსჯელობის ძაფი გაუწყდათ.

ვერც ერთმა მათგანმა ცოტად თუ ბევრად ვერ დაასურათა თავიანთი მომავალი, ვერ გამოარკვია, თუ რისთვის ითმენდა წარსულში ან ითმენს ეხლა ამოდენა სიდუხჭირეს; რა იქნება და ან რას გააკეთებს მომავალში, როცა ცხოვრების მორევში ჩაერევა. ყოველივე ეს ბუნდით იყო მოცული. მარტო ჰგრძნობდნენ, სწამდათ, გონების თვალთ ხედავდნენ შორს, ძალიან შორს რაღაც ბრწყინვალეს, რომელსაც უნდა ემსახურნენ, რაც იდეალად უნდა ჰქონოდათ,

მაგრამ იმას-კი ვერ მიხვედრილიყვნენ, თუ ეს საგანი რა იყო; ვერ გამოერკვიათ, ღირსი იყო ეს საგანი იმისი, რომ იდეალად დაესახათ, მაგოვად გაეხადათ, რომელსაც უნდა ემსახურნენ და სიცოცხლე შესწირონ, რომელიც აწმყოში და მომავალში უნდა აღფრთოვანდეს. იქნება ეს შავი ფარდის იქით მბრწყინავი საგანი მათი მუცელი იყოს, რომელსაც დაუღია ხახა და მარტო იმას გაიძახის: „მე მომიტანეთ მსხვერპლი, მე!... ჩემს გარდა ყოველივე ფუჭია!...“ არა, არა!... გინდაც ეგ გაიხადონ მომავალში თავიანთ კერპად, ეხლა მაინც არ იყაბულებენ ამ აზრს; ამის გაგონებაც-კი ჟრუანტელს მოჰგვრის ტანში ისე, როგორც ეხლა ფიდოს სიტყვებმა მოჰგვარა; როცა იმან მუცელზედ ხელი დაიკრა და დაიძახა: „აი, ჩვენი პირველი და უკანასკნელი „მიზანია!“

— დამისხით არაყი!.. — უეცრად შესწყვიტა თედომ სიტყვა. თედო ამტკიცებდა დიდის გრძნობით თავიანთ უნუგეშო მდგომარეობას. ახლა უცებ მიჰმართა გიგლას, რომლის წინაც ბოთლი იდგა. — დამისხი! — კიდევ წამოიძახა მან და, როცა სავსე ჭიქა მიაწოდა გიგლამ, სწრაფად გამოსცალა. — კიდევ!.. — სასოწარკვეთილებით წამოიძახა და ცარიელი ჭიქა გიგლას გაუ-

წოდა, რომელმაც გაკვირვებით მაშინვე აუვსო, რადგან თედო ამნაირად აღელვებული ჯერ არ ენახა.

— მეგობრებო, — განაგრძო შეწყვეტილი სიტყვა მისუსტებულის ხმით, როცა ჭიქა აუვსეს: — ჩვენ ეხლა გალიაში ახლად გამომწყვდეულ ლომს ვემსგავსებით, რომელიც ხან ერთს კედელს ეცემა და ხან მეორეს; უნდა გასვლა, მაგრამ ვერ გაუნგრევია მისი კედლები. ჩვენც ხან იქით ვეცემით და ხან აქეთ, ხან ერთს საგანს ჩავჭიდებთ ხელს, ხან მეორეს, გვინდა ესეც, ისიც; გვინდა, ამასაც მოვკიდოთ მაგრად ხელი და იმასაც, და ვერც ერთს-კი მივწოდომივართ, არა გვაქვს გამორკვეული საგანი ცხოვრებისა, იდეალი. ჩვენის წინაპრების სასურველ-სატრფიალო უარ-ვყავით, ის აღარ გვაკმაყოფილებს, ახალი-კი ჯერ არა შეგვიქმნია-რა. ძნელია ამნაირი უკიდურესი მდგომარეობა, ძნელი, და როდის მოედება ბოლო ამისთანა ყოფას, ამის გამოცნობაც ძნელია. ვინ იცის, იქნება სულ მოკლე ხანში მოედოს ბოლო, რადგანაც ცოტაოდენ ნიშნებსა ვხედავ, და ეს, ცოტა არ იყოს, იმედის ნაპერწკალს გვიღვივებს... ვწუხვარ, ვწუხვარ სულითა და ხორციით, რომ ჩვენ ამ... ჰუ... ჰუ... ჰუ... — თედომ ველარ დაათვა

სიტყვა, რადგანაც ხმა მიუწყდა და ძლიერი ხველა აუვარდა.

თედომ დასდგა სავსე ჭიქა და ნახველს თითები შეეშვირა. ნახველს ერთი ვეება სისხლის კუნთი ამოაყოლა. ამხანაგებმაც და თითონაც ეს გარემოება კარგათ შენიშნეს.

— აი... შედეგი ამ მდგომარეობისა!.. ნეტავი თქვენ!.. იქნება მოესწროთ ამ უკიდურეს მდგომარეობის მოსპობას, მე-კი... მე-კი, ეჰ!.. — მწარედ ჩაიქნია ხელი და მოსხლეტით დაეშვა ტახტზედ.

II

დიდი ხანია, რაც და-მოწყალებისამ დაათვალიერა კლინიკის შინაგანი ავადმყოფობის განყოფილება, სადაც თედო ბალიშზედ გადასვენებული, მთლად ყვითლად მოქცეული, იწვა და აჩქარებით სუნთქავდა. იმან აიარ-ჩაიარა და, როდესაც თედოსთან მივიდა, ფეხთით შედგა და გულმტკივნეულობით თავის ქნევა დაიწყო: „საწყალი, წუხელის მოიყვანეს და როგორ ჩქარა მისუსტდა!..“ მერე ლამპარს ჩაუწია და ფეხაკრეფით გავიდა. ამ დროს თედომ გაახილა თვალები და მიმავალ დას ლმობიერებით გაჰხედა, რადგანაც დღეს მარტო იმან შეიბრალა

და ღვიძლ დასავით თავს ევლებოდა. ის რომ არ ყოფილიყო, დღეს პროფესორი სტუდენტებით ზეზეულად სულს ამოართმევდა: „ღმერთო, რანაირად მტანჯავენ,“—ფიქრობდა თედო, როდესაც პროფესორმა ის ზეზე წამოაყენა და მთელი საათი ხან ზურგზედ და ხან გულზედ ჩაქუჩებით სტუდენტებს აბრაგუნებინებდა. „გესმით,—ეუბნებოდა პროფესორი სტუდენტებს:—როგორ ხმას იღებს?.. აბა ეხლა ყური მიადეთ და სუნთქვის ხასიათი კარგად დაიხსომეთ... როგორც ანემნეზი გვიჩვენებს, წუხელის ამოსდენია სისხლი და ვეღარ შეუწყვეტიათ. აი, ეხლაც რამოდენა სისხლს ანთხევს ყოველ დახველვაზედ. თითქმის ნახველის მაგივრად სულ სისხლი ამოსდის.“—ამ სიტყვებზედ სისხლით სავსე ჭიქა გამოართო თედოს და სტუდენტებს მიაწოდა. „აბა ნახეთ, თქვენის აზრით, რა გვარი სისხლია, არტერიისა თუ ვენისა?“ სტუდენტები რომ სისხლის გაჩხრეკაში იყვნენ და ხან არტერიისას, ხან ვენისას გაიძახოდნენ, ზოგი-კი ამ დროს „შერეულიაო“, იძახდა, თედოს გული აუჩქოლდა და კინალამ არ გადაიქცა. კიდევაც გადიქცევოდა, რომ ამ დროს შემოსულ დას ხელი არ ეტაცნა და მზრუნველობით ლოგინში არ ჩაეწვინა. „დაიღალეთ?—ჰკითხა პროფესორმა

თედოს, როდესაც ის დამ მიაწვინა და თან დაუმატა:—არა გიშავთ-რა, მეცნიერების გულისათვის მოითმინეთ.“—ვითმენ, ბატონო პროფესორო, ვითმენ მეცნიერების გულისათვის, ხოლო თქვენ კიდევ კაცთ-მოყვარეობის გულისათვის შეიბრალებთ ხოლმე ავადმყოფი!..—მწარის ღიმილით უპასუხა თედომ და და-მოწყალებისას შეჰხედა, რომელსაც იმის სიტყვებზედ თვალებზედ ცრემლი გადმოეკიდა. ცრემლის დანახვაზედ თედოს გულში სიხარულის სხივი ჩაეშვა და მთელი ტანი სულ შეურყია. იმას გაუხარდა, რომ აქ მოიპოვება ისეთი არსება, რომელსაც სხვისი ჭირი თავისად მიაჩნია. თედომ გატაცებით სტაცა ხელი და თავ-დავიწყებით დაეკონა. „ნუ ჰღელავ, ნუ, ჩემო ძმაო!“ უთხრა ანგელოზისებრ წყნარად დამ და შუბლზედ აკოცა.

აი, ეს იყო მიზეზი, რომ თედომ მაგრე ღმობიერად გააყოლა თვალი დას და დიდხანს უმზერდა კარებს, სადაც იმისი ჩრდილი კარგახნობამდის არ მოჰშორებია თედოს თვალებს. გაქრა აჩრდილიც, მაგრამ თედო მაინც თვალს არ აშორებდა იმ ადგილს, და სახე თან-და-თან ექმუხნებოდა.

—ოჰ, ღმერთო!.. მიშველეთ!..—ამ გუ-

ლის სიღრმიდგან ამოხეთქილმა სიტყვებმა გამოიყვანეს ფიქრიდგან და იქით მიახედეს, საიდგანაც ხმა მოესმა.

ჩაწეულ ლამპრის ბუნდ შუქზე გაარჩია, რომ მისი მეზობელი ავადმყოფი მბრწყინავ თვალის კაკლებს უგონოდ აბლატუნებდა და ხელებს, თითქოს ეძებს რამესაო, აქა-იქ აცატუნებდა.

— ძმობილო, რას ეძებს? — მისუსტებულის ხმით ჰკითხა თედომ, მაგრამ პასუხი ვერ მიიღო.

კიდევ განუმეორა კითხვა.

— ჰა!... ჰა!... არ მინ...და...არ... — პასუხის მაგივრად წამოიძახა მეზობელმა და ქვითინი მორთო.

„სიზმარში იქნება,“ გაიფიქრა თედომ და ადგომა დააპირა, რომ გაეღვიძებინა, მაგრამ წელი ველარ აიტანა.

— ააა!... — წამოიყვირა ამ დროს მეზობელმა და უეცრად წამოჯდა. იმის თვალებს ელვარება უფრო მოემატა; ელვარე მისი თვალები დააშტერდა ერთ წერტილს.

თედოს ტანში შიშის ჟრუანტელმა დაუბრუნა. უნდოდა თვალი მოეშორებინა, რომ მისი მოელვარე თვალები აღარ დაენახა, მაგრამ ვერ ახერხებდა.

— ცააა! — აკანკალებულის ხმით წამოიძახა მან ცოტა ხნის სიჩუმის შემდეგ და მარჯვენა ხელის საჩვენებელი თითი მოელვარე გაშტერებულ თვალების წინ დაიჭირა.

— ცააა!... — ცა! ცა!... ცცცც!... ცს... სსს!... — უაზროდ გაიძახოდა ის და თან თითი წინ მიჰქონდა. ხოლო, როდესაც „ცა“... „ცს“... და „სს“...-ზედ შეეცვალა და მარტო ოდნავლა სისინებდა, თითის მოძრაობა შეაჩერა. ცოტა ხანიც და ხმა სულ მიუწყდა.

თედომ მოიკრიბა უკანასკნელი ღონე და უეცრად ფეხზედ წამოვარდა. ის-ის იყო თედოს ხელი უნდა წაევლო გაშეშებულ ავადმყოფისათვის, რომ იმან საშინლად წამოიყვირა; „ვაი!.. ვაი!..“ და გულალმა ლეიბზედ გაიშოტა. ამ მოულოდნელმა ღრიალმა თედოს თავზარი დასცა და ის უგონოდ იატაკზედ დაეცა.

როდესაც გონს მოვიდა, დაინახა, რომ რამდენიმე ავადმყოფი თავს ედგა და საბანს უსწორებდა.

— რა ამბავია? — მიკნავებულის ხმით იკითხა მან თვალების გახელის უმაღლ.

— არაფერი, ლოგინში ჩაგაწვინეთ, — უბასუხეს იმათ და საბანი ჩაუკუნქეს.

— როგორ, საიდგან?

— ძირს გადმოვარდნილიყავ და შენს ყვირილზედ და ბრახუნზედ გამოგვეღვიძა.

— აა!... ის... ის როგორ არის?

— ვინ?

— აი ის, — უბასუხა თედომ და ხელი მეზობლისკენ გაიშვირა.

— მომკვდარა! — თითქმის ერთხმად წამოიძახეს ავადმყოფებმა თავების ქნევით, როცა თედოს მეზობელი გასინჯეს.

— მომკვდარააა! — სულის კვეთებით შესძახა თედომ და თვალები მიეღუღა.

ავადმყოფებმაც ცოტა ხნის სიჩუმის შემდეგ მოსამსახურეს შეატყობინეს ეს ამბავი, რომელმაც მაშინვე ორი მიცვალებულების გამტანი მოიყვანა. იმათ შეახვიეს თედოს მეზობლის გვაში ტილოში და გულ-გრილად, თითქოს აქ არა ამბავია-რაო, ოთახიდგან გაიტანეს.

მიწყდა ფეხის ხმა. მიწყდა ამ ამბით გამოწვეული ოხვრა და დაბალის ხმით ბაასი გამოღვიძებულ ავადმყოფებს შორის. ყველა ამათ, მწარე ფიქრებში გართულებს, მიეძინათ და ხამუშ-ხამუშ ძილში-ლა წამოსკდებოდათ ხოლმე ღრმა ოხვრა და კვნესა.

მარტო თედოს თვალს არ ეკარებოდა ძილი. იმას ათასი შავი ფიქრი აეშალა და უწ-

ყალოდ ჰქენჯნიდა. უნდოდა როგორმე დაეძინა, რომ ცოტა ხანს მაინც განთავისუფლებულიყო ამ ფიქრებისაგან და გახურებული თავი გაეგრილებინა, მაგრამ ამისათვის ძილი არსადა სჩანდა. მალი-მალ წარმოუდგებოდა თვალ წინ მომაკვდავი მეზობელი და ეს გარემოება ძალა-უნებურად აფიქრებინებდა, რომ ისიც, ეხლავე თუ არა, ცოტა ხანს შემდეგ, ან ხვალ, იმავე გარემოებაში ჩავარდება, რომელშიაც იყო იმისი მეზობელი და იმის უსულო გვამსაც ისე გაიტანენ, როგორც მეზობლის გვამი გაიტანეს. ჰგონობდა, რომ მალე უნდა მომკვდარიყო; პროფესორმა სტუდენტებს ხომ მასთან პირდაპირ გამოუცხადა, რომ ფილტვის ავადმყოფობა დაჰმართნია და ამასთან, როგორც ნახველის მიკროსკოპიულმა განხილვამ გვიჩვენა, დიდის ხნის Tuberculosis pucumorum (ჯირკვლიანი სიკლექე), რომელიც ეხლა ამის სხეულზედ სწრაფ მოქმედებას იჩენსო.

„უნდა მოვკვდე!..“ — გაიფიქრა თედომ და მწარე ღიმილმა ტუჩებზედ ოდნავ გადუქროლა. „მაგრამ, — განაგრძო იმან: — მაგრე მალე?.. ჯერ რა მიცოცხლია, რა გამიკეთებია, რომ ასე მალე მესპობა სიცოცხლე?!. რა კვალი დარჩება ჩემს შემდეგ?.. ნუ თუ ასე უმნიშვნელოდ უნ-

და გავიარო, კვალ დაუმჩნევლად, ისე როგორც
არ სტოვებს კვამლი ჰაერში კვალს?! თუ-კი
მაგრე უმნიშვნელოდ გავივლიდი ცხოვრების
გზას, რისთვის-ღა გავჩნდი, რა ჰქონდა აზრად
ჩემს გაჩენაში ბუნებას?.. ნუ თუ იმისათვის
ვცოცხლობდი, რომ გავჩნდი და ვკვდები, რომ
ვცოცხლობდი, ვვარსებობდი?!.. ჰმ!.. მაშ რა
ვარ, რა სახელი მეწოდების?..“

თედო ამ კითხვაზედ უეცრად ორ პიროვნებად გაიყო, ორ არსებად გადაიქცა, და ერთმა მათგანმა წამოიძახა: „ადამიანი!..“ — „ადამიანი?!“ — გაკვირვებით დაეკითხა მეორე პიროვნება თედოსი პირველს. „ჰო!“ „ხახახა... ადამიანი!.. რისთვის უნდა ვიყო ადამიანი, როდესაც მე ჯერ არა გამიკეთებია-რა!.. რა გავაკეთე?..“ „არაფერი.“ „არაფერი და მაინც ადამიანი ვარ?!. სტყუი, სტყუი, გაჩუმდი!“ „მაშ რა არის ადამიანი?..“ „ადამიანი არისსს...“ — დაიწყა თედოს პირველმა პიროვნებამ, მაგრამ აზრი ველარ დაათავა. ის სწრაფად შეუერთდა მეორეს და თედო ისევ ერთ პიროვნებად გადაიქცა, რომელსაც უნდა აეხსნა საკითხი.

„ადამიანი!.. ადამიანი!.. აადამიანი!..“ ძალას ატანდა თავის თავს თედო, მაგრამ აზრი აზრს არ ეკარებოდა; თითქმის იმის თავში მარ-

ტო ერთი წარმოდგენის მეტი აღარა მოიპოვე-
 ბოდა-რა, და სიტყვა „ადამიანი“ ისევ სიტყვად
 დარჩა და შინაარსი ვერა მოუპოვა-რა.

გონება თან-და-თან უჩლუნგდებოდა, და
 „ადამიანის“ რამდენჯერმე ნაწყვეტ-ნაწყვეტ გა-
 მეორებით ბურანში შევიდა...

— ის ვინ მოჩანს?—წამოიყვირა თედომ,
 როდესაც თვალ-წინ წარმოუდგა ყვავილებით
 შემკულ ბეჭობზედ მშვენიერი არსება.

— ისაა, ისა!.. ჩემი ელო!.. აკი მამა-ჩემი
 მწერდა: ელომ თავი მოიწამლა, რადგანაც ძა-
 ლით სხვაზედ ჯვარი უნდა დაეწერათო... აი,
 მამა-ჩემო, რად მატყუებდი, რადა?..

ქალი-კი ამ დროს თავ-ჩაღუნული იდგა
 და ყვავილებს უღიმოდა.

— ისაა!.. ჩემი ელო!.. აგერ, თავი მალლა
 უნდა აილოს!.. მიცინის... ველარ მცნობ, ჩე-
 მო ელო?!—წამოიყვირა თედომ და გაექანა
 იმისაკენ.

— თედო, აქ ვინ მოგიყვანა?.. ღმერთო,
 კიდევ შევხვდით ერთმანეთს!.. თედო, თედო,
 თედო!.. ჩემო ძვირფასო!..

— ელო, ელო!..—დაიძახა თედომ და თავ-
 დავიწყებით გულში ჩაიკრა.

— თედო, გენაცვა, ეს რა მოჩვენებაა?!.

ნუ თუ ეს ყველაფერი მართალია?!—სვენებსვენებით იძახდა ელო, რადგანაც მეტის აღელვებისაგან მოუძღოურდა და თედოს მკლავებს შუალათანივით იქნებოდა.

ქალს მკლავები თედოს მხრებზედ ჰქონდა გადადებული, და ასე მიშვებულს თედო თავის ტუჩებს გიჟსავით აწებებდა იმის მშვენიერს ლოყებსა და ტუჩებზედ. ნიავი-კი, ყვავილების სუნელოვანებით მაძლარი, ნაზად არხევდა ელოს ზურგზედ გადაფენილ თმას და, როდესაც კოტათი მოუმატებდა თავის ძალას, თედოს კისერს გველსავით შემოახვევდა ხოლმე.

— ეხლა სულ ერთად ვიქნებით, განა, ჩემო ელო!... ჩვენ ერთმანეთს ველარავინ გაგვაშორებს!—ეუბნებოდა თედო ხვევნაში და თან გრძნობა უფრო უცხოველდებოდა.

— ჰო, ჰო, ჩემო კარგო!...—თავის მხრივ ეუბნებოდა ელო.

— სამი წელიწადია განა, ერთმანეთი არ გვინახავს?—ჰკითხა თედომ, როდესაც კოცნა შესწყვიტა და აღგზნებულის თვალებით მზერა დაუწყო ელოს.

— სამია და მე სამ საუკუნედ მეჩვენა, ჩემო თედო! ეხლა-კი აღარსად გაგიშვებ, სულ ჩემთან იქნები!...

— ძალითაც რომ გამაგდო, არსად წავალ! შენი ვარ სამუდამოდ. ეხლა ჩქარა გავათავებ უნივერსიტეტს და ჯვარს დავიწერთ. აი, მაშინ იქნება ჩვენი ღრო! — აღტაცებით წამოიძახა თედომ და მოსახვევნად ხელები გაშალა.

— არ მინდებარ!.. — ეშმაკურად ხელი ჰკრა ელომ და გაიქცა.

— საღ გარბიხარ, კუდრაქავ, შენი ეშმაკობა მოიგონე?! — მიაძახა თედომ და უკან დაედევნა.

თედოს სიტყვებზედ ელო უეცრად მოტრიალდა და ხელები მოსახვევნად თედოსაკენ გაიშვირა.

— ვერ გარბენინე! — გულიანის უმანკო სიცილით უთხრა ნიშნის მოგებით და გადაშლილი თმა თავის გაქნევით შეიბერტყა.

— ელო, რა ლამაზი რამა ხარ! — გატაცებით შესძახა თედომ და გულში ჩასაკონად მომზადებულ ელოს ღონივრად მოჰხვია მკლავები.

— აღარ გახსოვს, ჩემო ბუტიავ, როგორ დავრბოდით ხოლმე მე და შენ მინდორში და ვკრებდით ყვავილებს?

— განა ეგ დამავიწყდება, ჩემო კუდრაქავ! ეგეც რომ დამავიწყდეს, სხვა რაღა უნდა მახსოვდეს, მაგის მეტი სიკეთე რა მომაგონდება ჩემი ცხოვრებიდან!

თედო და ელო გადახვეულები ჩასხდნენ იქვე ყვავილებს შუა და დაიწყეს ტკბილად ჭუკჭუკი. იგონებდნენ წარსულს, ერთად გატარებულ დროს, და ამით სიამოვნებდნენ.

მოიგონეს ისიც, თუ როგორ განშორდნენ ერთმანეთს ამ სამი წლის წინად, როდესაც თედო სასწავლებლად გაემგზავრა და ერთმანეთს შეჰფიცეს...

— იცი, თედო, შენ რომ მიდიოდი, მე მეგონა, აღარ დაბრუნდებოდი; მტანჯავდა ეს აზრი, მინდოდა დამეშალა შენთვის, მაგრამ ვეღარ გაგიბედე, ვაი თუ დამცინოს-მეთქი.

— სულელო, ეგ რამ გაფიქრებინა?!—სიცილით უთხრა თედომ.

— რა ვიცი!..—სიცილითვე უპასუხა ელომ.

— ხომ დაისვენე?—ჰკითხა ელომ ცოტა სიჩუმის შემდეგ და მარდად წამოხტა ფეხზედ.—წავიდეთ, კიდევ ვირბინოთ.

— ვირბინოთ! სირცხვილიც არის, ბებრებივით ჩავსხედით და წარსულს ვიგონებთ, როდესაც წინ ჯერ ბევრი რამ უკეთესი მოგველის!—უპასუხა თედომ. ისიც მარდად წამოხტა.

— აბა, ვინ წინ და ვინ უკან!—წამოიძახა ელომა და გაიქცა.

— დაგეწევი, კუდრაქავ!

— ვერა!

გარბის ელო, უკან თედო მისდევს. ორივენი ცდილობენ, რაც შეიძლება, მარდად გაიქცნენ. უეცრად ორივემ იგრძნეს, რომ ფრენა შეუძლიანთ. გარბიან, თითქმის დედამიწას ფეხს არ აკარებენ. მიფრინავენ, დასრიალებენ, დანავარდობენ ჰაერში და უზრუნველად ერთმანეთს ეალერსებიან და ეხვევიან. გაისრიალეს ათასფრად აყვავებული ტყე, მინდორი, ღელეები და მთები. ყველა ამათის მზერით სტკბებოდა და ამათ მნახველთ ერთმანეთისადმი გრძნობა უცხოველდებოდათ. თითქოს მთაც, ტყეც, მინდორიც და ყველა მცენარე იმათ გულში სიყვარულს აწვეთებდა.

— ლაიცა, ეს სად მოვედით?..—ერთბაშად შედგა თედო და ელოც შეაყენა. უეცრად შეიცვალა სურათი და იმათ თვალს ერთი უზარმაზარი შენობა წარმოუდგა, რომელიც დაღვრემით გასცქეროდა თოვლით შემოსილ, უდაბნოს მსგავს მიდამოს.

— გენაცვა, ელო, წავიდეთ აქედგან, თორემ სული მეხუთება! გესმის?! კვნესა, კვნესა და კვნესა!..—თითქმის ტირილის ხმით წამოიძახა თედომ.

— სადა ვართ?! აქ როგორ შემოვედით?!

ჰა? ესენი ვინ არიან? გარშემო სულ ჩაყვითლებული სახეები, მკვდრების მსგავსები!..

ის უეცრად დააქჳერდა ერთ ტახტს, რომელზედაც სულთ-მობრძავი იწვა და უგონოდ ხელებს აფათურობდა. თედო უეცრად გაფითრდა, ელოს ხელოი სტაცა.

— ელო, აი ამას ჰხედავ?! რანაირად მგავს მე! ელო, ელო, ვინ არის ის?

— ნუ გეშინიან, ადამიანია!

— ადამიანი!.. ელო, მიშველე, წავიდეთ აქედგან!.. აგერ, როგორ მიცქერის!.. მეშინიან!

— ნუ გეშინიან, ჩემთან არა ხარ! აბა შემომხედე, ჩემო თედო!

— ჰა, ელო, შენა? ოოჰ! — ამოიოხრა თედომ და მაგრად მოჰხვია ხელები ელოს.

— მაგრად მიიკარ შენი ელო, მაგრად!

— ელო, ელო, ჩემო კარგო! რა ბედნიერი ვარ, რომ შენ ჩემთანა ხარ!.. — ეუბნებოდა თედო და, რაც ძალი და ღომე ჰქონდა, ელოს გულში იკრავდა, თითქოს უნდოდა ელო სრულიად შეეხორც-შეეთვისებინა და ასე ერთ არსებად ქცეულიყვნენ ორივენი...

უკვე ერაჳრაჳნა. და-მოწყალებისა შემოვიდა, რომ ავადმყოფებისათვის დილის ლოცვა წაეკითხნა და პირველად თედოსთან მივიდა.

თედო ამ დროს უკანასკნელად შეერუოლდა და სამუდამოდ თვალები დახუჭა.

— გარდაიცვალა!.. — წამოიძახა მწუხარებით დამ და თედოს გამხმარ სახეს დაეკონა.

მშობლის მაგივრად მან დაასველა თედოს სახე ცრემლით და საუკუნოდ განსვენება უსურვა.

ვარშავა. 3 დეკემბერს 1892 წ.

შინაარსი პირველი წიგნისა:

	გვერ.
1) „ესაა ჩვენი ცხოვრება!...“	5
2) მოგონება	17
3) ახალწლის ღამეს (ეტიუდი)	28
4) სოფლად (სურათი ემაწვილ. ცხოვ.)	42
5) აბრეშუმის ცხვირსახოცი	59
6) „მომიღოცნია ახალი წელი!“ (ფსიხოდრამა- გიური ეტიუდი).	96
7) ჩემო შვინდავ! (სურათი)	103
8) ჭარამ-ხანის სურათი (ფსიხ. ეტიუდი).	124
9) „ადამიანი!“	139

106/166

ԳԵՐԱՆ 22 ՁԱՆՁՈՒՄ

ბარლამენის ეროვნული ბიბლიოთეკა

K 26.634/2